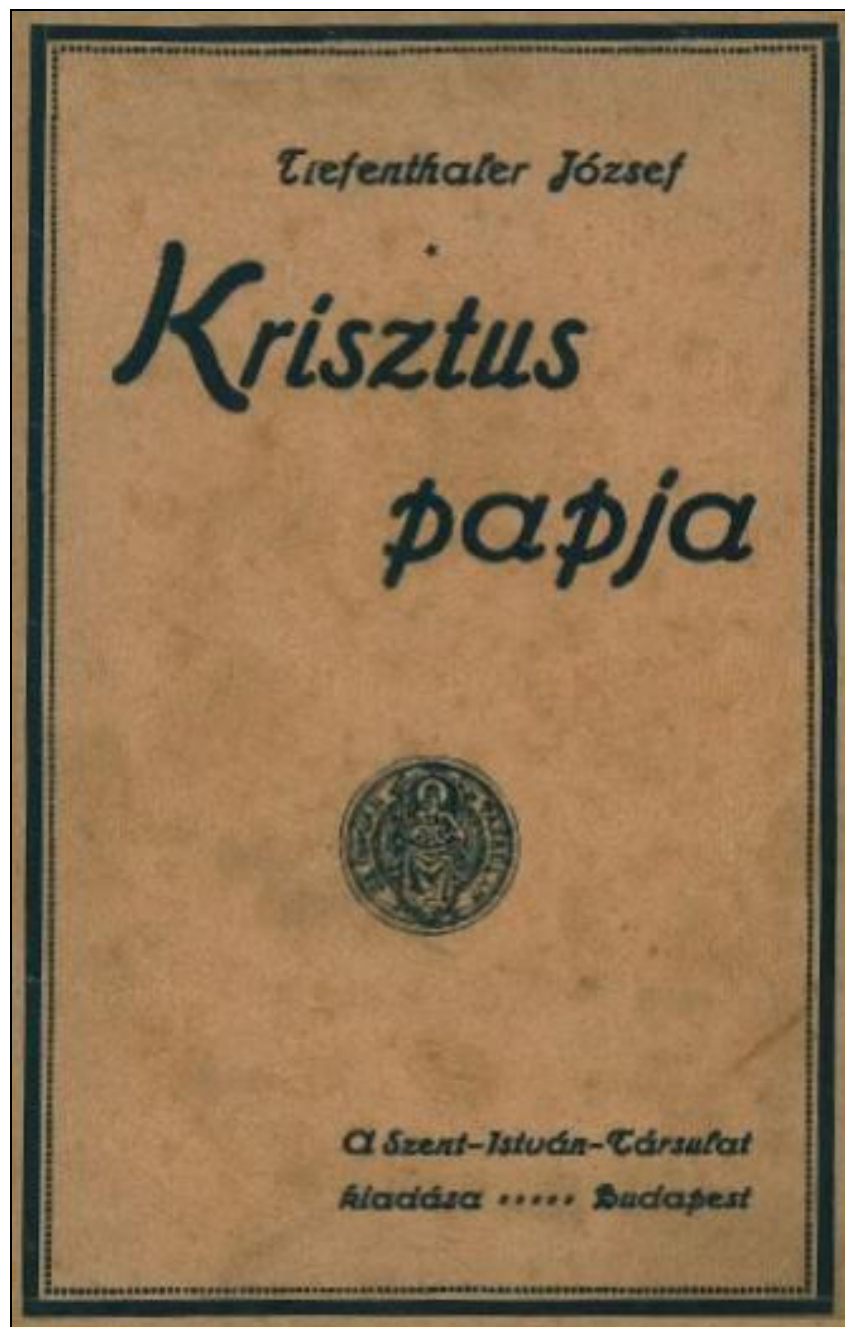

Tiefenthaler József Krisztus papja

című könyve a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár – a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza (PPEK) állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért kattintson a könyvtár internetes címére: <http://www.ppek.hu>.

Impresszum

Dr. Tiefenthaler József
Krisztus papja

Nihil obstat.

Franciscus Bíró S. J., censor dioec.

Nr. 5280.

Imprimatur.

Strigonii, die 28. Septembris 1918.

Ludovicus Rajner, episc., vic. generalis,

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1918-ban jelent meg a Szent István Társulat kiadásában.

A könyvet Munka Margit vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Előszó.....	4
I. Lelkipásztor.....	8
II. A világi pap.....	11
III. A szerzetes pap.....	16
IV. Aszkézis.....	19
V. Kultúra.....	26
VI. Theológia.....	30
VII. Hyperorthodoxia.....	38
VIII. Szentek tisztelete.....	42
IX. Coelibátus.....	46
X. Zajtalan működés.....	50
XI. Emberek között.....	53
XII. Papok között.....	56
XIII. Igazságszeretet.....	60
XIV. Reverenda.....	63
XV. Isten háza.....	68
XVI. Liturgia.....	72
XVII. A papi élet és működés titka.....	77
XVIII. Társulatok.....	81
XIX. Demokratikus fejlődés.....	86
Tárgy- és névjegyzék.....	92

Előszó

A borzalmas világháború alatt felgyülemlett igazságtalanság, nyomorúság és keserűség orkászzerűen tört elő a társadalom szívéből. A háború összeomlása forradalmat talált minden szívben, minden faluban, városban és államban és bár a pusztulás képe mered felénk mindenünnen és még romok hevernek mindenfelé, mégis nagyon jól tudjuk, hogy a világrend új felépítéséről, új politikai és társadalmi rend vajúadásáról van szó. Elvégre itt is érvényesül az életkeletkezés rendes processzusa: először rothadás, bomlás, erjedés indul meg, hogy nyomában új élet fakadhasson.

Csak hogy a bomlás egy nemzetet se sújtott úgy, mint a kommunista rémuralomtól sújtott hazánkat. Igaz, hogy a keresztény öntudat teljes erővel ébredt fel, de a lelkek betegek, demoralizáltak, s a gonosz nem pusztult el, hanem csak lappang.

A Szentlelket váró apostolok érzésével álljon bele az élet harcába a magyar katolikus klérus. A világháború keserű kínszenvedése elmúlt ugyan, de a nyomában feltámadó új világrend izgalma és korszakos komolysága mélységesen megremegtet minden katolikus papot, aki szívében hordja azt a szent ügyet, melynek előharcosává esküdött.

De a magyar klérusnak magának is „spiritalis unctio” kell, hogy megküzdhessen az emberfeletti akadályokkal. Hogy a magyar klérusnak hiányzik valami; hogy nem bír azzal a lelki koncentrációval, amelyet nehéz hivatása megkíván, azt eléggé mutatja a klérusban észrevehető nyugtalanság.

Sőt szomorú forradalmi tünetek torzították el a magyar klérus arculatát, úgy hogy belső, szellemi reformra van szükség.

Véghetetlenül fontos azonban, hogy a szervezkedő papság renováló munkája helyesen történjék. A katolikus klérus nem mehet ki az utcára, hogy annak szelleméből építse ki magának a papi típust. Bele kell merülnie az evangéliumba, vissza kell térnie ahhoz az örök portréhoz, melyet Krisztus Urunk rajzolt meg az ő papjáról, át kell hatva lennie azon meggyőződéstől, hogy a papság eddigi helyzete csak azért és csak annyiban volt helytelen, mert és amennyiben nem az evangélium szelleme dominált benne. Lelki megújulásra, szellemi és aszkétikus erőgyarapodásra van szüksége mindenekelőtt a magyar klérusnak, ami merítve az evangélium szelleméből képessé teszi a papságot arra, hogy anyagi, adminisztratív, diszciplináris vagy bármiféle más vonatkozásban a modern viszonyoknak megfelelően tudjon berendezkedni anélkül, hogy Krisztus papjának és a jellegzetes igazi katolikus papi lelkiéletnek szellem-erkölcsi értékeiből akár egy jöttányit is elhányna.

Magyar egyházunk ma annyiféle problémának fájdalmas szirtjeit érzi testén, hogy könnyen azt gondolhatnák sokan, hogy a klérus szellemi és erkölcsi erőgyarapodásának kérdése csak másodrangú és az egyház „petra” ereje és tulajdonsága nem ezen a csatatéren fogja győzelmét aratni. Elhiszem, hogy pillanatnyilag vannak sürgősebb problémáink, de nagyobb távlatokból nézve egyházunk jövőjét és fejlődését hazánkban, a klérusnak szellem-erkölcsi erőképesége kell, hogy legyen gondosságunknak első tárgya, Nehogy tehát e munkának – bizonyára fellelhető gyarlóságai mellett – még az is hibául rovassék fel, hogy a forradalomtól felvetett vagy halálosan komoly jelleget nyert egyházi kérdések egyike-másika belőle hiányzik, szabadjon jelezni, hogy mely kérdéseket kapsoltuk ki szántsándékosan.

A munka céljának szempontjából nem tartottuk szükségesnek, hogy behatóan foglalkozzunk a püspököknek viszonyával az ő papjához lelkipásztori, adminisztratív és gazdasági téren. Nem lehet ma papi társaságot találni, ahol ez nem volna a legelevenebb megtárgyalás témája, éppen azért nevetséges lenne és a mai komoly idők mellett oktalan struccpolitika, ha bárki rossz néven venné ennek a kérdésnek még az érintését is. A magyar magas hierarchia és a klérus közti relációban bizonyos megújulásnak kell bekövetkeznie, természetesen nem az egyház isteni alkotmányának rovására, hanem – mint a XIX. fejezet

megpendíti – a jogi fejlődés emberi elemeinek revideálásában, úgyhogy az egyház isteni alkotmányának evangéliumi szelleme jusson elevenebb hatásképességhez. Egy magyar megyéspüspök mondotta nekem, hogy nem jó, ha a püspök a papnak barátja és testvére kíván lenni, hanem a püspök legyen atyja az ő papjának. Szent igaz! Egyházas érzésű pap sohasem fogja elfelejteni, hogy a püspökben apostoli utódot kell látnia és sohasem fog késni megadni nemcsak az ennek megfelelő tiszteletet, hanem azt a feltétlen engedelmességet is, amelyet szentül megfogadott akkor, amikor felszenteléskor őt püspöke arcához ölelte. De ezzel szemben a pap jogosan vágyik püspöke atyai szeretetére, a pap feltétlen igényt tart arra, hogy minden bajával, gondjával püspöke elé juthasson és püspökatyjában támogatást találjon. Emberi származásunk világában atyánk nemcsak az atyává levés pillanatában, hanem attól kezdve mindig és visszavonhatatlanul atyánk, ennek az isteni fogalomnak minden nemességével és önfeláldozásával. Ugyanez az állandó és szent kapcsolat áll be a sacerdotium révén a püspök és papja közt. Krisztustól tanulta az egyház azon hasonlatoknak a realitását, hogy az egyházmegye a püspök jegyese, a pap az rendi gyermeke. Ennek a rendből fakadó s valóságos atyai viszonylatnak nagy ellensége az a jogi fejlődés, amely lojális színezetet ad annak a beteges állapotnak, hogy gazdag episcopatusnak nélkülöző, anyagilag zilált viszonyokkal bíró papsága van. Az atyai és fiúi viszony emberi származásunk világában ilyen állapotot nem ismer, de ez az állapot az egyházi rend világában se helyes és bármennyire jogos is, mégis meg kell változtatni, mivel ellenkezik az evangélium szellemével, lerontja a klérusban a fiúi kegyelet ragaszkodását s mumuránsá teszi. A jogot az egyházban csak addig lehet védeni, amíg az az evangéliumi szellemnek értelmezője, hordozója és védője; mihelyt azonban megszűnik azzá lenni, félre vele, mert a jognál sokkal szentebb Krisztus szelleme. Ilyenkor törvénné válik az egyházra nézve szent Péter axiómája: inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek.

Ne keressen a papság könyvemben vázlatot arról, hogy miképpen képzelte a szomorú emléké papi tanács az aulát. Az auláról a munka folyamán több szó esik, de csak annyiban, amennyiben künn az élet – a lelkipásztori munka feltétlenül megkívánja. Az határozottan helytelen eljárás, amely papok közt epidemikus, hogy sikertelenségéről az aulát okozza. Végül is az aula mint ilyen nem tudja önmagát megváltoztatni, mert egyszerűen püspökének szándékát kell megvalósítania s nem autonóm testület. Bécsben pl. az aula szervezete más, sőt az aulát minden héten automatice összeálló-konzisztórium támogatja, melyben minden ügyosztálynak megvan a maga szakreferense. Ha a magyar lelkipásztori klérus úgy hiszi, hogy a mai fejlett viszonyok közt az aula Magyarországon sem képes egyedül az egyházmegyei ügyeit áttekinteni és szakszerűen kezelni, csak a püspökhöz fordulhat orvoslásért.

A magyar forradalom lángba borította az autonómiai, iskola s hitoktatás ügyét. Minden jel arra mutat, hogy a magyar egyház jövő képeinek alaptónusát ezen problémák megoldási módja adja meg. De bárminő fontosak, ezek sem tartoznak tárgyunkhoz, mely a klérus lelkét tartja szeme előtt. Mindenesetre fájdalmas, hogy az elmúlt békés évtizedek az autonómia megvalósulását tekintve terméketlenek maradtak, de bármennyi gyarlóság vagy mulasztás is terhelne minket magyar klérust, az autonómia hiánya – ami a forradalom utáni vajúadásokban egyházi szerencsétlenség volt – nem a klérus hibája. – Hiszen az autonómia hiánya miatt a lelkipásztori klérus szenvedett legtöbbet. Csak a fenyegetett iskolaügyre utalunk. A vallásos iskolák üldözését már a régi kormányok is anticipálták, ha nem is azzal a türelmetlen erőszakossággal, mint ahogy ma történik. Ahelyett, hogy iskolát építettek volna ott, ahol nincsen, elhalásgatták a hitvallásos iskolát, amivel a dechristianizációt előmozdították ugyan, de nem a magyar kultúrát. Mennyit szenvedett ezen harcokban és a bennük való elhagyatottságában a lelkipásztorkodói papság! Egyedül az autonómia támogathatta és védhette volna. Autonómia nélkül a hitvallásos iskolák sziget, melyet az állami erőszak hullámai akár lassan, akár gyorsabban, de sajnos, biztosan elmosnak.

Az elmúlt magyar egyházi életnek meddősége az autonómia és iskolavédelem kérdéseiben azon momentumok közé tartoznak, melyek plauzibilissé teszik, hogy az egyháznak ilyen zsánerű gondjaiban a klérus is kapjon munkateret. Lám a problémák olyan nagyok, hogy az episcopatus egyedül – talán éppen nagy méltóságánál fogva – nem tud velük megbirkózni. Ha világi emberek, mint a király, a köztársaság elnöke, miniszter tekintet nélkül egyházi érzésükre az egyház legvitálisabb ügyeire döntő befolyást gyakorolhatnak, nem sokkal természetesebb-e, hogy a klérus is jusson szóhoz valamiféle formában? A demokratizmusnak ez a formája nem ellenkezik az egyház szellemével. Hiszen az első századok klérusa és népe maga választotta püspökét, sőt a római klérus hosszú időn át pápaválasztó testület volt. De ha ezek talán már végérvényesen túlhaladott álláspontok a huszadik század fejlődött és nagystílű egyházi életében, mindenesetre jó példák annak illusztrálására, hogy a klérus nagyobb és testületszerű bevonása az egyház ezerféle problémáinak megoldásába távolról sem egyházzellenes gondolat. Sőt az egyház mindig kívánta és ma is kívánja az egyházmegyei zsinatok megtartását, melyeknek divatból való kimenése bizonyára sok bajunknak forrása.

És itt újra visszatérünk munkám céljához. Éppen azon törekvések, hogy az egyházkormányzat és a klérus jobban egybeforrjon, jobban összesegítsen, hogy a klérus részben bevonassék egyháza nagy problémáinak megoldásába; továbbá hozzávéve még azon rengeteg feladatot, melyek a klérusra várnak s amelyek viszont a klérustól sok tudást és rátermettséget követelnek, mindezek együttvéve beigazolják azon felfogásomat, hogy a magyar egyház centrális főgondja papságának szellemi és aszkétikus regenerálódása az evangélium és a katolikus papi gondolat szellemében. A klérus csak akkor képes a jövő feladatoknak megfelelni s csak úgy mutat rátermettséget arra, hogy akár autonómia, akár egyházmegyei zsinat vagy más a püspököktől megállapított mód révén az egyház egyes ügyeinek intézésébe belevonassék, ha igazán egészséges szellemű. De fájdalom, ez az egészséges szellem úgy egészében nem konstatálható, mert különben nem történhetett volna meg, hogy az országban egy csomó katolikus pap találtassék, kik állást foglalnak a cölibátus ellen és nem történhetett volna meg, hogy a papi tanács közgyűlésén valaki a cölibátus „sürgős” eltörlését kívánja. Ma más sürgősség nyomja a hívek millióiért aggódó katolikus pap szívét! S ha a cölibátus dolgában valami sürgős, az nem lehet más, mint hogy gondoskodás történjék a cölibátus ideális betartása és betarthatása érdekében. Meg vagyok győződve arról, hogyha már a kereszténység kezdetétől fogva nem fejlődött volna ki az apostolok példája nyomán és a magasabb evangéliumi morál alapján a cölibátus, ma volna itt az ideje annak, hogy a cölibátus behozataláról tanácskozzanak.

Mivel a klérus szellem-erkölcsi nivójának emelését szolgálja e munka, azért nem tér ki végül a papságnak egy másik nagy sebére, anyagi helyzetének megtárgyalására sem.

Vallom e téren Goethe mondását: „Unser Leben ist aus Freiheit und Notwendigkeit zusammengesetzt” („Wahrheit und Dichtung”). Elérkezett már végre az ideje annak, hogy anyagi mizériái orvosoltassanak; azonban a mostani idők eseményeinek vaslogikája szinte szükségszerűen úgymint megoldja.

Az egyház anyagi helyzetére bizonyos tendenciák olyan nyomást gyakorolnak, hogy az egyház e téren alig tudja, hogy mit hoz a jövő. Az egyház vagy szociális vagyoni viszonyok közé kerül, vagy elveszíti vagyont, de a régi állapot úgysem tér többé vissza. De akárhogy is lesz, akármi történjék e tekintetben: szellemi, erkölcsi missziókat ettől nem tehetjük függővé. Krisztusért lettem pap, idealizmus égett a szívemben, mikor az oltárra léptem, Krisztus ügye és a halhatatlan lelkek érdeke minden körülmények között a hivatásom. Szellem-erkölcsi megújulásunknak tehát haladéktalanul meg kell indulnia; ezt nem hozza meg az események vaslogikája (Notwendigkeit), hanem nekünk kell vállvetett munkánkkal megvalósítanunk (Freiheit).

Megrajzolom tehát 19 fejezetben azt a modern gyakorlati papi ideált, papi típust, melynek képeire és hasonlatosságára kell kreálódunk. Reális idealizmus állhat csak bele az élet harcaiba, azért a papi ideál egyes vonatkozásaiban a gyakorlati életre vagyok mindig tekintettel és hogy a papi típust tényleg ki is alakíthassuk magunkban, törekszem mindenütt rámutatni a módokra, eszközökre és különféle követelményekre.

Főképpen a világi pap lebeg szemem előtt, mert a fórum nagy csatái és az emberek nagy tömegei reávárnak. Sok helyen az olvasó csak nyersanyagot talál, melyből a róla való gondolkodás, eszmecsere és a fejlődés lesz hivatva a végleges formát és igazságot kifejezesíteni. A hibákat és visszaéléseket leplezetlenül ostromozom. A könyv nem egy helyéből tűnik ki, hogy a klérus már a háború előtt is foglalkozott azzal, hogy erősebb lökést adjon szellem-erkölcsi teljesítőképeségének, mert érezte, hogy meglehetősen megfogyatkozott benne. Ilyen szempontból már egy-két év óta készítettem feljegyzéseket. Dr. Karl Eder: „Heilige Pfade” olvasása érlelte meg bennem az elhatározást, hogy jegyzeteimet kidolgozom és napvilágra hozom. – És most igazán időszerű és szükséges Krisztus papjának modern portréjával tisztába jönni. Mikor minden visszhangzik a reformtól, haladástól és fejlődéstől, szerényen helyet kér ez a munka is a maga kimondhatatlanul fontos problémájával: alakítsuk ki magunkban és a magyar klérusban a képzett, nagylátókörű, evangéliumi szellemű, modern, szociális katolikus papot.

Elismerés illeti a Szent István Társulatot, hogy a papság egészséges reformtörekvését szolgáló kéziratom kiadását magára vállalta s különös köszönettel vagyok Erdősi Károly vezérigazgató és dr. Mihályfi Ákos egyetemi tanár urak iránt azon jóindulatuk miatt, mellyel munkám iránt viseltettek.

Ajánlom könyvemet paptestvéreim és a kedves kispapság különös jóindulatába, egyúttal elnézést kérve azon gyarlóságokért, melyeknek én vagyok leginkább tudatában.

Bécs, 1919. Hofbauer Kelemen napján.

A szerző.

I. Lelkipásztor

1. Egy kispap az egyetemi szemináriumból hazakéredzkedett – saját egyházmegyei szemináriumába azon megokolással, hogy ő lelkipásztor kíván lenni s így nincsen szüksége egyetemi tudományos kiképzésre. Hát az egyházmegyei szeminárium nem törekszik talán tudományos kiképzést nyújtani? Vagy aki egyetemen tanul, annak talán kevés és kicsiny a lelkipásztorkodás? Annyi tény, hogy az említett kispap nézete másoknak is a hitvallása. Kimondhatatlanul fontos, hogy a lelkipásztorkodásról ne keringjenek hamis felfogások és a lelkek üdvösségének munkálása ne részesüljön helytelen értékelésben. Minden pap elsősorban és mindenek előtt lelkipásztor.

2. A papi működés végtére is Krisztus Urunk földi működésének folytatása. A mi Urunk pedig elsősorban és mindenek felett lelkipásztor volt. Ez az elnevezés is reá emlékeztet, mert végtelen szeretettel mondotta önmagáról: „Én vagyok a jó pásztor. A jó pásztor életét adja juhaiért” (Ján. 10, 11.). Ha életét is kész értük áldozni, annál inkább kész értük minden fáradságot elvállalni. S a Szentírás minden sora tanúsítja, hogy Krisztus Urunk élete folytonos fáradozás volt a lelkek üdvösségéért. Mint Ruth a kalászatot, úgy kereste az Úr a lelkeket. Azért járt városról városra. Mindaddig ment „az után, ami elveszett, míg meg nem találja” (Luk. 15, 4.). A lelkek orvosa; begyógyítja a Magdolnák, a Nikodémusok, a Máték lelki sebét. Olyan portrét rajzol magának Krisztus az evangéliumokban, melynek jellemző vonásai, hogy ő az irgalmas szamaritánus, a tékozló fiú atyja, a drachmát kereső özvegy. Az ő, amit ellenségei szemére hánytak: a bűnösök barátja, mert ha egyet megtérít, ha egy ilyen eltévedt juhot megtalál, „örömmel veszi vállaira... és így szól: örvendjetelek velem, mert megtaláltam elveszett juhomat” (Luk. 15, 5 – 6.).

A keresztény élet Krisztus követése. Az egyes lélek úgy követi Krisztust, hogy Istentől megjelölt útján keresi lelke üdvösségét utánozva azon szent komolyságot, amellyel a mi Urunk járt a lelkek után; a pap pedig úgy követi Krisztust, hogy nemcsak saját lelke üdvösségét, hanem másokét is keresi az isteni jó pásztor odaadásával és buzgóságával. Krisztus papja a jó pásztor Krisztus Urunk képe és hasonlatossága szerint. Mikor az isteni Megváltó Genezáret tavánál kéri Pétertől a világon a legnagyobbat: a szeretetet, akkor a Megváltó is viszonzásul missziójából a legnagyobbat adja: a lelkipásztorkodást. „Legeltesd az én bárányaimat, legeltesd az én juhaimat” (Ján. 21, 16-17.). Kétségtelen, hogy az egyház feje itt a kormányzói hatalmat is megkapja Krisztus Urunktól; ezt a hatalmat azonban javarészt fenntartja magának és éppen a lelkipásztori misszió az, amit a papi rend szentségében minden pap osztályrészül kap.

3. Amikor a Megváltó példája és kívánsága szerint a papnak a lelkipásztorkodást kell élethivatásának tekinteni, nem mellékes körülmény az a mód, amellyel Krisztus a lelkek üdvösségét kereste. Tekintete először mindig a földi és testi nyomorúságra esett. A beteget, a Betsaida tavának reménytelen szenvedőit gyógyíttatta. Evangéliumát elsősorban a szegényeknek kívánta hirdettetni, mert legjobban szorulnak gyámolítóra. A földi szenvedés nemcsak könnyeket csalt a Megváltó szemébe, hanem annyira szívében fektetett annak gyógyítása, hogy még a próbaapostolkodásra kiküldött tanítványoknak is ezt az utasítást adta: „Gyógyítsátok a beteget” (Mát. 10, 8.). Dupanloup ki is emeli: „Alig van néhány tanítványa, már is elküldi őket, hogy gyógyítsák a beteget” (D. Ruschek: Jézus Krisztus 52. o.). Amint Krisztus az irgalmas szamaritán képében közvetlenül testi bajok gyógyítását ecseteli s csak szimbólum útján vezet a lelki sebek ápolására, akként a való életben is a testi nyomor gyógyítása révén kívánt a lélekhez férközni. Jellemző eset erre az inaszakadt

meggyógyítása, kinek testi egészségének visszaadásakor azt mondja: „Bízzál fiam, megbocsáttatnak neked a te bűneid” (Mát. 9,2.).

Krisztus tehát az egész embert karolta fel. Minden bajával, minden nyomorúságával. Krisztus szociális lelkipásztor, s azért papjainak is ilyeneknek kell lenniök. De ebben azután bőségesen bontakozik ki egyrészt a papi hivatás óriási extenzitása, másrészt pedig a lelkipásztorkodás magas művészi és kulturális volta.

4. A szociális lelkipásztorkodás – a mai időben – óriási követelményeket támaszt a pappal szemben. Lehet, hogy valaha a lelkipásztornak nem kellett képzettnek lenni. Bár nemcsak loyolai szent Ignác ismerte fel a lelkében támadt papi hivatásával mindjárt azt is, hogy tanulnia kell előbb, vagy nemcsak xavéri szent Ferencről, India apostoláról tudjuk, hogy a párizsi egyetemen a legelső kiképzést nyerte, hanem már szent Patrik, Írország apostola, is tudta a IV. században, mikor hivatást érzett hithirdetőnek, hogy előbb tanulnia kell, képeznie kell magát.

Ma kétségtelen, hogy a papnak éppen azért kell nagyon képzettnek lenni, mert lelkipásztor.

Hivatása egyrészt, hogy hitéletet teremtsen hívei között, másrészt pedig fel kell karolnia gazdasági s társadalmi problémáit is. Az az idő már rég letűnt, amikor talán elég volt vasárnap prédikálni, húsvétkor gyóntatni, a betegetek ellátni s kissé iskolával törődni. Intenzív, tervszerű munkát kell már magában a templomban is lebonyolítani, ami éppen olyan szakképzettséget kíván, mint aszkétikus lelkületet. Ott van azután a községi élet, a megyei élet, a falu s kisváros többnyire fásult s gögös intelligenciájának pasztorációja. Az iskola lefoglalja a pap életének és erejének a felét; a sajtó nemcsak nagy segítő eszköz, hanem ha nincsen résen, még nagyobb veszedelem; a politikát, ezt a leghálátlanabb terrenumot sem szabad elkerülnie és negligálnia.

5. Mindezekhez hozzájárul még az a szituáció, melyet a háború teremtett. Ma már nincsen közömbös, csendes nép. Mindenkinek lelkét felrázták a nagy idők, azonban nem mindig ideálokért való lelkesedésre. Nagy baj mindenekelőtt, hogy az emberek úgy rávetették magukat a sajtóra. Az örvendetes és hatalmas kulturális lépés, hogy ma mindenki olvas. De a napi sajtó legtöbbször olyan felelőtlen kezekben van, hogy ebből a szempontból éppen nem lehet örvendeni a nagy olvasási márnak és kedvnek. Az újságok hatása alapján a legegyszerűbb ember is merészen tör pálcát világnézeti kérdések felett vagy felette komplikált gazdasági, nemzetiségi és politikai problémák felett. Amikor a háborúban uralkodók, tudósok, államférfiak, politikusok és diplomaták a legkíméletlenebbül diszkreditálták egymást, nem lehet csodálni, ha a legegyszerűbb ember se érzi valami nagyon a tekintély súlyát és fölénytel formál magának felfogást rendszerint újságja öblös szavainak hatása alatt.

Az erkölcsi felfogások erősen megromlottak. A vagyonszerzés és védelem ezer módja Balkánra tette Európát s benne a legutolsó falut is. A keresztény szeretet, mely a háború elején olyan elementáris erővel lobbant fel, most betlehemi korát éli, kicsiny, kiűzött gyermek. Pénz, vagyon, gyors gazdagodás sivárrá tette az egyszerű falusi lelket is. Ember kell ide, aki ezen forrongó s anyagiás tülekedésben fel akarja állítani vagy fenntartani Krisztus keresztjét. Ember kell ide, aki az evangélium talaján és eszményeivel vezetője akar lenni a népnek. Esz, tudás, erkölcsi szilárdság, okos, praktikus idealizmus és mindenekfelett sok munkakedv és krisztusi szeretet kell ide.

6. A jó lelkipásztorra igazán ráillik: Ecce sacerdos magnus. A jó lelkipásztor az igazi pap. Azért a papnak a lelkipásztornak jegyeit kell önmagán hordania, az egyházi életnek bármely terén is működik. A lelkipásztori érdek és szempont álljon mindennek központjában. Lelkipásztor legyen a teológiai tanár is, mert különben tanítványai elvesztik a kapcsolatot az

élettel s nagyon megvalósul a régi mondás: aliter in theoria, aliter in praxi. Ebben az esetben a tanár hiába tanított s a tanuló hiába tanult. Lelkipásztori szellem lengje át az egyházkormányzatot, az aulát; az aktáknál is értékesebb az élet és a léleküdvösség. Akit pedig a Gondviselés egyenesen a nép közé állít, az dolgozzék az Irgalmas Szamaritán nemesszívűségével, szent Pál tudásával és lelkesedésével, szent János bensőségével és rajongó Krisztus – szeretetével. A közmondás: a jó pap holtig tanul, még igazabb, ha így formulázzuk: a jó lelkipásztor holtig tanul. De tanuljon kultúrát épp úgy, mint buzgóságot. Igaz, amit szent Bernátnak tulajdonítanak: a buzgóság tudomány nélkül annál végzetesebb, minél erősebben lép fel. De viszont bensőség, buzgóság nélkül az intelligens pap csak „zengő érc és pengő cimbalom”, kegyelmi élet teremtésére alkalmatlan.

A jó lelkipásztor azonban nem születik, hanem lesz. Az egyházi életnek minden elágazásában azon kell lennie, hogy jó lelkipásztorok álljanak a nép élére. Meg kell becsülni nemcsak a lelkipásztorkodást, hanem minden jó lelkipásztort; ők járnak legközvetlenebbül az Úr útjait.

De itt is áll az a közmondás, hogy mindenkit annyira becsülnek, amennyire önmagukat megbecsülik. Mindenekelőtt a lelkipásztor maga, aki ott áll és dolgozik a nép között, az érezze hivatásának krisztusi voltát és a lelkek üdvösségének ápolásában központi értékét. Legyen áthatva hivatásának fenségességétől és fontosságától. Hiszen övéi a lelkek; király ő a maga falujában, parókiájában, templomában; annyi szeretet, tisztelet, lelki öröm az osztályrésze, amennyi senkinek másnak nem jut ki. Teljesen tőle függ, hogy az egyházi élet más terein dolgozó paptársai is tisztelettel és becsüléssel nézzenek reá.

S ha a zajos élet egyik-másik elrejtett falu lelkipásztorát el is felejt, nem felejt el az Úr Jézus megadni az ő békéjét, melyet a világ nem adhat, s amely végre is a legnagyobb s legigazibb földi boldogság s nem felejt el nála első sorban megvalósítani ezt a nagy ígérteit: Én veletek vagyok a világ végezetéig.

II. A világi pap

1. A modern lelkipásztor teljes képe egészében véve csak a világi papra illik reá. Neki a lelkipásztor minden feladatát kell vállalnia. Nem lehet eklektikus, mint esetleg a szerzetes. Egyik szerzet a Jézus Szíve kultuszával törődik, a másik ellenben a rózsafüzér társulattal ápolja a buzgóságot. Egyik kizárólag a harmadrendbe, a másik viszont a Mária-kongregációba gyűjti a híveket. És ez így jól van. Van ebben bizonyos szakszerűség, munkamegosztás. A világi papnak azonban mindegyikhez kell érteni, szeretni és felkarolni. Ma itt káplán, holnap pedig már ott; mindenütt esetleg másféle egyesület van, vagy éppen több is, sokszor csak aszerint, hogy milyen szerzetesrend tartott ott valaha missziót, vagy hogy milyent alapítottak elődjei. A jó világi lelkipásztor élére áll az egyesületnek, akárhogy hívják is. Végre is mindegyik csak eszköz a kezében, hogy jobban férközhessék a hívek lelkéhez s nagyobb, tevékenyebb szeretetre gyűjthassa szívüket az isteni Megváltó iránt.

A világi pap működése azonban korántsem merül ki a rendkívül nagyfontosságú hitéleti egyesületek vezetésében. A társadalmi és gazdasági egyesületek majdnem kizárólag reá várnak. Katolikus körök, legényegyesületek, gazdakörök, hitel- s fogyasztási szövetkezetek, katolikus népszövetség stb. Számuk légió. Sok papot már sírba vittek. Sok papnak becsülete – pusztán hozzánemértés miatt – keserűen kárát vallotta ezeknek. Mennyi tudás, mennyi utánjárás, mennyi aggodalmas fejtörést okoznak ezek, amelyek pedig nagyon lényeges részei a papi hivatásnak. Az Úr Jézusnak éppen szamaritán, szociális arculata kívánja a paptól ezt a munkálkodást. Sajnos, eléggé magára van hagyatva, a papi főiskolán alig nyer ezekről a társadalmi s gazdasági egyesületekről kellő tájékoztatást.

2. De nemcsak az egyesületi élet terén, hanem a rendes, mondjuk hétköznapi lelkipásztorkodás terén is sokkal többféle teendő, többféle hivatáság vár a világi papra, mint pl. akármilyen szerzetes papra. Hogy a világi pap keresztel, bérnálásra, első áldozásra készít elő nagy tömegeket, hogy a betegekhez jár – éjjel kizárólag ő – s vesződik a házasulandókkal, azt csak érintjük.

Az említetteknel kevésbé lényeges, de az idő és idegek szempontjából nagyon kapitális teendője a világi papnak, hogy temet. Tegyük fel egy temetést Budapesten, melyet ki kell kísérenie a rákosi vagy farkasréti temetőbe. Csakhogy ez Budapesten nem feltevés, hanem nagyon gyakori valóság. A temetők vidéken is messze vannak és a búcsúztatók hosszúak. Mennyi drága idő vész el ezekben, mennyi felesleges kimerülés, mert végre is ceremónia, sokszor csak hiúság, vagy hogy az Entreprise de Pompes funebres pénzéhez jusson. Az egyház beszentalési rítusát, – ami a temetést azzá a kegyeletes ténnyé teszi, ami, – 10-15 perc alatt el lehet végezni. De hát ez már így van és nehezen fognak rajta változtatni; de azután nem is lehet csodálkozni, hogy egyik-másik világi pap ezekben valósággal elfásul, amíg egy utcával odább a szerzetes lángol.

3. A világi lelkipásztor életének és idejének felét a tanítás foglalja le. Az Úr kedvencei reá vannak bízva, kik szüleiknek is legféltettebb kincsei. Százan és százan sokszor egy emberre. És nevelje őket egyénileg, gyóntassa őket gyakran, fegyelmezze őket, de tegye mindezt szeretettel, teljes odaadással és türelemmel. Mert tényleg így kell a gyermekekkel foglalkozni. Hiszen a gyermek hittanításában az első vetés hull a Krisztus vérével megváltott lélekre. A gyermekek tanítása mindig első gondját képezte egyházunknak. Véghetetlen fontos az azonban ma, amikor egyrészt a hitetlenség már a gyermekekre is kiveti hálóját, másrészt pedig az embereknek egy igen nagy hányada tulajdonképpen csak annyit

tud hitéből és úgy tudja, amennyire és ahogyan az iskolában oktatták. Az első pap, kit a gyermek közelebről ismer meg, az a hitoktatója. Egész életére döntő lehet, hogy minő emléket visz magával a hitoktatójáról elhagyva az iskola padjait. De a hitoktatás rendkívül fárasztó munka. Kell hozzá legalább is ritka erős idegzet. Egyik derék növendékem írja: „Misézni járok reggel ½ 6-ra, nagyon kedves pasztorációm van. Szombatonként 4-től 7-ig gyóntatok, sok gyónógyermekem van. Miután gyermekeimhez más úton nem tudtam hozzáférni, kongregációt alapítottam, mely most a kezdet kezdetén sok munkát jelent. De örömmel csinálom, csak a tanítást alig bírom, úgy érzem, mintha egész munkakedvemet megbénította volna”. Tehát egy lelkes – s ez esetben mély bensőségű és temperamentumos fiatal papnak is a templomi pasztoráció valóságos üdülés vagy szórakozás az iskolai hittanításhoz képest. No nem itt-ott tanítani, hanem rendszeresen, éveken át, egész papi életen át, lármás apró gyerekeket – ez héroszi munka. Héroszi munka annál is inkább, mert csendes és teljesen hangtalan munka. Ha konferencier vagy, bent vagy az újságban, ha kongregációt vezetsz, megcsodálják buzgóságodat, de ha naponkint néhány órát robotolsz az iskolában, az természetes és szót sem érdemel. Dicséretére legyen azonban mondva a világi papságnak, hogy ennek dacára is mind nagyobb odaadással, lelkiismeretességgel és szakképzettséggel végzi ezt a nehéz és szent officiumát.

4. A világi lelkipásztornak speciális munkatere még a politikai élet. Nem lehet közömbös a lelkipásztor szemében, hogy kit küldenek hívei a parlamentbe. Országok jövője a parlamentekben dől el, de az országban benne van a vallásos élet is. Ennek a térnek az elhanyagolása végzetes volt már akárhány ország vallási életére s az egyház jogi helyzetére. Elég Németország legújabb történetére utalni, ahol a katolicizmus üldöztetését éppúgy mint diadalát a parlamentből kifolyólag élte végig.

Mi még nem ütjük meg a kultúrának azt a fokát, hogy a politikai élet terén mindenki szabadon gyakorolhatná állampolgári és lelkiismeretbeli köteleességét. Nagyon időszerű és szükséges volt azért, hogy dr. Csernoch János hercegprímás a Szent István Társulat 64. közgyűlésének nagyjelentőségű beszédében megrajzolta „A művelt és öntudatos választó” képét. A katolikus lelkipásztort különösen sok zaklatás fenyegeti, ha lelkiismeretét és hazafias érzületét követve megkísérli megakadályozni azt, amire a hercegprímás fenti beszéde célzó: „Ha meg nem engedett eszközökkel igyekszik (t. i. a jelölt) a választókhöz férközni s így azok erkölcsi értékét lebecsüli, akkor nem lehet becsületes választók képviselője”. Jaj annak a papnak, kit a politikai izgalom pellengérré állít. Hiéna ilyenkor az ember. Szentek, elmélyedő csendes lelkek – mesterségesen felizgatva – vadállatokká lesznek. Képes kezét emelni arra, aki őt megkeresztelte, neki az Úr szent testét nyújtotta, vagy házasságára Isten áldását leedette. Világos, hogy tulajdonképpen nem a gyenge nép a hibás. Amellett nem ritkán ellene fordulnak a hatóságok, sőt annyira meghurcolják, hogy talán püspöke is elítéli őt. Amit az újságíró – aki vidéki viszonyaink közepette néha csak azért az, mert maturán vagy az egyetemi vizsgán elbukott, vagy mert már megunta a mezei jogászkodást – magának erény gyanánt ró fel: a tömeget felvilágosítani; azt a papnál – kinek ez inkább hivatása – szeretik nagy krimennek feltüntetni. Ha a pap imprudenter jár el, annak igen keserű levét issza meg. De hát honnét merítsen prudenciát? E téren teljesen készületlenül sodródik az életbe. (A legnehezebb periódus mintha már elmúlt volna. A néppárt – a későbbi keresztény szociális néppárt – számára kétségtelenül minden lelkipásztor szívében él szimpátia. Valamiképpen az övé. De volt idő, amikor túlonnan kiaknázták a papot. Dogma volt, hogy a párttal egy a katolicizmus s a paptól mindenkor megkívánták, hogy reverendáját megúsztassa a választások piszkos árjában. Aztán gyakran megtörtént, hogy a képviselő úr zsebre vágta a mandátumot, mint saját érdemét és szerzeményét, egy percig sem véve tudomásul, mennyi papi izzadtság tapadt ahhoz. Sőt átmegy egy másik pártba, oda se a papnak s a vele meghurcolt választóknak. Hiszen a program sokszor megérdemelné a

hecckáplán mártírumságát, de a képviselő ritkán. S ki törődik nálunk a programmal? Ha igen, akkor nem tülekednének, nem rágalmaznának, hanem egyszerűen magyaráznának és lelkesítenének. Adja Isten, hogy népünk, mely eleinte még a kommunizmusnak is bedőlt, gondolkodáshoz szokjék.)

Mégsem szabad a papnak visszariadnia ettől a hálátlan munkatértől. Már pusztán hazafias szempontból sem. A magyar katolikus pap joggal vindikálhatja magának, hogy hazafias érzületében és honfenntartói munkásságában a haza legjelesebb polgárai közé tartozik. A klasszikus millenáris beszéd híres mondása: A kard megszerezte, a hit fenntartotta a hazát – a papságot aposztrofálja, mert ez a nemzetet fenntartó hit az ő érdeme és műve.

A katolikus papnak a lelkében minden magyarral közös hazafias érzésen kívül ott ég a keresztény hitnek a lángja, mellyel hazafiassága nyer tartalomban, idealizmusban egyaránt. A kereszténység fermentum, mely minden nép gyakorlati hazaszeretét mélyíti. A kereszténység talajvesztése nemcsak a nemzet belső életében szerencsétlenség, hanem a nemzetek egymáshoz való viszonyában is a meg nem értést és gyűlöletet eredményezi. A gondolkodást kedvelő német írók – nem papi íróknál, hanem a színpad és regény mestereinél – Hermann Bahrral és Hans Bartsch-al az élén az utóbbi tény alapján szeretik műveikben hirdetni: A világháborút az államok dechristianizációja okozta.

A pap tehát ne adj fel politikai működését. Bár céljaira sohase használja fel a templomot, mégis dolgozzék; inkább csendesen, elvonultan. Sohase beszéljen a hordó tetejéről, ne is ambicionálja a hecckáplán nymbusát. Sohase a szenvedély, hanem mindig a keresztény elvek értéke és a haza igaz érdeke beszéljen belőle. A dolog végre is arra megy vissza, hogy az a lelkipásztor, aki híveivel egybeforrt szeretetben, a róluk való gondoskodásban, a jó pásztor aggodalmában, annak ritkán lesz szüksége nagyon exponálni magát. Egy bizonyos, hogy egy politikai diadalért sohasem szabad népei bizalmát és szeretetét kockára tenni. Mert egy választás csak a maga pillanatában látszik olyan világrengetően fontosnak. A képviselő elme győző – pedig, pláne a plébános, ott marad a nép között. Ott ugyanazon hívek között, akik – miután a pap is belevetette magát a szenvedélyes harcba elhanyagolva minden prudentiát – mocskolták, piszkolták. Sikerül-e tekintélyét, nagyrabecsültetését, tiszteletét újra visszaszerezni? Lesz-e ereje, továbbra is szeretni híveit? Pedig szeretet nélkül nincsen lelkipásztorkodás. Mindenkor nagy súlyt kell azonban arra helyezni, hogy egy választókerület papsága nagy vonásokban egybehangzóan járjon el. Mérhetetlen lelki kárt okoz a hívekben az, ha ők a lelkipásztorukkal egyetemben igaz lelkiismeretük szerint egyik jelölt mellé állanak és akkor azután az ellenjelölttel megjelenik a szomszédfalusi plébános és a maga pártjához csábítgatja őket, el akarja őket szakítani saját lelkipásztoruktól. A múlt tanúsága szerint az ilyen eljárás valóságos skandalum érzetét keltette, ha ez a papi belegázolás egy néppárti faluban történt. A Csallóközben tanúja voltam az ilyen demoralizáló jelenetnek.

5. Nunc venio ad fortissima: a világi pap a nép között lakik. A coelebs pap. Mint a mi Urunk Palesztina helységeiben vagy ma a tabernákulum csendjében, úgy lakik a világi pap hívei között. „Ismerem enyéimet és az enyémeek ismernek engemet” (Ján. 10, 14.). „Az én juhaim hallgatnak szavamra és én ismerem őket és ők követnek engem” (Ján. 10, 27.). Krisztus Urunk ezen szavait csak az a lelkipásztor veheti ajkára, aki a nép között lakik. Hozzátartozik az ideális lelkipásztor vonásaihoz, hogy a nép között lakjék. Faluban, városokban egyaránt. Akár van ott vasút vagy posta, akár nincs, köztük van. Alföldön, hegyekben, pusztákon, zajos városokban, mindenütt, ahol a halhatatlan lelkek vannak. A világi pap az Úr Jézussal mondja: örömem az emberek fiai közt lennem. S mert közöttük él s hívei ismerik életét, mondhatja szent Pállal: „Imitatores mei estote” (1 Cor. 4, 16.). Utánozzatok engem. A coelebs papnak világi papi élete az ideális lelkipásztornak élete. Csak ő van igazán az emberek közt. Éjjel-nappal, télen-nyáron, mint egy égnek magasló fenyő örökzölden, viharedzeten a hívek állandó példája és atyja. Micsoda mérhetetlen pasztorális

erő rejlik ebben! Micsoda állandó, praktikus morális nyomás az emberek lelkén! Hogy nemcsak ünnepi ruhában vagy egy missiói kirándulásban teli gondolatokkal, felkészült beszédekkel, hanem állandóan közöttük éli vegetálását, éppúgy mint erkölcs-szellemi életét. Az ebben rejtő erő – sajnos – nincsen eléggé kiaknázva. Nem eléggé tudatos ez a köztük élés, a papságban nem él eléggé az eleven, teljes tudata annak, hogy minő lelkipásztori értéket és segédeszközt bír abban, hogy népe között lakhatik. Ennek érdekében szükséges, hogy a papnak a cölibátusa tisztán ragyogjon hívei szemében. Ez ne képezzen problémát a hívek előtt. Nem elég azért, ha a pap cölibátusa korrekt, ha lelkiismeretében nyugodtan állhat meg a legfőbb főpásztor, Krisztus előtt, hanem annak ki kell áradnia, mint jótékony tömjénillatnak. Olyan miliőt kell számára teremteni, hogy józanul senkise kételkedjék benne, sőt erkölcsi súlyát és nimbuszát mindenki érezze. Mint Huonder mondja remek elmékedéseiben. „Nem elég, ha a pap kerüli a rosszat, neki a rossznak a látszatát a gyanúnak az árnyékát is távol kell tartani magától.” (Zu Füssen des Meisters. Herder, 99. o.)

6. A világi pap tehát a legideálisabb lelkipásztor. Csak emelje fel homlokát. Töltse el szívét az öntudat, az önérzet, hogy a legtökéletesebb lelkipásztor típusán dolgozik. Ki ne becsülné nagyra szent Benedeket, assiszi szent Ferencet, loyolai szent Ignácot? Hiszen ezen nevek mindegyikéhez egyházunk dicsőségének hosszú századai fűződnek. De bármilyen bizarrnak lássék első tekintetre, mégis valóság az, hogy a mi Urunk és az apostolok életmódját leghűségesebben a világi papi élet kópiázza. A világi papi szerzetet a Megváltó és az apostolok maguk szerzették. Az ő életük bár kötetlen, fogadalom nélküli volt, de azért mégis szegényen, tisztán és engedelmesen illeszkedett az emberek mindennapi életébe. Ilyen a világi pap. Ott él az emberek között s bár lelke nem kap szárnyra az ünnepélyes fogalmak enthusiasmusában, azért valósággal mégis szegényen, liliomos szívvel, engedelmes lelkülettel éli papi életét, önként, örömmel, Krisztusért. Bár érezné ezt minden világi pap, bár érezné hivatalának nemcsak ősi szépségét, hanem mérhetetlen nagy jelentőségét is. Mert a keresztény lelkek üdvössége a maga nagy arányaiban a világi kléruson nyugszik. Rajtuk a sokadalom. A szerzetek városi oázisok, ha a világi klérus nem áll hivatalának magaslatán, akkor a falvaknak és városoknak enormis nagy hálózata tikkasztóan száraz Szahara. Az oázisokba lehet odamenekülni, de oázisok nem tudják a Szaharát termékennyé tenni.

A hívek és a világi pap sorsa teljesen egybeforr. El sem válhatnak egymástól. A francia szeparációs törvények erőszaka elől a szerzetek más országokba húzódtak, bárminő vérző szívvel tették ezt; de a világi papság sohase menekülhet, ott is maradt a vállain rengeteg munkával és otthonában katakombai szegénységgel.

A világi pap a lövészárók katonája. Azért mocskolja őt be könnyebben az élet. Barátom, ha érem nem is díszíti a katonát, csak tudd róla, hogy a lövészárókban harcolt, bátran kalapot emelhetsz előtte. A világi pap a Károly-keresztes pap. A kommunista rémuralom soraiból szedte vértanúit.

7. Emelje fel hát homlokát a világi klérus! Növelje, féltse értelmi és kegyelmi kincseit. Se intellektuális kultúrában, se pedig aszkézisben nem lehet inferiorításban más klérussal szemben. Legyünk tisztában mindenekelőtt a világi papnak pszichológiájával és rajzoljuk meg magunknak az ideális világi papnak a típusát, hogy azt utánozzuk, hogy azt formáljuk magunkban. Szalézi szent Ferencnek, az igazi világi lelkipásztornak szelleméből és aszkéziséből nőjön ki a világi pap típusa. Erre már a szemináriumban kell tekintettel lenni. A világi papok szemináriuma nem kópiázhatja a szerzetesi nevelést, bárminő szent legyen az, hanem merítse pedagógiai szabályait a világi pap helyes életének megfontolásából. Hogy csak egy példát említsünk: a spirituálisok ne küldjék növendékeiket vakációzni annak éreztetésével, hogy az nem jó, hogy a gonosz, istentelen világ veszedelmébe rohannak. Nem így van. A vakáció életszükséglet a világi kispap papi fejlődésében. Nemcsak pihenés az

neki, hanem papi egyéniségének és jellemének nevelése. Meg kell tanulnia az önállóságot. Meg kell tanulnia, hogy aszkézisével hogyan illeszkedhetik be a világba. Fel kell ismernie természetének gyengeségeit, meg kell lelnie moráljának achillesi sarkát, hogy visszatérve a szemináriumba a gyenge oldalt erősítse, edzze. Új hidat próbának vetnek alá. A világi kispapnak a vakáció morális teherpróba. A vakáció, a teljes szabadság szükségképpen beletartozik a világi pap okos nevelésének rendjébe.

Dr. Mihályfi Ákos mondja: „Krisztust megismerni, követni, szellemét magunkba szívni: ez a sikeres lelkipásztorkodás előfeltétele. És ez történik elsősorban elmélkedés s lelkiismeretvizsgálás útján. Ez a két tükör, egyikben Krisztust, a másikban magunkat kell néznünk nap-nap után”. (Az igehirdetés. Szent István T., 1912. 4. o.)

Szent igaz. Bár minden pap állandóan használná ezt a két tükröt. Kell azonban egy harmadik tükör is: az élet némi ismerete, hogy tudjam, hol erősítsem lelkemet, nehogy mint a tudatlan légy behulljak a cukorméregbe. Ez az életismeret nem annak az életnek az élése. Isten ments! Nem bűnrészesedés, nem belekeveredés a világ szennyébe és bajába, hanem a kórnak olyanféle ismerete, mint az orvos ismerete a betegségről vagy epidemikus veszedelemről. Érezzük, hogy itt erős jellem, szilárd akarat kell. A világi papnak ezekre van a legnagyobb szüksége. Neki mit sem használ a gyermekies lágy odaadás az áhítat csendjében, neki öntudatának teljes erejével, akaratának acélos keménységével kell az erkölcs és az evangéliumi élet útját szeretni és követni. Férfijellem, férfiakarat legyen a világi pap az isteni kegyelem világában. A legszebb papi élet a világi papi élet: független, egyéni, szabad. De disciplinált legyen a lelked, lelkiismereted legyen előljáród, rektorod, superiorod; mélyen gyökereddék szívedben a papi erkölcs minden kívánalma s mindenekfelett legyen erős, edzett, engedelmeskedni, Krisztus követni tudó akaratod.

A történelemtudós Pastor tanár, ki személyes barátság révén ezt jól tudhatta, ilyennek írta le a külsőleg – szerénységében, egyszerűségében – gyengének tetsző X. Pius pápát. Íróasztalán a boldog arsi plébános szobra állott.

III. A szerzetes pap

1. Szép szokás az, hogy egyik rendnek házi ünnepén egy másik rendbeli mondja az ünnepi beszédet. Mondjuk loyolai szent Ignác napján és zárda templomában egy ferencrendi atya. Ez ápolja egymás megbecsülését és megértését. Öröndetes volt látni, hogy a dominikánusok 700 éves jubileumakor és remek magyar jubileumi könyvük megjelenésekor világi papok tollából hangzottak el meleg elismerések és szívből jövő gratulációk. Az előbbi fejezet, mely a világi pap hivatását olyan elite-nek kontemplálja, sem kíván ezen megbecsülés és megértés ellen véteni. Pázmány Péter szemináriumából – ahol ez a könyv született – csak elismeréssel és tisztelettel lehet a szerzetek érdemeiről és hivatásáról gondolkozni, hacsak nem akarnánk vastag anachronizmusba esni. Egyébként, aki Budapest hitéletét egy kissé ismeri, az már onnét is megtanulja értékelni a szerzetesek munkájának nagy horderejét. Amikor Budapesten hosszú évtizedeken át a főváros lakosságának és lelki igényeinek mérhetetlen szaporodása dacára a parochiák fejlesztése körül semmisen történt, akkor majdnem kizárólag a szerzetek áptolták és terjesztették a vallásos életet. Ma is a hitéletnek oroszlán részét ők fejlesztik. Igaz, hogy ez a rendeltetésük és úgyszólván egyedüli gondjuk.

2. De a verizmus szempontjából meg kell állapítani, hogy ma gyakorlatilag a szerzetesi élet nem mondható tökéletesebb állapotnak, mint a világi papé. A szerzetesi élet ma már általában nem olyan szigorú, mint valaha volt s anyagi értelemben az egyesre nézve rendszerint gondtalan. Ezzel szemben azonban a világi papnak megélhetési és működési viszonyai rendkívül megnehezdedtek. Jogilag a világi pap nem mond le mindenről, de gyakorlatilag igen. Anyagilag a világi pap fogadalom nélkül is szegény és szegénységét is arcának verejtékével szerzi magának. Legalább a nagy zöme. Pasztorális munkája és gondja pedig rengeteg.

3. Ha ebben a megváltozott helyzetében egymással szembe állítjuk a szerzetes és a világi papságot, mindenekelőtt azt látjuk, hogy gyönyörű harmonikus egésszé olvadhatnak egybe. A szerzetes jogilag és egyénileg, szabadságát és önrendelkezési jogát tekintve, szegényebb, de nyugodtabban élhet a kegyelmi és szellemi élet kiépítésének. Összeszedett. Lelkét emeli állandóan rendjének nevelő hatása és szelleme. A ballépésektől könnyebben megóvja előjáróinak folytonos figyelme és ellenőrzése. Mindezek nagy értékek és drága előnyök. Szemben a világi papot hányja-veti az élet, melyet Istenével egyedül jár meg. Ő jobban van kitéve a nap égő hevének. Nem kell-e, hogy az élet nyílt vizein hanyódott világi paptestvérnek segítségére siessen a szerzet? Imádkozhatik érte. Fogadja tárt karokkal, ha a világi pap az élet porától elborítva el akar vonulni a zárda csendjében, hogy lelke felett nyugodt szemlét tartson, azt felüdítse, mert aki a Szaharát járja, annak kell az oázis. Úgy mint Petrus Chrisologusról olvassuk, hogy mikor a távoli hegyekben is felkereste megyéje híveit, apostoli útjaiból vissza-vissza vonult az általa alapított kolostorba, hogy lelkileg megpihenjen és megújhadjék. A rendház a világi pap Hinterlandja. Ő a hibás, ha nem próbál benne megpihenni és lelkét esősíteni, de viszont a kolostorban fogadja őt megértés, szeretet; találjon ott a világi pap érzéket küzdelmei, nehézségei iránt, adjon neki abból örömmel a szerzetes pap, amit nyugodtabban, szilárdabban építhet a nagy világtól védett rendházban.

4. Az ilyen stílusú harmonikus együttműködésnek jogi útját az új egyházi törvénykódex is egyengeti. „A Codex kifejezetten arra az álláspontra helyezkedik, hogy a kiváltságolt szerzetesrendek is bizonyos tekintetben a rendes püspöki joghatóság alatt állanak. Többé nem a pápától, hanem a püspöktől kapott hatalommal gyóntatnak és prédikálnak és a

közigazgatási, meg fegyelmi esetek egész sora az ő ítélőszéke elé tartozik. Ez egyike azon pontoknak, hol a Codex a tényleg fennálló jogi étellel, az úgynevezett „vigens ecclesiae disciplina”-val szemben a legerősebb eltérést mutatja. E feltűnő jelenségnek okát tán abban kereshetjük, hogy a szerzetesség egyházpolitikai állása merőben más, mint volt a középkorban.” (Dr. Baranyai Jusztin: Az Egyház új törvénykönyve. Magyar Kultúra 1917. novemberi szám.)

Ez az intézkedés egyenesen a kormányzati egységet szolgálja az egyházban, de közvetve kihatással van a szerzetes és világi papság harmonikusabb együttműködésére. (Szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a harmonikus együttműködés hangoztatása nem kívánja azt a látszatot kelteni, mintha ez teljesen hiányoznék. Távolról sem.)

A történelmi fejlődés egészen a világi papság vállára hengerítette az egyház felelősségeit. A középkorban a pápai széken, a püspökségekben, az egyetemeken rendszerint szerzetes papok ültek. Ma mindenütt világi papok vannak. Mivel a szerzetek hihetetlenül megfogytak s mellette világi papok parochiális rendszere hálóz be mindent, azért a hívek lelki üdvössége is nagyrészt a világi papság felelőssége. Az a kép, melyet az előbbi paragrafus rajzol a világi papról, azért teljesen jogosult. A szerzetes világnak csak becsületére válik, ha életszentsége s önzetlensége olyan erős, hogy nem sajnálva a megváltozott viszonyokban rejlő hatalmi veszteséget, fogadalmához és szerzetesi alázatához híven – mint akik csak Isten dicsőségét és a lelkek üdvösségét keresik állanak az élet nyílt küzdőtereire sodort világi papság mellé. És pedig baráti megértéssel. Bár a nemes jelentőségű barát szónak a közhasználat szeret bizonyos sötét mellékízt tulajdonítani, mégis mindenkinek imponált egy pesti franciskánus páter, aki magát mindig és önérettel barátnak nevezte. Ez a néphez való megértő viszonyára vonatkozik, de vonatkozzék a világi klérushoz való relációjára is.

5. Ismételjük, hogy a szerzetességnek minél intenzívebb együttműködése a világi klérussal, elsősorban a világi klérus szellemének válik előnyére. De a világi klérus is üdvös szellemi kihatással lehet a szerzetes papra. A szerzetes papot disciplinája és fogadalmi erősen a rendházhoz fűzik. Sőt egy szűk cellához. Hiheti-e valaki, hogy ez a zárkózottság és elzártság nincsen kihatással a gondolkodásra, felfogásokra? A túl orthodox nézetek mindig is inkább a szerzetekben találtak követőkre. Pedig ezek – mert akadályozzák a fejlődést – sokszor károsabbak, mint a túl modern nézetek. Abban mindkettő elítélendő, hogy nem verizmus, ami egyedül lehet Krisztus Urunknak, az „igazság”-nak szelleme. Ha volt az egyházban vallási türelmetlenség, ez is a szerzetekben talált kedveltebb otthonra. (A tárgyilagosság kedvéért jegyezzük meg, hogy viszont a túltengő türelmesség, amely az indifferenzizmusnak és a mixta religio rossz következményeinek melegágya, hamarabb található a világi klérusnál.)

Azután ma szigorúan vett kontemplatív szerzet nincsen. Magyarországon kétségtelenül nincsen. Mind kiveszik részüket a pasztorációból. Az a világ, melyet pasztorálnak, azonban meglehetősen ismeretlen nekik. A szerzet falaiból nézik. Lehetetlen, hogy diagnózisának megállapításában nem volnának hivatottabbak a világi papok, akik a nép között laknak s ütőerén tartják kezüket. A néplélek helyes ismerete nélkül nem lehetek annak okos vezetője.

Ha tehát a világi pap tanulhat és nyerhet a szerzetestől aszkézisében és lelki elmélyedésében, ugyanakkor a szerzetes pap tanulhat tőle tágabb látókört s a pasztorációs munkatér helyes megismerését.

6. Ezek a fejtegetések a szerzetes papról valakire talán sértő benyomást kelthetnének, mintha általuk a szerzetes pap értéke nagyon lebecsültetnék. Ebben mindenesetre volna valami, ha a szerzetes papot csak úgy akarnók felfogni, hogy ő a világi papnak csak támasza vagy segédje, s mint ilyen nem bírna külön rendeltetéssel, külön létjogosultsággal. Ettől azonban egészen távol állunk. De a szerzetesek létjogosultsága – tekintettel fent említett

„egyházpolitikai állásának” és az időknek s társadalmi viszonyoknak megváltozására – lehet bizonyos revízióknak tárgya. Ez annyira természetes, hogy a reguláris Friedrich Reischl „Die Stiftsherren” című munkájában tárgyal is róla és „Eine Zukunftsaufgabe” címén meg is kísérli az osztrák Stifteknak jövő hivatását megrajzolni.

Mi sem könnyebb, mint éppen az inkább lelkipásztori rendek, amelyekre mi gondolunk, külön rendeltetését és létjogosultságát tisztelettel elismerni. Hisz azoknak az alapítói olyan nagy egyéniségek voltak, annyira ősi krisztusi erőket disciplináltak meg rendi szabályaikban, hogy követői mindig is az egyház legértékesebb előmunkásai lesznek. Ma is működik és kell az egyházban szent Benedek vagy szent Domonkos szelleme, a nagy Assziszinak restauráló szegénysége, loyolai szent Ignácnak acélos hite stb. Pedig ez a szellem a rendek révén árad el az egyházra.

Bár mélységes hitem, hogy a világi pap sem aszkézisben, sem intellektuális életében nem lehet senkivel szemben sem inferiorításban, mégis, vagy mondhatnánk éppen azért törekedjék a világi klérus a szerzetben néha-néha lelkét megszilárdítani. A világi pap oda megy lelkigyakorlatot tartani. Miért? Mert – s ez első speciális hivatási köre a szerzetnek; – annak falai között kell hogy szilárd, rendszeres aszkézis honoljon. Minden kedvez neki: ősi rendi szellem sugallja. Ez követel számára tiszteletet első sorban. S mit sem ér a szerzet, ha nem él falai között eleven, erős lüktető aszkézis. Benne állandóan készen tartja a lelket megújító fermentumot, melyből mindenkor mindenki vihet, ha fogytán van neki. És ebből a rendszeres, elmélyedő aszkézisből nemcsak a világi pap meríthet, hanem rendkívüli mértékben a nép is. Hiszen láttuk az előbbi fejezetben, hogy a világi pap ezer dolga és állandó zaklatottsága között néha egészen kifogy, elapad. Az elapadást hívei is érzik. A szerzetes természetes hivatása, hogy lökést adjon a lelki életnek, elmélyítse azt misszióival, lelkigyakorlataival, melyekre készülni, magát azokba beleélni neki ideje van. Mikor X. Pius pápa szent Pál apostol igéjét tette jelmondatává: *instaurare omnia in Christo* – gondja volt reá, hogy a szerzetek aszkézise gyarapodjék, hogy ezáltal egy-egy szerzetház egy-egy „*civitas super montem posita*” legyen a hitélet számára.

Amelyik szerzet ápolja magában az aszkézist, annak igazán van nagy létjogosultsága, amelyik azonban nem, arról bátran elmondható, hogy felesleges.

7. A szerzetek legnagyobb történelmi dicsősége – többek között – az egyházi tudományok ápolása. Mivel a szerzetek ma mind aktívabbak, mint régente voltak, azért természetesen nincs is már annyi idejük sem a tudományos búvárkodásra. De még mindig kiváló hivatásukat kell, hogy képezze az egyházi tudományosság ápolása. Ugyanazon fentebb kifejtett ok, mely képesíti őket rendszeres mély aszkézis kialakítására, szól emellett is, hogy tudományos működés terén kiváló szerepet játsszanak. A legtöbb rendnek könnyen áll módjában, valamelyik tudományos ágban jeles tagjának megadni a lehetőséget, hogy egészen stúdiumának éljen. Eldisponálhatja azon helyre vagy országba, melynek környezete, tudományos levegője és apparátusa előnyös fejlődésére vagy kutatásaira. Ez a világi papnál nagy ritkán lehetséges. Egy rend sokkal egybeforrottabb egység, mint egy egyházmegye. Az elhalt rendtag tudományos búvárkodását a rend folytathatja vagy kiadhatja. Az aszkétikus irodalom terén példa erre Meschler S. J.

Az irodalmi és tudományos tevékenység egyes rendeknél nem is szünetel, mások ellenben feltűnően elmaradnak régi dicsőségük megett.

Adja Isten, hogy minden szerzetrendre a jövőben valóra váljék az, amit a már idézett Reischl művének előszavában a Stifteknak múltjáról mond: „Sem művészi, még kevésbé tudományos téren nem nyugodott a történelem változatos korszakainak egyikében sem „Stift”-jeinknek tevékenysége az ő providenciális feladatai számára: A Magasságbeli szolgálata és lelkipásztorkodás, caritas s szociális működés...”

IV. Aszkézis

1. Ki kell alakítanunk a világi pap típusát, el kell merülnünk lélektanába, ismernünk kell lelkületét, helyzetét, életét. És sehol se szükséges ezt annyira szem előtt tartani, mint a világi pap aszkézisének kialakításánál.

A világi pap nem kópiázhatja a szerzetesi aszkézist. Egyszerűen azért nem, mert a világi pap helyzete, élete, kísértései egészen mások. Egy plébános azt írta a vakációról a szemináriumba visszakészülő kispap információjába, hogy a kispapok nevelése nem felel meg a lelkipásztori igényeknek. Concedo, de akárhány vakációra távozó kispap után aggódó lélekkel tekintenek a spirituálisok, nem a „gonosz” világ miatt, hanem azért, mert nem ritkán a klérus részéről olyan befolyás és példa gázol bele a kispap lelkébe, hogy nem válik sem hivatása, sem ideálmusa, sem karaktere javára. Felülemelkedve a kazuisztikán, meg kell állapítani, hogy a szeminárium és a külső papi élet túl idegenek egymáshoz. Nincs elég kapcsolat közöttük, olyanténképpen érve, hogy a világi klérus szemináriumai nincsenek elég tekintettel a világi pap életének szükségszerű körülményeire. A panaszkodó plébános is talán úgy gondolta, hogy a szeminárium nem nevel rá a papi életre. A szerzetes pap tovább éli kispapi életét. Törekedni kell rá, hogy a világi pap is tovább élhesse – legalább főbb vonásokban – kispapi aszkézisét. Az bizonyos, hogy más a kispap közelebbi hivatása és más a papé. Az nevelésben van, ez pedig már maga nevel; egyik még csak gyűjt, a másik meg már osztja szét ismereteit. Azt a differenciát senki sem fogja kiegyenlíteni tudni, hogy míg a szeminárium az élettől elzár, addig a papi élet az embert egyenesen beleállítja az életbe. S azért éppen e pontnál, ezen választó úrnél kell megállni és elmélyedni, mert itt van letéve a titka annak, hogy a világi pap, ki elzártan nevelődik, a nagyvilágban mégis továbbélhesse lényeges vonásaiban a szemináriumi aszkézist s tudjon éppen ennél fogva szilárdan és példásan megállani.

2. Arra kell törekedni, hogy a szemináriumi élet elzártága mindinkább morálissá váljék. Mindinkább az önérték, jellem, meggyőződés és akarat kérdésévé kell tenni. A szemináriumi elzártásra szükség van. Mert van a fiatalemberben, pláne a klerikusban valami palántaszerű, amit féltetni kell, védeni kell a dér ellen, míg meg nem erősödik. De kell az elzártág még sokkal inkább azért, mert elmélyedéshez, lelki élet megalapozásához és építéséhez csend kell, nyugalom, a világ zajának távoltartása. Míg azonban ez az elzártág csak bizonyos fokig mehet – hiszen a palántát lehet és kell edzeni is, addig – ismételjük – nagy súlyt kell helyezni a világi szemináriumokban az akarat- és meggyőződés kifejlesztésére. Az engedelmség sohasem játssza a világi papnál azt a domináló szerepet, mint a szerzetesnél. A világi papnak ritkán adnak parancsot. Kijelölik a helyét és rendszerint reá van bízva, hogy azt betöltse. A világi papnál domináló erény kell hogy legyen a kötelességérzet, a kötelességteljesítés tisztelete, erős érzete. Ennek pedig egyik kulcsa erős akaratú élet. A világi papra igazán áll, amit Meschler mond: „Mit dem Willen kauft der Mensch den Himmel”. (Leitgedanken katholischer Erziehung. Herder, 57. old.) A világi papnak nincsen priorja, nincsen rektora vagy quardiánja. Rendszerint ő az saját magának. Ideálisan szabad hivatás, de csak az teljesíti benne szent kötelességét, aki nem ingó nádszál. Igaz, hogy Eckehart a „mester” a nyolc boldogság elsejéhez a következő okoskodást fűzi: „Amíg az ember abban a stádiumban van, hogy saját akaratában él és saját akaratát Isten legkedvesebb akaratát teljesíteni akarni, addig nem bírja a szegénységet, mert hiszen ennek az embernek van még akarat”. (Deutsche Frömmigkeiten, W. Lehmann. Verlag Diederich, Jena 1917.) De ez csak figyelmeztet minket, hogy van az akaratnál magasabb tevékenységi erő is, és pedig az, melyet az isteni kegyelem képez számunkra.

3. Éppen azért nem szabad az akaratnevelést túlozni. Minket a Förster-féle akaratnevelés nem elégíthet ki. Förster iskolát alkotott nevelési nézeteivel és kétségtelenül sok értékeset nyújt, keresztényt is. Mikor hangoztatja, hogy az állam kötelessége a nevelés, mindjárt konstatálja, hogy a kereszténység nyújtja a legtökéletesebb akaratnevelési eszközöket. De a pap se önmagával szemben, se mint lelkipásztor híveivel szemben a Förster-féle felfogásnál – melyet egyébként méltán ünnepelnek katolikus pedagógiai munkák is – meg nem állhat. Van Förster akaratnevelésében valami porosz-németes. Gógös. A kereszténységre csak mint egy eszközre hivatkozik, önmagában pedig teljesen emberi, imperialisztikus, ahol az ember akarata mindent tud akarni. Az „Übermensch”. (Citálások túl elnyújtják ezt a kis kitérést, melyet azért ékeltünk ide, mert túlzottnak tartjuk a Förster-lázt. Förstertől nem lehet többet kívánni, mint amit mond, de a katolikus pedagógusok ne legyenek rabjaivá. F. tényleg óriási szolgálatot tesz a keresztény pedagógiának.)

Katolikus akaratnevelésnél a kegyelem szavának is jut döntő befolyás a Miatyánk akaratkérésének szelleméhez hűen: legyen meg a te akaratod. Az ember akarata felmagasztosul Isten akaratában s általa mérhetetlen lendületet nyer. Ha sikerül a kötelesség fogalmát szerves kapcsolatba hozni Isten akaratával, akkor az ember akarata természetfeletti erővel tudja akarni a kötelességet. Isten a kötelességet akarónak legnagyobb segítője. A kötelesség csak Isten akaratában lesz szent és feltétlenül parancsoló. Cicero „De officiis” című híres munkájában csak úgy tud a kötelességnek nyombust szerezni, hogy a sarkalatos erényeket tekinti kötelességnek, tehát előkelő objektumokat ad neki: Szent Ambrus helyzete könnyebb „De officiis ministrorum” című művében, mert nála „A keresztény tökéletesség Isten akaratának diadalát írja napirendjébe”. (Budapesti növendékpapság m. e. iskola 72. kiadványa 1909. Tiefenthaler J. Tartalmi és alaki párhuzam C. és A. De officiis m. közt. 490. old.)

Szent Ágoston megtérésének története felette tanulságos akaratnevelés szempontjából is. Ő mindig akart. Kereste is az akarat támaszát: Ciceróban, majd a Szentírásban, de mindennél ő maga volt a fő, mindent ítélőszéke elé hívott. Nem sikerült neki egyetlen nagy hibáját kiölni. A kegyelemnek kellett jönni. A kegyelmi életet tervszerűen kell ráirányítani akaratunk fejlesztésére. Öntudatos istenkeresés és istenes élet első sorban Isten akaratának befogadására tegyen engem alkalmas objektummá. Isten akaratának kell engem annyira birtokba venni és bennem uralkodni, hogy valójában nem én akarom Isten akaratát – Őt mintegy így kitüntetni akarván – hanem mindent Isten akarata akar bennem. Ezt Scupoli önmegvetésnek nevezi. A mi Urunk pedig: „Mert aki meg akarja menteni életét, elveszti azt” (Mát. 16, 25.). A szentek tudtak akarni; ők ilyen akarati életet éltek. X. Pius eucharisztikus konstitúciói is ilyen akarati életet céloznak. Hiszen a gyermekeknél egyenesen ezért sürgetik a korai áldozást, hogy a gonosz akarat előtt Jézus akarjon feslő lelkében.

A pedagóg-filozófusok elvei kitűnőek és nélkülözhetetlenek, de még nem a krisztusi aszkézis mélysége és tartalma, amazokat csak a kegyelmi élet avatja alázatos hatalommá, szegény kincssé, hősi megadássá.

4. Ezen fejtegetés az akaratnevelésről azért vált szükségessé, nehogy valaki azt gondolja, hogy az akaratnevelés nagyobb hangsúlyozása talán a szeminárium elvilágiasítását célozza. Ellenkezőleg, a kegyelmi életet intenzívebbé s férfiasabbá kell tenni, mélyíteni és minden erejét kiaknázni, kiszívni. De emellett tág teret kell nyitni a szabad akaratnak, neki alkalmat nyújtani a szabad repülésre, vagy a lehetőségét megnyitni arra, hogy az akaratgyengeség kinyilvánuljon. Megfélemlítő disciplina szerencsétlenség a fejlődő fiatal emberre. Ő maga se ismerheti meg önmagát, annál kevésbé előljárója. Fizikai elzárttság az egész vonalon tarthatatlan álláspont. Szabadabb mozgás keretében mutassa meg a fiatal ember, mennyit ér morális ereje és mennyire zárkózik mégis el olyan dolgoktól is, amelyek, bár nem rosszak,

neki nem valók, vagy nem illenek. Ha nincsen módja a fiatal levitának saját hajlamait megfigyelni s vele akarati teherbírását, akkor könnyen megtörténhetik az, hogy kegyelmi életével ott nem dolgozik, ahol leginkább kellett volna, ahol az élet leginkább támadja.

Innen van, hogy aki esetleg zelózus volt mindig a szemináriumban, az élet első viharában elkallódik. Egyszerűen tudatlanságának, tájékozatlanságának áldozata. A csallóközi dunatöltésben csak azóta bizik a lakosság, mióta az első nagy vízáradás megmutatta gyengéit és azokat kijavíthatták. Minél több veszedelmet észlel magán a kispap a szemináriumban, annál szilárdabb és acélosabb egyéniséggel hagyja azt el. No természetesen csak az, aki legalább annyira szereti önmagát és jövőjét, hogy minden áron lelkét és hivatását akarja biztonságba helyezni. Itt van hivatása a vakációnak is.

De egyéni nevelés kell ehhez. Kell azután valaki, kiről a növendék tudja, hogy egyedül az ő baráti és atyai segítségére van itt. Nem előjáró, hanem tényleg pater spiritualis, ha nem is ezen címen szólítanak, mert hiszen a cím úgylégtöbbször azt fejezi ki, ami nem az illető.

Az akaratnevelés fontos feladata tehát a természetes és természetfeletti akaratnevelői tényezőket egyaránt és egyforma súllyal kívánja. (Éppen e kettős tényezők teljes értékű kihasználása szempontjából klasszikus munka: *Wollen eine königliche Kunst von Dr. Martin Fassbender*. Herder, 1916.) Mi jobbára a szemináriumi élet szögéből néztük őket, de fejtegetésük lényegében a papi élet számára is tanulságos. Hiszen a kötelességgel egybeforró akarati élet ott valósul meg. És mindig kell magunkat nevelni, gondozni. A szünetelés szívnél is halált okozhat, a léleknél határozottan azt eredményezi.

5. Vegyük azonban az aszkétikus élet egyes elemeit is egy kissé boncolás alá. Főleg azon elemeket, melyek nélkül úgy hisszük, hogy világi papok szemináriumát sem lehet elképzelni és keressük a módját, hogy ezen elemek miképpen élhetnek tovább a papi életben.

Minden igaz hitből él – mondja a Szentírás. A pap lelki élete mindenekelőtt az imából él. Egyik fő éltetője, mert Istennel való érintkezés. Pedig a pap mint lelkipásztor komolyan abban a veszedelemben forog, hogy jobbára elveszti ezt az értéket.

Sok nála a közös ima, az istentiszteleti ima a nép élén. Magát a papot ez nem elégítheti ki. Hiszen a folytonos litániák – pláne mindig a lorettói – a népnél is meglehetősen gyümölcsstelen ájtatosságok. Mennyivel inkább fűzik a népet Istenhez a szentségimádságok s imaórák! Eucharisztikusabbá s általában közvetlenebbé kell tenni a nép ájtatosságait is.

Az ima: *elevatio mentis ad Deum* – az értelem felemelése Istenhez, vagy mint a káté tanítja: amikor imádkozunk, akkor Istennel beszélünk. Az ima tehát alanyi, egyéni, a lélek társalgása Istennel. S minél kulturáltabb valaki, annál inkább kell lelkének az alanyi, egyéni ima. Úri emberek azért távolról sem szeretik annyira a közös ájtatosságot, mint a nép. A népnek szüksége van a közös ájtatosságokra, mert ő az ima terén kiskorú, tehetetlen. A lelkipásztor azonban nem elégedhetik meg velük, ő elszárad, ellaposodik mellette. Lelke kiüresedik s fásulttá válik. Az a meleg áram, ami a bensőséges egyéni imánál az ember lelkét megihleti, a közös imánál ritkán emeli a pap lelkét. Emellett még a breviárium is olyan természetű, hogy nem hozza meg a léleknek azt, amit érez, amikor más magánáhítatban elmerül Istenében. Bárminő becses és szent nekünk a breviárium, imaszükségletünket nem elégítheti ki, mert ehhez száraz, mechanikus, formai.

Az ima szempontjából tehát hangsúlyozzuk, hogy a papnak okvetlenül szükséges naponkint a maga magánáhítata, különben beállanak a fennemlített lelki elhidegülések. Vége van a pap aszkézisének, ha elfelejti a módját az Istennel való bizalmas érintkezésnek, melyben problémáit megbeszéli s bízóan kéri és keresi Isten akaratát, meg szent kegyelmét. Legyen már a szeminárium tekintettel arra, hogy a magánáhítatot megszeresse a növendék és ne terhelje agyon közös ájtatosságokkal.

A magánáhítat gyakorlása segítségére van a papnak a szentmise utáni *gratiarum actio* – hálaadás. Ne hagyja azt el soha. Akkor diszponálva is van a lelke, mert hiszen alig 10 perce

áldozott. A gratiarum actio egyébként is annyira kínálkozik, hogy a kissé ájtatosabb hívek is megbotránkoznak, hogy a pap miséje után rögtön elrohan. Néri szent Fülöpről mondják, hogy két ministránsát égő gyertyákkal küldötte egy áldozó után, aki az Úr testének vétele után mindjárt elhagyta a templomot. Az a néhány ima, amit a pap a misében mond az áldozás után, nem vonatkozik az ő áldozására, az a misének, mint ilyennek befejezése. A gratiarum actioban kell törekedni feldolgozni a szentáldozást. Mintha sokszor nem élne a tudat a papban, hogy hiszen nem csak misézik, hanem egyúttal áldozik is. Mindennapi áldozó.

Egyébként a codex canonicus a szentmise elvégzésének áhítatáról így rendelkezik:

A pap ne mulassza el az eucharisztikus áldozat bemutatására jámbor imákkal előkészülni és annak végeztével Istennek oly nagy jótéteményért hálát adni. (C. 810.)

Magánáhitat végzésére sarkalják az embert a devocionális társulatok. Legyen minden pap tagja a papi Eucharisztia Társulatnak. Belőle egy kis nyomást nyer az imádságra. Hiába, keresni kell azon motívumokat, melyek sarkalnak engem áhítatra. Ha magam nem gondoskodom magamról, ezer előjáró se használna nekem. Végre is magamnak kell cselekednem, mástól csak irányítást, biztatást nyerhetek. Gondoskodjunk azonban arról, hogy minél több ilyen biztatás férjen hozzánk. Számoljunk gyengeségünkkel.

6. Tartson ezért minden pap magának lelkiatyát. Egy lelki jó barátot. Hány papnak van ilyen jó barátja? Pedig akárhánynak a szerencsétlensége ennek hiányában rejlik. Ha erkölcsi veszélyben forog, senki sem meri figyelmeztetni. Hívünket figyelmeztetjük, paptársunkat nem. Beszélnek róla, suttognak; de senki sem mer szólni. Sokszor nem is volna ajánlatos. Ez olyan delikát dolog, hogy megbízatás kell hozzá. A híveinkhez van megbízatásom, de pap szomszédomhoz nincsen. Ha azonban tudom, hogy van valakije, kinek jogot adott, hogy lelkébe beletekintsen, lelki ügyeibe beleszóljon, akkor könnyű rajta segíteni. Hány értékes papi lélek kerülhetne volna el süllyedését, elfásulását, ha van lelkiatyja! Lehet ez a lelki jó barát akár szerzetes, akár világi pap, csak derék pap legyen és tudjál hozzá bizalommal lenni. Nem baj, ha messze is kerülsz tőle, úgy hogy nem járhatsz hozzá szentgyónást végezni. Keresd fel írásban. Tárd ott eléje helyzetedet, problémáidat, nehézségeidet. A pap haláláról szeretnek sötét színekben beszélni. Hogy elhagyatott s hogy akárhányszor a szentségekhez sem jut halálos ágyán. Ez azonban csak olyan pappal történhetik meg, kinek sem magának nem voltak lelki gyermekei, se ő nem volt senkié sem.

7. A papi aszkézis szükséges eleme még, hogy lelkigyakorlatot is tartson. Ha teheti, évenként. Legtöbb egyházmegyében számon kérik s kívánják, hogy legalább három évenként végezzen lelkigyakorlatot. Nem kell azonban azt gondolni, hogy a lelkigyakorlat csodát végez a lélekben. Sőt nagyon különös tapasztalatokat lehet gyűjteni. Egy fővárosi úrinőt a háborús nyomorúságok vidékre sodortak. De alig bírta ki a lelki viszonyok miatt. A plébános igen furcsa ember volt s az úrinő nagyon csodálkozott rajta, mikor hallotta, hogy évenként végez lelkigyakorlatot. Mert az ember sokszor tisztára vak saját hibájának meglátására. Hiszen a vallástalan ember szereti legjobban jó keresztény voltát emlegetni. Elvakult. Most elmegy lelkigyakorlatot tartani olyan helyre, ahol fogyatékoságait nem ismerik. Azért sokszor még a lelkigyakorlatnál is jobb, ha valakinek van lelkiatyja, lelki jó barátja, kinek módjában van védencét polgári úton is megismerni.

Természetesen ezzel nem akarjuk a lelkigyakorlat nagy értékét és horderejét kétségbevonni. Faber Péter lelkigyakorlataival mentette meg Rajna völgyének és Dél-Németországnak papjait a reformációtól. A lelkigyakorlatok ma sem veszítették el ősi erejüket.

8. A szemináriumi élet aszkézisének gerince a napi elmélkedés. Hozzája simul a napi lelkiolvasmány. Mindkettőt a legtöbb pap tisztán szemináriumi dolgoknak tart. Amint

elhagyja a papnevelő küszöbét, emancipálja magát alóluk. Ott maradnak, mint a kék reverenda, vagy az iskolapadok.

Rendezett szerzetben meditálnak. Ez szellemük tulajdonképpeni ápolója. Tény, hogy a világi papnak nem olyan könnyű a meditációt beleállítani napirendjébe. Ideje sokkal inkább feldarabolt. Se délben, se este be nem zárhatja a kapukat, mint egy rendház teszi, akárhányan vannak is a páterek. A világi papot az ebédttől is elhívják, éjjel is felverik. Ő jobban az embereké. Ez a körülmény már a breviárium elmondásánál is érezteti hatását. Számtalanszor kell néha félbehagynia. A világi papot nem is köti az idő másképpen, minthogy éjjelig a breviáriumot elmondja, bárminő időben egyébként s bármennyiszer kénytelen félbeszakítani. (Joggal lehetne morális könyvekre haragudni, mert nincsenek a világi papra tekintettel. Csak a szerzetesre. Egyik a másik után gondolkodás nélkül kiírja, hogy mise előtt kell elmondani a matutinumot, s hol s hányszor szabad csak megszakítani stb. Erről az időmeghatározásról így ír Noldin: „Haec temporis designatio, quippe quae ad substantiam officii non pertineat, non obligat sub gravi. Qui sine causa matutinum aut primam aut tertiam differt ad tempus pomeridianum vel vespas et completorium sine causa recitat ante meridiem, venialiter peccat”. (De praeceptis Ed. sept. 799.) Ez a gyengéd lelkiismeretűeket kínozza s keseríti, másokat meg elfásít a „venialiter peccat” iránt. Inkább hangsúlyozná, hogy decensen kell elmondani.)

De térjünk vissza a meditációra. Túllőne a célon, ha a spirituális a sine qua non erejével hangsúlyozná, hogy a szeminárium módja és időbeosztása szerint lehet csak elmélkedni. Ezt kevesen követnék és követhetnék. Talán akárhány spirituális maga sem tartaná meg, ha kiküldenék a pasztorációba, Hogyan tudjon az a káplán reggel elmélkedni, aki heti 24 órát ad le iskolában, reggel 6-kor a templomban van, néhány ezer hívő vezetője, egyesületek igazgatója stb.? Jó, ha reggeli imát végez s kissé a szentmisére készül. Többen talán találnak napközben időt és strikte véve meditálnak. Mivel azonban sajnós, a világi klérus nagy zöme sehogyan se elmélkedik, azért esetleg valami kötetlenebb formára kellene őt sarkalni. Kapcsolódjék egybe a lelkiolvasmánnyal s nevezzük mindennapi szellemi lelki táplálékvételnek. Valami aszkétikus auktort olvasson állandóan. Meditáló módon, apróbb részekben, hiszen természeténél sem kezelhetem úgy, mint egy regényt. Néha pusztá épületes olvasmány lesz, máskor meg formális elmélkedés válik belőle. Talán néha fel-alá jár a szobájában és kissé kollokvál felette, vagy úgy érzi, hogy az imazsámolyán imával kell befejeznie. Ez könnyebb mód, üdít, táplál, gyönyörködtet egyszerre; bárhol és bármikor végezhető. Idő van reá. Ebéd után, vagy vacsora után. Ha egyik-másik napon el is marad, az nem baj, csak le ne vegyük a napi rendről. A megboldogult jó Dudek – vagy mint tanítványai szerették hívni: Dudek apánk – mondogatta gyakran: fiúk, ne tegyétek a polcra a könyvet, csak hagyjátok nyitva az íróasztalon, mégis bele-belenéztek, kedvet kaptok és lesz belőle rigorosum vagy miegymás. Applikáljuk az elmélkedő lelkiolvasmányra. S anyaga? Tartsunk lépést az irodalommal, de ne hanyagoljuk el a régi klasszikusokat sem. Van anyag bőven, a német aszkétikus irodalom remek dolgokat termel. Talán nem végzek felesleges munkát, ha a fejezet végéhez egy jegyzéket tűzök azon könyvekről, melyeknek jóságát, értékét ismerem és garantálhatom. (Sajnos az aszkétikus művek írói nem ügyelnek eléggé teológiájukra, igen gyakran nagyon limonádés ízűek s jámbornénisek. A jegyzék erre is tekintettel van.)

Közbe-közbe okvetlenül szükséges, hogy egy szigorúan elmélkedési könyvön átdolgozzuk magunkat, mert azok mégis mélyebbek, komolyabbak, mint az olvasmányok.

9. Nem lehet eléggé hangsúlyozni annak a fontosságát, hogy a világi klérus ezt a meditáló lelkiolvasmányt napirendjébe beleillessze. Neki senki sem prédikál, senkise ad pontokat. Csoda akkor, ha kimerül és teher neki a gyóntatás, a prédikáció? Üressé válik maga is, elparlagiasodik. A pap kultúrája, tudása, műveltsége, pasztorációja forog itt kockán. Könyveket lehetne annak fontosságáról írni, hogy a pap valamiféle módon meditáljon.

Megelégszem azonban egy kedves emlékem ideiktatásával. Egy nagyon bölcs apáca – mert hiszen nem mindegyik az – kit a templomban működő papság is osztatlan tiszteletben részesített, egyszer csodálkozásának adott kifejezést, hogy sok pap úgy húzódozik a prédikációtól. Hiszen – gondolta – olyan kisebbségre kongregációi allokációra elegendő neki a napi meditáció gondolatai. Szent igaz. De ott a baj, hogy nem meditálnak. Sokszor tényleg ezért lehet olyan nehéz néhány jó gondolatot formába öntenie és inkább a Borromeust meg Bernardinust tanulja be. A meditáló papnak mindig van valami a lelkében, mit elővehet a szószéken, gyóntatószékben s társalgásban.

Nem nyújthatjuk túl hosszúra ezt a fejezetet a többi rovására, de talán a papi élet legfontosabb terrenumán mozgunk, ha az aszkézist sürgetjük. Mindössze néhány eszközt hangsúlyoztunk, inkább az ima és fegyelmzés köréből, de korántsem merítettük ki az aszkézis egész lélektanát. Ez egy külön stúdium tárgya. Az aszkézist azonban a maga egészében véve osztom a nagy aszkétikus írónak, Meschlernek álláspontját, aki „Drei Grundlehren des geistlichen Lebens” című munkájában a papi aszkézis e három tengelyét állapítja meg: az ima, önfegyelmzés, s az isteni Megváltó szeretete.

Aszkétikus művek jegyzéke. a) Magyar nyelvűek. Elmélkedések. Prohászka: Elmélkedések az Evangéliumról; Verecruysse-Tóth S. J.: Elmélkedések (Kalocsa); Bossuet: Elmélk. az Ev.-ről (Központi Szeminárium M. Iskolája); Nádasdy Marián: Elm. az egyh. év minden napjára; Tesnière: Elm. az Oltáriszentségről (Győr, „Eucharistia” nyomdája, kitűnőek). Kispapoknak: Nagy-Mattyasovszky: Vigilate et orate – és Bacuez-Mayer: Szünidei kézikönyv. Remek elmélkedések az Oltáriszentségről: Lig. szt. Alfonz vezérkönyvében található (Nogáll fordítása, Szent László-nyomda, Nagyvárad) stb.

Lelkiolvasmányok. Természetesen Kempis; Filothea; Scaramelli: Lelki vezér (Temesvár, Szeminárium); A központi Szem. M. Iskolájában: Depaul szt. Vince élete; Kathrein: Katolikus világnézet; Mercier: Papjaimhoz; Wibbelt: Vigasztalások könyve; Scheeben: Isteni malaszt fensége; Melcher-Kiss: Levelek egy fiatal lelkészhez; Rodriguez-Tóth S. J.: A keresztény tökéletesség; Keppler-Némethy: Több örömet; Szent Terézia önéletrajza (Egyhm. nyomda, Szombathely); Gillet: A jellemnevelés (Élet-nyomda); Doss: Gondolatok és tanácsok (főképp ifjúságnak). b) Német és latin nyelvűek. Itt bő választék van és csak a legjavát említjük meg. Elmélkedések. Régi klasszikus: De Ponte Medidationes (latin). Hangulatos és praktikus: Petit, Sacerdos vite institutus (5 kis kötet). Beissel: Betrachtungspunkte für alle Tage des Kirchenjahres (9 kötet), könnyű nyelven, prédikációkészülésre is alkalmas nagyon; Lercher: Erhebungen des Geistes zu Gott (5 kis kötet) könnyű nyelven, értékesek; Balthasar: Das Geheimnis; Cladder-Haggenev: In der Schule des Evangeliums (7 kötet); Lehmkühl: Der Christ im betrachtenden Gebet; Huonder: Zu Füßen des Meisters (1 kötet). Gyönyörűek, lelkesítőek. Meschler: Aus dem kath. Kirchenjahr; Leben Jesu. Nagyon értékesek. A több kötetű művek rendszerint kötetenkint is kaphatók.

Épületes s vallásilag képző olvasmányok. Meschler összes művei: (Die Gabe des hl. Pflingstfestes, Drei Grundlehren des geistlichen Lebens, Zum Charakter-bild Jesu, Apostolat, Ascese u. Mystik, Leben des hl. Aloysius, Leitgedanken kath. Erziehung stb.). Herdernél. Wibbelt összes művei (Ein Sonnenbuch, Das Buch von den vier Quellen); Klug összes művei (Katechizmus-Gedanken, 3 kötet; Ein Sonntagsbuch; Der kath. Glaubensinhalt; Apologetische Abhandlungen (3 kötet); Die Schule Gottes). Ehrenborg: Zum Priesterideal, minden kispapnak el kellene olvasnia, papoknak is rendkívül tanulságos; Lippert: Credo (3 kis k.); Camus: Geist des hl. Franz v. Sales; Weiss: Die Kunst zu leben; Dr. Liese: Die ewige Sehnsucht; Huber: Nachahmung der Heiligen; Faber összes művei (Alles für Jesus, Altarsakrament, Fortschritt der Seele); Tissot: Das innerliche Leben; Pesch: Lebensphilosophie; Franz v. Sales: Theotimus 2 k. (Isten szeretetéről); Dr. Karl Eder: Heilige Pfade; Heinrich Mohr: Die Seele ein Gotteswinkel; Gihl: Das heilige Messopfer (klasszikus

nagy munka, mely e témát teljesen kimeríti); Fassbender: Wollen eine königliche Kunst; Stolcz Albán összes iratai stb.

A Szent István Társulat könyvkereskedésénél is lehet német könyveket rendelni; Bécsben: Herder, I., Wollzeile 33; Mayer-Pustet, I., Singer-Strasse; Kirsch, I., Singer-Strasse; Kath. Schulverein I., Stefansplatz 5 – a nevezetesebb katolikus könyvkereskedők. Ajánlom Rohracher-Antiquar-t, Lienz, Tirol, kitűnő katalógusai vannak és mindent beszerez.

V. Kultúra

1. Csak művelt, képzett papság oldhatja meg sikerrel azon nagy feladatokat, melyek reávarnak. Így volt ez mindig, még a charismák korában is. Az apostolok kollégiumában a legképzettebb szent Pál tehetett legtöbbet. Többet mint apostoltársai együttvéve. Egyébként is túlzás annak folytonos hangoztatása, hogy az apostolok ilyen meg olyan tudatlanok voltak. Ez valótlan. Egészen felesleges a kereszténység természetfelettségét ilyen módon akarni kidomborítani: Nem szorul rá. Akik írtak közülük, azoknak szellemi képességéről eleget tudunk. Ez akkoriban nagy műveltséget jelentett. S az semmit se mondana, hogy mint érett emberek három évig az Úr iskolájába jártak? Sőt többen már előbb keresztes szent János tanítványai voltak. Szóval szellemi dolgok vonzották őket.

Nemhogy tudatlanok nem voltak, hanem – bár nem is voltak Aristoteles vagy Plató – mégis bámulatra méltó egyik-másik apostolnak szellemi fennkölsége. Szent János evangéliuma csupa mélység és spekuláció. Lapozzuk csak fel benne azon fejezeteket, melyek az Úr Jézus halála előtti időkre vonatkoznak. Ott szent János mély intuitív lélek. A titkos jelenések könyvében pedig a legsajátosabb irodalmi műfajt látják sokan. Szent Pál nyelvekben s világi tudományokban egyaránt jártas volt. Csak így beszélhetett az Aeropagitáknak s csak így írhatta meg tudós teológiai leveleit.

Ha tehát az apostolok idejében nagy erő volt az apostoli hivatás betöltésénél a képzettség, mit mondjunk akkor a huszadik század papjairól?

2. Néhány évtized alatt hihetetlenül megnőtt az átlagműveltség. Alig száz évvel ezelőtt az irodalom még mindig csak a kiváltságosak előtt állt nyitva. Oda tartoztak, akik írtak s oda, akik olvastak. Ma az irodalom egyenesen a tömegekre utazik. Olvas az egyszerű munkás is, házi alkalmazott, mindenki. El nem felejttem, hogy mikor kispapkoromban egy alkalommal a Regnum Marianum felé igyekeztünk, a Damjanich-utcának valamelyik kapuja előtt egy kocsi kocsijára támaszkodva Zubriczky professzornak kis művét olvasta: „Párhuzamok a kereszténység és más vallások között.” Vele szemben álljon itt egy másik megtapasztalás. Egy nagyon szimpatikus koledáló fráter – teológus – meghívott, hogy nézzem meg őt otthon a teológiáján. Szobájában mindössze két könyv lézengett. Öreg, elnyűtt salabakterek. Azon év tankönyvei. A következő évben utódai fogják használni. S mit csinál uram egész nap – kérdelem? Kielégíti ez a két könyv tudásvágyát? Felelet: kanárit tenyésztek, miközben máris magyarázta, hogy kanárimadarai közül melyik kinek a fia vagy leánya. S mit csinál a szomszédja? Óh kérem, az nagyon derék fiú, igen értelmes, ő kalitkákat farag. Megtörtént. Sapieni sat. Azt se vitatjuk, hogy jobb-e ez az elfoglaltság, mintha valaki a délutánokat elkaláberezi a kántortanítóknál vagy elpipázza a méhes árnyas foteljében.

3. Ne szenvedjen a pap betűiszonyban. Ismerjük emlékezetünk gyarlóságait. Olyan, mint a test: táplálék nélkül sorvad, tartalmatlan. Jó magyarosan úgy is mondhatnánk: elbutul. Viszont meg az eszmék harcában és az idő multával mindig új ideák kerekednek felül, új szempontok, új beállítások lépnek előtérbe s mindezek a divat hóbortjával befolyásolják az embereket, a lelkeket, hitüket, gondolkozásukat s felfogásukat. Ha valaki nem kultiválja magát, elmarad ezek mögül. A pap nem teheti meg ezt a luxust sohasem, mert neki prédikálni kell, neki a felmerülő nehézségeket, melyek a hitet érik, el kell oszlatni, szellemi vezérré kell válnia a társadalomban. Ma például beszélni kell a szocializmusról. Nem elég azt szidni, ördög művének mondani s követőit pokollal fenyegetni. Mindenekelőtt tanulmányozni kell és megismerni. Vagy miképpen lehet egyesületi életet teremteni, nemcsak alapítani, hanem fenntartani, céljához juttatni folytonos önképzés, tanulás nélkül? Hogyan lehet 30-40 éven át

ugyanazon templomban prédikálni haszonnal a hívek lelki épülésére és üdvösségére, ha a pap nem töltekezhetik állandóan a szellemi élet kincseiből? Ha olvas, ha szellemi életet él, mindig új ruhában látja az igazságokat, új szépségüket fedezi fel, új megvilágításban szereti meg őket.

Minden pap lehet jó szónok, megvan ma is a charismák adománya, csak keresni kell, kultiválni kell magát. Újra és újra át kell éreznie az igazságokat s nem a dogmatika hideg köntösében, hanem a változó élet és kultúra ezer vonatkozásaiban kell bemutatni őket. De ehhez szellemi élet kell. Nem igaz, hogy minden bent van a katekizmusban, mint álaszkétizmussal szeretik mondogatni és kultúrátlanságukat leplezgetni. *Timeo unius libri hominem*. A papi pálya katexochén szellemi pálya. A lélek az ő tárgyai, *objectum materiale*-ja és *formale*-ja. S a pap ne éljen szellemi kultúrát? *Contradictio in terminis*. A dolog végét már a szemináriumban kell megfogni. Fel kell ébreszteni a fiatal levitában a lelkes, jóakarató érdeklődést a stúdiumok, a szellemi értékek és problémák iránt. Határozottan elítélendő az a magyar metódus, amely iskolában agyonterheli az ifjúságot, lenyűgözi a lelkét, megutáltatja vele a szellemi foglalkozást. (Érdemes Meschler szavait megszívlelni: „Die lernsatten Jugend, die nie Freuden an der Wissenschaft genossen, wird nicht dahin zurückkehren, sondern an den strömenden Wassern der Weltlust sich niedersetzen und sich wohl sein lassen.” (Leitged. kath. Erz. 13. old.) Azután pedig: „Wahrheit und Wissen reinigen das Herz; Wahrheit und Wissen erfreuen das Herz; Wahrheit und Wissen erfüllen das Herz mit Sehnsucht nach dem Himmel und bahnen Wege allen Tugenden.” (U. o. 21. old.)) Ne kívánja a tanár, hogy növendéke annyit tudjon, mint ő; s ha saját tankönyvét tanítja, ne higgye, hogy abból egy jottát sem lehet kihagyni. Nem szentírás.

4. Ne féltsük az ifjúságot a szellemi problémáktól. Hivő lelkének azok nem árthatnak. A theológia nem a vallás, hanem annak tudományos feldolgozása. Sokszor csak kísérlet. A hiba ott van, hogy a problémák rejtegetésével a levita később jut lelki harcba, vagy absolute nem érdeklődik semmi iránt. Az a hiedelem alakul ki nála és benne, hogy a theológiában, a szellemi életben minden már be van fejezve. Ez a bevégeztség, befejezettség érzete kiöl minden szellemi életet és érdeklődést. Elhagyván a theológiát úgy véli, hogy már nem kell tanulni; mindent tud, minden szellemi fegyverrel el van látva, ami egész életére szükséges. Érezze a fiatal ember, hogy iskolában csak alapot nyer, bizonyos szellemi lökéseket, az igazi munka csak azután jó és sohasem ér véget. (A Canoncodex 129. canonja így hangzik: *Clerici studia, praesertim sacra, recepto Sacerdotio ne intermitant...*) Rémületes látvány, hogy ha valaki értelmi pályán működik és értelmét nem gondoza, nem táplálja. (Meg kell nyitni a theológusok számára a könyvtárakat, a püspöki, érseki könyvtárakat s ne kelljen nekik egy legio prostratiót végezni, mire oda bejutnak. Akárhány magyar szeminárium légmentesen zárja el ifjúságát a könyvek elől és a kutatás és búvárkodás elől. Ez óriási baj. A jezsuita növendékeknek Innsbruckban 100.000 kötetű könyvtár áll rendelkezésére, tetszésük szerint élvezhetik s bármire van szükségük, meghozatják a könyvet. A jezsuiták képzettségén ez meg is látszik.)

A szellemi élet szépségeinek csillogtatása s a problémák feltüntetése nemcsak munkára sarkalja az embereket, hanem egyik-másik pontján meghódítja az ifjú ideális lelkét. Szellemi passziót szül benne. Valami ágát a szellemi életnek úgy megszereti, hogy vele foglalkozni neki passzió, öröm. Nagyobb áldás egy papot alig érhet, mintha ilyen szellemi passzió ejti rabbá. Mennyi morális veszélytől óvja meg! Mindig tud foglalkozni. Igaz, hogy kalitkát csinálni is elfoglaltság s magában véve lehet szép. De nem papnak való, mint a vadászat sem, melyet őseink gyakoroltak, mikor még lóhúst ettek és nyeregben ültek. Szellemi passzió való a papnak. „*Quae sursum sunt sapite, non quae super terram*” (Col. 3, 2.). Tudósok is úgy születnek, meg a szakemberek is, hogy a szellemi életnek valamelyik ága teljesen lekötötte őket.

5. Mennyivel jobban becsülné az intelligencia a klérust, ha képzettségével, műveltségével tündökölné! Eszes emberekben nincsen hiány a klérusban, csak az a kár, hogy legtöbbször parlagon hever. Sokszor megtörténik, hogy papról lévén szó, sietnek – mintegy kimentve tétlenségét – hozzátenni: no hiszen tisztességes, jó ember. Ez papnál nem elegendő. Úgy, amint aszkézisében is példaadó és lelkesítő, akképpen kell, hogy kultúrájával is becsülést, elismerést váltson ki az emberekből. Nagyobb műveltség és képzettség közepette a hivatalnoki hang és parancsoló modor is alábbhagyna, melyek lelkipásztornál rossz benyomást keltenek. A koturnus sokszor szellemi felsőbbiség hiányát van hivatva pótolni; s nem jó, ha valaki a hegyi beszédnek csak a végét valósítja meg: „Erat docens eos sicut potestatem habens” (Máté 7, 29). A pap missziót, küldetést nyer, hogy keresse a bűnös embert, merítsen ki minden eszközt megtérítésére, a krisztusi életre való nevelésére. Az eszközök között mai időben az első között van a papnak művelt, képzett volta. Nem lehet mindent az „ex opere operato”-ra bízni, amivel annyi visszaélés történik, se pedig Isten kegyelmére, mert akkor igaza lett volna Dudek panaszának: Magyarország plébánosa az Úr Isten – és nem kellene a pap, annak a munkája.

6. A lelkipásztortól senki sem kívánhat tudományos bűvárkodást. Erre se módja, se ideje nincsen. Ez másoknak a hivatása. Ha a fentemlített kulturális passzió nem áll másban, mint az aszkétikus irodalom kultiválásában, teljesen elegendő. Belőle rengeteget lehet tanulni: teológiát, elmélyedést, lelkifinomságot, emberismeretet, bölcsességet stb. S önkénytelen sok ismerethez jutok, mert hiszen minden szerző bennfelejtí művében ismeretének tárházát, mely azután az olvasót is gazdagítja. Sok szót az aszkétikus irodalomra itt nem akarunk veszteni, mert az előbbi fejezet úgy is bővebben tárgyal róla. Csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy ezt mindenki kiaknázhathatja, nem kell hozzá különös talentum vagy irodalmi véna, csak üde, minden nemes iránt fogékony lélek, mely örömet leli a lelki élet berkeiben. Annyi bizonyos, hogy a világi klérusnak e téren is többet kell akarnia. „A natura” intelligens, iskolázottsága elsőrangú, csak az önképzést kell jobban felkarolnia. A magyar világi klérus olyan nemes emberanyag, hogy nem kell neki más, mint kissé mélyebb aszkézis és kissé nagyobb kultúrsumjúság és akkor dísz az egyháznak és alkalmas a legnehezebb feladatok megoldására. Igazán középpontja lehet a szellem-erkölcsi életnek.

7. Vannak kétségkívül nehézségek is, melyek a papnak kulturális élete elé tornyosulnak. De nem leküzdhetetlenek, sőt legtöbbször képzeltek. Így tény, hogy a gazdasági helyzet elmaradottsága gyakran hátráltatott a szükséges képzésben.

De végre is minden évben néhány könyvet venni és néhány folyóiratot fizetni mindig lehetséges. Inkább maradjon más el. Az intelligencia és lelkiképzés olyan létérdek a papnál, mint a betevő falat. Semmi esetre se higgyük, hogy újságolvasás elegendő. Nem lehet itt feladatunk az újságok és folyóiratok nagy hasznáról értekezni. Inkább arra szükséges a figyelmet felhívni, hogy sokat olvasni az újságokat a komoly gondolkodásra és szellemi életre káros. Ismételjük, sokat olvasni vagy pláne csak folyóiratokat olvasni: az embert felületessé és önállótlanná teszik. Sok azokban a tendencia, pártoskodás és nem igazság. X. Pius pápának óvása az újságolvasástól határozottan hasznos bizonyos határig.

Könyvhöz is kell nyúlni. Kimerítő, alapos dolgot csak onnan meríthetnek. Helyes fogalmakra tanít, elmélyít bizonyos gondolatkörben és szakalaposágot ad. Folyóiratnál ugrál az ember egyik közleményből a másikra. Egyikből sem ülepszik meg semmi benne.

Nem csekély baj a magyar teológusnak, ha a szép magyar nyelven kívül mást nem ismer. A magyar teológiai és aszkétikus irodalom szegény. Nem képes egy embert állandóan ellátni, táplálni. A német nyelvnek olyan mértékű bírása, hogy tudjon könnyedén olvasni, okvetlenül szükséges. Hány teljesen idegen nyelvet tanulhatnak meg az emberek tisztára

autódidaxis révén. A német nyelvből mindenkinek van már fogalma s bizonyos alapja, nem nagy munkába kerülne továbbfejleszteni. Addig is igyekezzék azonban ezt felhasználni, amit a magyar könyvpiac és a komolyabb folyóiratok nyújtanak.

Bizonyos értelemben lenyűgözi a lelkipásztori papságot, hogy nincsen vakációja. Vakáció kultúra szempontjából is fontos, nemcsak idegek szempontjából. Egyszer-másszor ki kell mozdulni tudni a fészekből, ahol működik. Itt-ott talán egy utat tenni; rendkívül tágítja a látókört. Vagy legalább is egy kis levegőváltás, mely kedélyt, modort, üdeséget ad. Jobban lehet utána dolgozni. Kell, hogy a pap közben lásson egy eleven könyvkereskedést, ott egy kissé körülnézhessen, böngésszen a könyvek kincseiben.

Az idősebb papoknak kissé lojálisabban kellene ezt a tételt felfogni. Lehet, hogy maguk számára nem érzik szükségét, hogy parochiájukat akár egy napra is elhagyják, de a fiataloknak, a káplánoknak szükségük van. „Az én időmben ilyesmi nem volt” kifogás nem okos ember szájába való. Mert „az én időmben” sok minden nem volt még. Mindenesetre kívánatos volna státusos megoldás. Ahol több a káplán, ott megy, kísérik egymást; de aki maga van, az tisztára parochusa jóindulatától függ e téren. A tábori püspök 1918-ban elrendelte, hogy minden papja hivatalos szabadságigénye mellett még kap 7 napot évente, hogy lelki gyakorlatot tarthasson. Sok lelkipásztori papnak egyik sincsen biztosítva. Két-három hét kellene minden papnak. Ha a háborúban annyit lehetett binálni, lehetne két-három vasárnapon a békében is, míg a káplán üdül. A fiatal papnak életkedve megérdemli.

VI. Theológia

1. Nagyobb perspektívából nézve az életet, a tudományos élet is támaszt követelményeket az egyház lelkipásztori hivatásával szemben. A szellemi élet nagyobb kiáradásai, áramlatai szorosan a tudomány fejlődéséből és vívmányaiból nőnek ki. A tudomány diadalmasan tör előre. Országútján sok merész állítás, sok merész theória kerül napvilágra, melyek első tekintetre megdöbbenőek, veszéllyel fenyegetik a hit és vallás oszlopait s a tudomány parazitái – az úgynevezett népszerűsítő tudósok – sietnek is ezen theóriákat harcvonalba állítani a hit ellen; de gondolkozó főt, aki hisz a haladásban s az igazság győzelmében, nem veszítheti el fejét, nem kiálthat mindjárt tüzet, mert azok a theóriák úgy is elhullnak, mint a zsenge növények sziklevei; felállításuk azonban rendkívül gyümölcsöző, mert munkára sarkalják az elméket, lökést adnak a gondolkozásnak, haladásnak s ezen – a theóriákból megindult – munka nyomán azután végtére is tisztul a helyzet és leszűrődik az igazság. Ami felfedezést, ami feltalálást bírunk és élvezünk a tudomány terén, jobbra merész theóriáknak köszönhetőek. A theóriák a gondolkozás gépezete, lendítőkerekei, melyeknek kombinációból születik meg a kimeríthetetlen megismerés egy-egy új csodája.

2. Mivel a kereszténység nemcsak praktikus élet, nemcsak kedély és akarati élet, hanem az embernek relációja Istenhez, az embernek elhelyezése a mindenségben s következőleg világnézet, azért rendkívül fontos az a kérdés, hogy minő módon áll vonatkozásban a kereszténység a tudománnyal, hol kapcsolódnak, hol érintkeznek, hol simulnak harmonikusan egymáshoz. Ezen vonatkozás megeléje és megépítése nélkül a tudományos törtetés tragikus összeütközésbe jön a hittel s egyik a másiknak árt. Pedig ez valójában lehetetlen, mert a természetes haladásnak és tudománynak is megvannak a maga örök princípiumai és a hitnek is. Mindkettőnek forrása Isten, az emberi természetnek alkotója és a hitnek sugalmazója.

A tudományos theológiának hivatása az említett vonatkozást megeléje és felépíteni, aminél mindenekelőtt nagy látótávolság szükséges és nagy általános érvényű princípiumoknak a körvonalozása. Ha a theológia olyan szűk gondolkozási körben mozog, hogy minden tudományos vívmánynál vagy felvetett problémánál revízió alá kell vennie princípiumait, akkor a tudományos világ nem hisz a theológiában, nem sokat ad reá, ami természetesen a kereszténységgel szemben elfoglalt álláspontjára végzetes kihatású. Ez lelkipásztori szempontból is mérhetetlenül fontos.

3. Igaz, hogy az egyes embert tekintve a szenvedély, a szív romlottsága dönti inkább halomra a hit épületét; nem pedig a hitbeli kételyek. Még intelligens elemeknél is nem annyira az ész részéről jönnek a fenyegető veszélyek, hanem – mondjuk röviden így – a szív részéről. A legtöbb ifjú hitének Sodomája és Gomorrhája akkor érkezik el, ha beáll a nemi serdültség kora s megérti a kirakatok nuditásait s egyes regények érzéki csábításait. Ez igaz. De nem szabad feledni, hogy mindezek megett ott rejlik sok tekintetben döntő kihatással az a kérdés, hogy minő intellektuális beállítással és megvilágítással ismerte meg az igazságokat. Ha csak a gólyamese módja szerint, akkor egyszerűen leveti, mint a rövid nadrágot s a mesékkal szemben belép a felvilágosodottság világába. A régi, a nagy gonddal megtanított minden hatását elvesztette gondolkozására, akaratára és kedélyére. Ilyen fiú úgyszólván képtelen azután a vallástól valamit elfogadni. Ő úgy gondolja, hogy följé került, emancipált s nem lehet rossz néven venni tőle, ha nem akar – mint ő hiszi – süllyedni, visszasüllyedni. Tehát az egyén fejlődése szempontjából is fontos, hogy a vallásos igazságok minő intellektuális háttérrel vésetnek bele a fejlődő fogékony fiatal lélekbe. A nagy tömegeknél pedig, a társadalom és társadalmi rétegek millióinál az ész termékei és szellemi áramlatai

döntik el a hit sorsát. Brugier felpanaszolva a XIX. század elejének és első felének morális dekadenciáját, okául a következőt hozza fel: „Mindenekelőtt megemlítendő itt annak a hamis bölcséletnek a befolyása, melyet Kant megalapított, Fichte, Schelling és Hegel tovább fejlesztett s tanítványai, főképpen Feuerbach, Schopenhauer és Nietzsche az utolsó következtetésekig vittek. A határozott elszakadást minden kereszténységből, sőt minden kinyilatkoztatásból és magától a személyes Istentől, mint az igazságra vezető utat hirdették. Ezen férfiak rendkívüli nagyszámú követőt találtak a tudósok, a tanulók és általában véve a műveltek soraiban”. (Geschichte der deutschen Literatur, Herder 1911. 12. Aufl. 452.) Ahol olyan sokat írnak és olvasnak, mint Németországban, ott értjük a mérgező epidemikus jellegét. Erre céloz Hermann Bahr: (Hochland 1916-17. évi áprilisi száma, recensio Max Scheler háborús művei felett.) „Milyen mélyre kellett süllyednie az emberiségnek, mely az értelemben és szabadságban, az ember legmagasabb méltóságában, legmagasabb képességében akart kételkedni!” Mintha valaki kitépné a szemét és panaszkodnék, hogy nem lát. Ezt tette az ember, mikor Istentől elszakította az értelmet. „Kikapcsoltuk őket (t. i. az értelmet és szabadságot) Istenből és csodálkozunk, hogy nem működnek többé. Kapcsoljuk újra be Istenbe és csodálni fogjuk nagyszerűségüket. Az értelem (Vernunft) helyes használata feltételezi a hitet.” Minő érdekes bevilágítások a hitetlenség boszorkánykonyhájába. Nem érzünk hivatást arra, hogy Brugier és Bahr megállapításait az igazság szempontjából boncolgassuk; de nem tárnak-e fel elég problémát a tudomány és a hit határkérdéseinek köréből? S a teológiai tudomány velük szemben teljesítette-e hivatását?

A pusztán kegyelmi hitéletnek sürgetése fog ugyan bizonyos tömeget a templomhoz láncolni és lelkében igazi hitet, bensőséget teremteni, de tovább alig tudunk vele jutni; a nagy társadalom megmozdíthatatlan és a nagy eszmeáramlatok süvítenek tovább fülünk mellett, eldöntvén a milliók állásfoglalását a hittel szemben.

4. Érdemes Hermann Bahr megszakított szavait folytatni: „A hit nem pusztán a kedélynek és lelkiismeretnek szükséglete, hanem mindenekelőtt intellektuális szükséglet is”. Tehát nem elég a pokollal fenyegetni, hitet parancsolni, vagy a szívet megindítani. Ez nem alapos munka, hanem a levegőben lóg és nem szánja a modern ember égető sebeit. „Aki helyesen akar gondolkozni, annak kell a hit; és pedig nem pusztán hit Istenben, hanem hit Istentől.” Ezek mindenesetre gyönyörű szavak és vallomások a revelált hitnek intellektuális szempontból való szükségességéről. De ezeket a tudományos teológiának kell megalapozni. Ma nem ritkán találkozunk írókkal, kik hosszú eltávolodások után visszataláltak vagy eltaláltak az anyaszentegyházba. Képzett, nagyműveltségű, tudós egyéniségek. De nem – vagy rendszeresen nem a tudományos teológia segítette őket az egyház aklába. Annak bizonyos merevsége nem fért hozzájuk. Pedig ez a tudományos teológiának lett volna a hivatása.

A modern nagy kultúrájú megtérteket a kegyelmi kereszténység, a katolikus hitélet és templomi élet szépsége igézte meg és vezette Krisztushoz. Néha a teljes csalódás között, mely őket a modern hitnélküli tudományban és eszmékben érte, találta meg maga Isten kegyelme és édesítette őket – „a jóakarátú embereket” – magához. Ilyen a világháborúban ifjan elesett Psichari is. Unokája Renannak, kinek könyvein, mint anyai emlékün nőtt fel és egy a pogány kultúráért rajongó görög tanárnak fia. Lelki egyensúlyát azonban nem találta meg sem nagyatyjának, sem atyjának, sem korának szellemében; nyugtalansága űzte, hajtotta el egészen az afrikai sivatagok csendjébe gyarmatkatonának. Itt megtalálta Istent és a katolicizmust. Megtérését „Le voyage du centurion” című művében írja le. „Mindent, mi szépet és nagyot szívünkben bírunk, a katolicizmusból kaptuk” – mondja. Barátjának pedig azt írja: „A pusztá áldott ország. A mi Urunk és Üdvözítőnk felkereste. A hívők ezrei lettek ott szentekké. Ma is fennáll még Thebais, de hiányoznak a hallgatózó lelkek, kik Isten szavát

meghallanák”. (Hochland 1917-18. évf. január, 471. old. H. J. Terhunte: Ernest Psichari der Enkel Renans.)

5. A bensőség és hitélet ereje, valósága csodálatos, aki éli és ismeri, az az őt környező problémák dacára is olyan, mint amit Prohászka püspök egy beszédében mondott önmagáról: lelke boldogan úszik, mint báránnyel az azúrkék égen. De a tudományos teológia hivatása, hogy minél többen – főleg a nagy kultúra világából – jussanak olyan közel a katolicizmushoz, hogy észrevegyék és meglássák az egyházban azt a benső boldogságot és szépséget, mely őket azután leláncolná. Hogy a tudományos teológia e téren jelenleg gyengén teljesíti hivatását, azt fájdalmasan érzi a lelkipásztor, ha egy intellektuelnek könyvet kell adni. Mit? Az ember zavarba jön. Nemrég az hittük, hogy az apológiák megoldják a gordiusi csomót. De ma senki sem olvas apológiát. Olyan könyv, mely mosolygó fölénnyel old meg mindent és mindent ért és megold, melynek nem marad semmi problémája, az már is betette maga előtt az ajtót. Ez nem jelenti azért azt, hogy apológiát nem lehet haszonnal úzni. De másképpen kell, mint az a közelmúltban – az egyéb tekintetben értékes apológiákban – szokásos volt. (A háború előtti években L. Laberthonniére „Apologétique Générale” címen füzetsorozatot adott ki az égetőbb vallási kérdésekről. Nagyon ügyes dolgok, bár nem mondhatók tudományos kísérleteknek. Inkább a nagy közönséget tájékoztatják és felvilágosítják, ami az apológia tulajdonképpeni hivatása. Csinálta ezt a Stephaneum is rendes tagoknak szánt kis füzeteivel.)

6. A lelkipásztor éhez az után, hogy a tudományos teológia dolgozzék, megvesse a távolabbi alapjait annak a világnézetnek, amelyen ő a templomban dolgozik, melyet ő gyakorlati életté épít fel a lelkekben. Világnézet – bárminő nemes legyen is – mit sem ér, ha nem harmonikus vele az élet, mely utóbbi azután nem értelmi, hanem akarati kérdés. De viszont a lelkipásztor munkája meg van bénítva és szűk körre kárhóztatva, ha a tudományos teológia nem előfutárja. Ez a „praeambula fidei” a tudományos teológia munkája.

Az egyház mint tudományos tényező fényes korszakokat élt át s a szerzetrendek fénykora is akkor volt, mikor a tudósok egész légióját ajándékozta az egyháznak és az emberiségnek.

7. A papság tudományos működését erősen befolyásolja az, hogy minők a teológiák, a teológiai főiskolák. Nincsen itt arról szó, hogy bírálat hangozzék el a teológiai főiskolák felett. De ha az ember megrajzolja maga előtt a klérus, főleg a lelkipásztori klérus ideális képét, hiányozhat-e abból annak iskolája: a teológia? S nem lehet-e a lelkipásztornak – aki igényt tart az egyháznak tudományos missziójára is – portréja arról a teológiáról, melyet legalkalmasabb iskolának tart, hogy belőle nemcsak lelkipásztorok, de tudósok is kikerüljenek? Világos, hogy ez a portré csak akkor lesz reális és gyakorlati, ha a jelenleg tényleg fennálló teológiai iskolák mellé rajzolódik. S végre is, midőn ma annyi új szituáció, korszakos átalakulás között találjuk magunkat, nem lehet az bűn, ha az ember a teológiai tanítás csendes vizeit zavarja.

Csak egy-két olyan momentumról van és lesz szó, melyeket az lát legjobban, aki belülről és kívülről nézheti a teológiák tanrendjét, melyekről úgyszólván állandóan debachálnak papi asztaloknál.

8. Alighogy átlépi az ifjú a teológia küszöbét, lázba ejtik a keleti nyelvek és ószövetségi szentírásstudomány. S alig van utána még egy stúdium, mely olyan hatással lenne reá, mint az említettek. Jogosult tehát, hogy velük behatóbban foglalkozunk.

Egyetemen túlteng a keleti nyelvek tanítása. Illetőleg korrektül szólva azt kell mondani, hogy amint általában van, az egyrészt kevés, másrészt sok. A szyr, khald és arab nyelvek tanítása céltalan. Alig tanul meg tisztességesen olvasni a hallgató. Ha tovább nem foglalkozik

velük, akkor az a sok vesződség – amit mégis rájuk kell fordítani – teljesen kárba vész. Rövid néhány év múlva sejtelve sincsen róluk. (E tekintetben a bécsi tanrend, illetőleg módszer pláne szerencsétlen. Rövid háborús félévben egy alkalommal csak 6 óra volt az arabból, melynek csak egy semester áll rendelkezésére. Az elsőt betűket tanultak, a másodikán átvették a grammatikát, a harmadikon pedig már csodálkozott az egyébként elsőrangú tudós professzor, hogy nem élik bele magukat a metrika szellemébe és nem tudnak helyesen fordítani. Az eredmény természetesen sok izgalom és teljes rebus.) Az ki van zárva, hogy több idő fordítottassék ezen nyelvekre. Végre is csak a keleti szakosoknak kellenek, míg mellettük egy csomó fontos stúdium, melyek mindenkinek kellenének, időhiányából abszolúte szóhoz sem juthat.

A keleti nyelvek közül a zsidó legyen kötelező s az taníttassék alaposan, a többire – mint fakultatív tárgyakra – csak azok vállalkozzanak, kik a keleti nyelvekkel szakszerűen kívánnak foglalkozni.

Egyházmegyei szemináriumokban természetesen csak zsidó nyelvről lehet szó, de ennek tanítása nem ártana, mert nélküle sokszor egy simplex cikket sem élvezhet a pap s teljesen el van zárva egy kis keleti stúdium lehetőségétől. Esetleg fakultatív fantárgynak meg lehetne honosítani.

9. Az ószövetségi szentírástudomány körül a tapasztalat sajátságos jelenségeket állapít meg. Bécsben például általában a legjobb tehetségek vetik magukat a nyelvekre és bibliikumra. Nos és talán nem helyes dolog velük foglalkozni? Kétségtelenül helyes. Hiszen rengeteg heverő kérdés vár ott megoldásra. A Providentissima bulla annak idején erős lökést adott a biblikus stúdiumoknak, de a modernizmus tévtana miatt a tudományos teológia terén – a modernizmustól teljesen idegen terrénumokon is – bizonyos idegesség és túlérzékenység mutatkozott; olyannyira, hogy a tudósok jobbra visszavonultak. Ideje volna, hogy ismét munkához lássanak. A keleti berkeknek is – úgy látszik – elkelne egy Tompa, hogy biztatólag zengje: Száraz ágon hallgató ajakkal meddig ültök csüggedt madarak! Nem jó azonban a poézisbe beletévedni, mert vannak a bibliikum terén tagadhatatlanul aggodalmas tünetek, amelyek miatt némelyek előtt – majdnem azt mondhatnók – hírhejt lett ez a fontos és szép tudomány, vagy legalább is a profán tudomány szerepét játssza a szent dogmatika és morális mellett. Tény, hogy a bibliikum művelői között nem egy szenvedett hitében hajótörést. (Éppen e sorok írásakor olvasom, hogy meghalt Hatala Péter, kiről finoman jelzi a hír, hogy életének második szakában a bölcséleti karon tanított. Ő is a hajótöröttek egyike, bár nem tudom mi okból.) Ma is van itt-ott egy tehetség, aki e stúdium kenyerén elvesztette lelke egyensúlyát. Ennek a szomorú tünetnek egyik oka azon teológusok túlidegessége, akik a kritika könnyű mezébe burkoltan mindjárt kétségbe vonják a jóhiszeműségét és gyanakodnak, kételkednek orthodoxiájában. (Ezt az eljárást elítéli XV. Benedek apostoli levele, melyet pápasága elején a kereszténységhez intézeti: „Azt, aki az ellenkező nézetet vallja, csupán csak emiatt a körülmény miatt senkise merje megvádolni olyanfélével, mintha félhitű vagy az ősi fegyelem felforgatója volna”. (Dr. Kiss János fordításából.)) Szinte elhitetik vele, hogy nem hisz, hogy megveti az egyházat; belediktálják. Amennyiben a bibliikum számít a maga forrásaiban történelmi értékelésre, annyiban exakt tudomány. Exakt tudomány pedig nem térhet ki az elől, amit emberi ítékezés és gondolkodás ténynek, történésnek tart. Az embernek mindenáron az igazságot kell hirdetni, az igazság ellen véteni természetellenes bűn. Kétségtelen, hogy amit exakt tudományban – vagy akár más tudományban – igazságnak tart valaki, nem feltétlenül az. De ehhez idő kell; időt kell adni a tudósoknak is, hogy magában harmóniát tudjon teremteni; a tudósoknak is megvan a maga fejlődése, mint mindennek a világon; annak is, amit kutat, megvan a maga fejlődése. Ha leütöm, egyszerűen semmi sem történik, a probléma nem oldódik meg. Az egyház a középkorban, amikor tudós témák felett

századokon át is vitatkoztak, még a hitvallásos tárgyú vitáknál is csak akkor szólt bele, ha a viták már szenvedélyessé fajultak, céltalan bántalmazásokká és üldözésekké alacsonyodtak.

De talán hibás a szentírástudománynak beállítása is. Sok fiatal teológus azért veti magát a bibliikumra, mert ott sok a probléma, sok a kikutatni való. Ez természetes emberi vonás s különösen érthető tudományos érzék és érdeklődés szempontjából. De mintha sokszor csak a probléma érdekelné őket, csak a bizonytalanság s nem maga az igazság, melyet elvégre keresni szándékoznak. Ez azután a kutatókba bizonyos elfogultságot és bizalmatlanságot lop az anyaszentegyház iránt, mely természetszerűleg, mint az igazságok féltékeny őrzője inkább annak örül, ha az igazság keresése helyébe annak birtoklása lép. Különösen áll ez olyan dolgoknál, melyek a hittel kapcsolatosak, hiszen más az egyházat mint ilyet úgy sem érdekli.

Létezik intellektuális perverzitás is. Lessing határozottan ilyenben szenvedett. Nyugtalan lelke csak a keresésben találta örömét, nem pedig az igazság megtalálásában vagy bírásában; sőt bosszantotta az igazságnak parancsoló feltűnése a láthatáron. Ez már betegség s ennek talaján nő a túlzott kriticismus, melyet semmi sem elégít ki, csak a kétely. Ilyenbe az egyház sohase fog belemenni. S ezen a túlzó kriticismuson állva nem teremhet más, mint a hitnek elvesztése. Lejtőre kerül az a bibliikus is, akit esetleg Lessing betegsége fog el; emellett azonban mi sem állhat útjában annak, hogy a szentírás minden vonatkozása tudományos tanulmányozás tárgyává tétessék.

A mi speciális magyar viszonyainkra vonatkozólag meg kell jegyezni, hogy a magyar teológiai élet igen kevés teret tud nyújtani arra, hogy sokan keleti tudományokkal foglalkozzanak. Csak az adja tehát magát reá, kinek igazán nagy tehetsége és kedve van hozzá.

10. Az ószövetségi bibliikum mellett az újszövetségi némileg háttérbe szorul. Tudományos szempontból s a fentiekből ez érthető, de mégsem örvendetes jelenség, különösen a gyakorlati élet és a pasztoráció szempontjából nem. A kereszténység gyökerei elsősorban az újszövetségi szent könyvek. Ha nem volna ószövetség, mégis megállhatna az újszövetség. Nem is jó keresztény világnézetünket annyira beleágyazni az ószövetségbe, mert ez utóbbinál felmerülő rengeteg nehézség kellemetlen visszahatással van az előbbire is.

Mikor az ószövetségnél a nyelvek annyi gondot okoznak, érthetetlen, hogy az újszövetségi könyvek nyelveire kevés figyelem fordítottatik. Nagyon kívánatos volna a görög nyelvnek gondozása. Tudományos célból nem is szabad más szöveget használni, mint görögöt. Új jobb szövegek kellenének az élőnyelveken. Ha exegézist űznek, az is csak a görög szöveg alapján történhetik. Az exegézisnél persze többet ér a szentírásnak szorgalmas olvasása. Az exegézissel egyáltalában túlzások történnek. Minden exegéta felfogását regisztrálják, úgy hogy egyetlen egy szó sem marad meg természetes értelmében. Minden szónál kilenc-tíz értelem vár beemlézésre, úgy hogy a növendék a végén tudja ugyan, hogy mit tart Bisping s mit tart Maldonat, de mit mond valójában a szentírás, azt még sem tudja. A sok bába között elvész a gyermek. A gondolkodásra pedig határozottan káros a sok exegézis meg kommentár. Egészen elszokik tőle, hogy ő maga átelné azt a szöveget, belemerülne. A sok exegézis meg kommentár egyik oka, hogy nem ismerjük eléggé a szentírást. Minden tudománynál alapelv ma az eredeti források tanulmányozása. A teológiának eredeti forrásai a szentírás.

A szentírás ismerete, olvasása a lelkipásztori papnak éppúgy betevő falatja, mint a tudományos teológusnak. Szent Pál levelei kiaknázhatatlanok; mint a teológiája mai napig sincsen kimerítően feldolgozva, úgy viszont a lelkipásztorok sem merítenek eléggé a népek apostolának kincseiből. Aszkétika s önképzés szempontjából egyaránt kimeríthetetlen tárház Szent Pál levelei.

11. Természetesen más teológiai stúdiomoknál is van fejleszteni való, ami egy-egy odavaló tanár kezében meg is történik. Hogy példát mondjunk: a pasztorális tanítása óriási módon fejlődött, különféle ágakat hajtott, pszichológiai alapra lett fektetve és alkalmazkodik a modern élet kívánalmaihoz.

Hogy az egyházkormányzat és a papság gondolatvilágában a lelkipásztorkodás legyen a központ és a legszentebb munkakör – ami ennek a műnek egyik alapgondolata – az nem kis mértékben fog attól függni, hogy miképpen tanítják a teológiákon a pasztorálist. A legnagyobb gondot kell fordítani a pasztorális korszerű és az életre kitekintő előadására. Ennek a stúdiumnak a halála, ha száraz szobaember adja elő. A gyóntató, a szónok, a hitoktató, az egyesületi pap itt kapja a legelevenebb és lepraktikusabb impulzusokat és ismereteket. Nem tehetünk jobb szolgálatot a pasztorális tanítás ügyének, mint ha felhívjuk ez úton is a figyelmet dr. Mihályfi Ákos „Az igehirdetés” című művére (Szent István Társulat), mely mintája lehet az egész ország pasztorális tanításának.

Az erkölcsstan tanítását ma már jó tankönyvek támogatják. És ez végre is fontos dolog. Mert ha egy-két tanárnak sikerül is kiemelkednie a tankönyv gyarlóságaiból, általában véve mégis a tankönyv irányítja az egész tanítást. Kívánatos azonban, hogy az erkölcsstanítás erős erkölcsbölcséleti alapot adjon az alapvető erkölcsi elveknek, amelyeknek tudatos megdönthetetlen pilléreké kell válniok a pap lelkében és lelkiismeretében. Ha az erkölcsbölcsélet miatt azután nem marad idő a „restrictio mentalis”-féle morális „Spitzfindigkeiten”-oknak kimerítő tárgyalására, abból csak nyerhet a keresztény erkölcs ügye. Általában törekedjék a keresztény erkölcsstan a keresztény morál pozitív voltát, erejét, szépségét és gazdagságát kiépíteni. Ne vesződjék kizárólagosan a negatívumokkal, a bűnökkel, mert így a keresztény erkölcsstan egyszerű büntanná süllyed. Mintha e téren a morális könyvek tényleg egyoldalúak lennének.

A Sextum komolyan, nagy látókörrel, az élet ismeretével tárgyalandó. Hamis és káros prudéria éppen ezt a növendékekre bízni. A pedagógiai bölcsesség ellenkezőleg azt kívánja, hogy nyíltan, az órán, a tanár magas nézőpontjának minden karnálist elfojtó ereje mellett nyerjen a növendék annyira kimerítő oktatást, hogy privátim már ne is kelljen vele foglalkoznia. A gyermek genézise s általában a családnak kötelessége a gyermekkel szemben a Sextum legnagyobb problémája. A szobatudós könnyen elintézheti néhány szigorú princípium kiélezésével, amikkel azonban a gyóntató mit sem fog tudni kezdeni, ha az élet hullámai becsapnak gyóntatószékébe. Ismerni kell az élet terheit és gigászi küzdelmeit ezen probléma szempontjából és sohasem szabad elfelejteni a Megváltó jóságát, mely nem ismer drákói morált. Ajánlatos az orvosi tudomány felfogásaira tekintettel lévő „Pastoral-Medizin”-t tanulmányozni. (Jeles művek e tárgyról Kapellmann: Pastoralmedizin Aachen, Barth; továbbá hasonló cím alatt Olfers, Freiburg, Herder; és Ferd. Marx Paderborn, Schöningh.)

Sajnos a dogmatika tanítása már nem örvendhet jó tankönyveknek. A fundamentális dogmatika fogadja rokonszenvvel az exakt tudományok monumentális vívmányait és teóriáit és – tenete risum amici módjára ne próbáljon az emberi szorgalom és elme koripheusaival elbánni. A speciális dogmatika természetesen küzd az anyag tömörsége miatt. Egy évfolyam alatt alig lehet megemészteni. Ez adott helyzetben is haladást jelentene, ha a szentatyák és zsinatok citátumainak beemlékezésével nem terhelik annyira az ifjúságot. Pláne a szentatyák citátumai céltalanok. Egy-két mondat nem sokat fejez ki – és lehetne ugyanilyeneket gyakran a dolog ellen is citálni ugyanazon szentatyánál. Többet ér, ha a szentatyának felfogása, argumentációja tárul fel közvetlenül valamelyik munkája alapján. Pl. de unitate Ecclesiae-nél szent Cypriánnak idevágó művét ismertesse a tanár az unitas kérdésre való tekintettel. A teológusok legalább egy kis patrisztikára csábíttatnának.

12. A teológiai stúdiomok tanítására vonatkozólag az új törvénykódex tulajdonképpen csak a bölcséletre ad bizonyos megkötést. C. 1366. § 2: Philosophiae rationalis ac theologiae

studio et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia eaque sanete teneant. (Az észbeli bölcelet és a theológia tanulmányait valamint a növendékeknek ezen tanulmányokban való tanítását végezzék a tanárok az Angyali Doktor felfogása, tanítása és elvei szerint és tartsák szentül.) Ez az intézkedés megfelel XIII. Leó és X. Pius pápák intencióinak. Szent Tamás bölceletét a gót dómokhoz szokták hasonlítani, minden idők csodálatának tárgyai: Az egyháznak több az angyali doktor bölcelete, mint a megcsodált dómok. Philosophia perennis marad, mert minden időkben gyönyörűen szolgálja a kereszténység igazságainak rendszeres megértését és felépítését. Theológián más rendszer tanításáról mai napság szó sem lehet Ez az egyházé, s ma még pótolhatatlan. (X. Pius 1914. év június 29-én az olasz theológiákhoz rendkívül szigorú és erősen megfogalmazott dekrétumot intéz a szent Tamás bölceletének tanítása tárgyában. De ez sem beszél egy más bölcelet lehetetlenségéről, hanem a scola bölceletének relatív nélkülözhetetlenségéről. Okok: „error de natura rerum falsam dei cognitionem parit; ita sancte inviolateque servanda sunt posita ab Aquinate principia Philosophiae; quibus et talis rerum creaturarum scientia comparatur quae cum Fide aptissime comparat; et omnes omnium aetatum errores refutantur”. Azután: „His Thomae principiis... non alia continentur quam quae nobilissimi philosophorum ac principes Doctorum Ecclesiae meditando et arguendo invenerant de propriis cognitionis humanae rationibus, de Dei natura rerumque ceterarum, de ordine morali et ultimo vitae fine assequendo.” Továbbá: „Frustra ad eam (se. fidem) defendendam quis adminiculum patet ab ea philosophia, cuius principia cum materialismi, monismi, pantleismi socialismi variisque modernismi erroribus aut communia sunt aut certe non repugnant”. Végül, mert a tanaink javarészt ezen philosophia nyelvén élnek a definíciókban. Mindezek nem zárják ki alkalmas, helyes új bölcelet alakulását, ami természetesen nem a theológiai iskolák feladata, hanem a tudósoké. De a fenti terv – mondjuk jóindulatú bölcelettörténet tanítás – megvalósítására engedélyt kellene szerezni Rómából.) De mégis csak stúdium és nem hitigazságok. Éppen azért bármekkora megbecsülést és tiszteletet is vált ki belőlünk a scolastica philosophia, nem lehet quasi dogmatizálni. Helye lehet azért a theológián bölcelettörténet tanításának, melynek keretében mód kínálkozik okosan megértetni, hogy per absolutum egy más bölcelet nyelvén is meg lehetne szólaltatni a hitigazságokat. S ha ez a más bölcelet ma még nem is született meg, a lehetőség számára ki vágthatná el az utat? Az is bizonyos, hogy ezen más bölcelet számára a már létező nem skolasztikus bölceletek is szállítanak anyagot. Nem a theologia est ancilla philosophiae, hanem megfordítva. Szent Tamás hatalmas és halhatatlan bölcelete is valamikor új volt s akkoriban meglehetősen bántották őt, mintha a pogány Aristoteles bölceletének átvételével beszennyezné a keresztény tant. Annyi tény, hogy ma a szent Tamás-bölcelet csak a katolikus papság bölcelete és csak befelé teljesít szolgálatot, kifelé nem, tudományos törekvéseket értve. Mindenesetre fontos munkát végeznek azon skolasztikus bölcelők, akik hidat igyekeznek verni a skolasztikus bölcelet és az új bölceletek között betartván az egyháznak ez irányú előírásait. (Ezek közé tartozik a bölcelők közt elsőrangú tekintély: Grabmann, volt bécsi philosophiai egyetemi tanár.)

13. A szociológiai tudományok mindinkább követelnek bebocsáttatást a theológiába. Lelkipásztori szempontból és a mai nagy társadalmi és szociális harcok helyes megvívása érdekében nagy fontosság fűződik hozzájuk. Egy időben erős láz tört ki e téren, de a magyar szalmaláng mintájára csakhamar elült. Nem rossz gondolat és megoldás, amint a Pazmaneumban történik, ahol egy szociális iskolakör gondoskodik a kispapok közt a legszükségesebb szociológiai ismeretek elsajátításáról. A kör neveltjei már az életben is megmutatják, hogy jó előiskolát végeztek. Az már az utópiák birodalmába tartozik és az autodidaxis feladata marad, hogy a papnövendékek egy-egy művelt európai nyelv birtokába

jussanak, Nálunk kézen fekvő a német nyelv tökéletesítése. A pap kultúrája és aszkézise nagyon megkíváná, hogy legalább ezt a nyelvet bírja.

VII. Hyperorthodoxia

1. Egy professzoromnak a budapesti teológiai fakultáson kedvenc mondása volt, hogy a „buta” tévtanítások okozták a legtöbb bajt az anyaszentegyháznak. Állításának illusztrálására mindenkor Eutyches példájára hivatkozott. Ez tudatlan ember volt s a tudás helyett fanatizmus lobogott benne. Ilyen már a dolog rendje. Épp azért azután lehetetlen volt Eutychest meggyőzni. Neki nem lehetett argumentálni. Veszedelmesebb volt Ariánál is, mert a jámborság mezében, mely ilyenkor a maga tanát Isten akaratának nevezi ki, az egyháznak éppen legértékesebb bárányait vezette tévútra.

Az összeütközések a tudomány és a hit között nem mindig a tudomány számlájára írandók, hanem nem ritkán a hit védőinek, a teológusoknak hyperorthodoxiájára. Méltán csodálkozhatott az ember azon, hogy ilyenek számára nem volt index.

Egy útról lehet jobbra is, balra is letérni. Az igazság ellen is lehet véteni nemcsak annak könnyelmű, laxista feláldozásával, hanem makacs, retrogád, maradi gondolkodással. A tévtanuk nagy korszakaiban az egyház egyikkel sem bánt kesztyűs kézzel, egyiktől sem engedte a „depositum fidei”-t meghamisítani. Amint síkra szállott a régi és újabb racionalista tévtanok ellen, ugyanúgy elítélte a pelagián vagy montanista szektákat, még ha egy Tertullian is volt a szószólója.

És ilyen az egyház ma is. Modern fáklyát gyújtott a „Rerum novarum” és „Providentissima” bullákban és tág szívet mutatott X. Piusnak szentáldozási dekrétumaiban. Egyik az eszmék és tudományok mezején, a másik intézkedés a hitélet terén mutatta meg, hogy az egyház modern, megértő és híve a haladásnak.

A hyperorthodoxia csak a teológusok bizonyos körében tenyészik. Ők esküsznek Leríni Vince elvére a Commonitoriumában: „Nihil innovetur, nisi quod traditum”, miközben elfelejtik, hogy az éppen nem hyperorthodox leríni Vince ezt a hittételekre értette, melyeket az orthodox teológus mód nélkül szeret szaporítani.

2. A hyperorthodoxia se az egyház szelleme, se pedig a fényes nagy teológiai korszakoknak és tudósoknak szelleme. Minő szabadon mozoghattak a szentatyák a szentírás magyarázata terén! Tudományosabban kezelhették, mint manapság sok teológus megengedi. Elég szent Ágostonra hivatkozni. A hexaameronról való teóriái ismeretesek. Az első emberpár felépítésénél azt mondja: „Ezeket sem kell testi módon (carnali consuetudine) érteni, mint látni szoktuk az iparosokat valamiféle földi anyagból testi tagokkal készíteni azt, amit hozzáértésük sugall. Isten keze Isten hatalma, ő a láthatókat is láthatatlanul alkotja”. (De Civitate Dei I. 12, c. 24.) „Kezdetben teremté Isten a mennyet és földet” mondatnak, a Szentírás első sorának, misztikus értelmet tulajdonít, amelyben a Szentháromság revelálódik olyanformán, hogy a teremtő az Atya Isten, „Kezdetben – in principio” annyi mint az Ige – Verbum vagyis a Fiúisten, a Szentlelket pedig „az Isten lelke lebeg vala a vizek felett” mondatban véli felismerni. (De Civitate Dei I. 11, c. 32.) A teremtés hét napját szintén misztikusan magyarázza: „Kezdetben teremté Isten a mennyet és a földet; ezen szavak az egész teremtést jelzik vagy a szellemit és anyagit, ami valószínűbb, vagy a világnak két nagy részét, melyek mindent magukban foglalnak, ami teremtve lett, hogy először maga az egész adassék elő, azután pedig a részei következzenek a napoknak misztikus száma szerint”. (De Civitate Dei I. 11, c. 33.)

A Szentírást senki sem tisztelheti jobban szent Ágostonnál. Magyarázatánál a legorthodoxabb elvet szabja maga elé, melyet éppen az első emberpár történeténél is hangsúlyoz: „mégis ezen történet leghűebb értelmének az tartassék, melyet viselt dolgok elbeszélése kelt”. (De Civitate Dei I. 13, c. 21.)

Nem lehet feladatunk az érintett problémák fejtegetésébe bocsátkozni vagy bármi módon állást foglalni, csak azért állanak itt szent Ágoston fenti helyei, hogy meggyőződést szerezzünk arról, minő szabadon mozoghatott a nehézségeknél. Egyik pszichológiai okát mindenesetre abban kell látnunk, hogy nem keresett a szentírásban kozmoszt és kozmogóniát, hanem lelki, hitbéli erkölcsi tanokat. Innen a nagy hajlandóság nem csak nála, hanem minden szentatyánál a misztikus magyarázatokra.

3, Ma, mikor egy egész teológiai iskola dogma gyanánt hirdeti az inspiratio verbalis felfogását, ilyen eljárás, mint szent Ágostoné, tisztán lehetetlenség. Ilyen körülmények közt hiába ad a pápa a Providentissima bullában lökést a biblikusoknak, mert a teológusok hyperorthodoxiája lehetetlenné teszi a pápa szándékát.

(A gondolat, az értelem, a hitigazság és morális tan az, amit Isten az embernek mondani akar, tehát inspirál. „A lélek az, ami éltet, a test nem használ semmit. Az igék melyeket nektek mondtam, lélek és élet”, mondja az isteni Megváltó. A verbalis inspiratio azt vallja, hogy Isten még a „vocalia”-kat is inspirálja. Ez már azért is kárba vész, mert csupa fordítást használunk, melyek sokszor nagyon szabadok s legalább is nem az illetékes vocabulák. Eredeti nyelvük javarészt elvesztek. Mire való akkor a vocabulák inspirációja? S érdekes, hogy az egyház nem intendálja ezt. A trienti szent zsinat meghatározásának veleje: hogy „cum omnibus suis partibus” inspirált és „Deus est auctor.” A Vaticanum pedig szintén „Spiritu sancto inspirante. Deum habent auctorem.” A modernista mozgalomban – pedig akkor már sokféle felfogás forgott az inspirációról – mégis csak a fenti zsinati határozatok tagadását damnálja a „Lamentabili” decretum. Az egyház tehát sehosem tanít verbalis inspirációt, sőt meg sem említi. Kétségtelen joga van a teológusnak magának ilyen felfogást formálni, de csak annyi súlya lesz, amennyi argumentuma van hozzá és nem nevezheti az Egyház tanításának. Platz Bonifác dr. a Kath. Szemle 1916. évi októberi számban Hurtert és Francellint citálva a zsinatok mellett, így ír: „Amiből az következik, hogy ha a szentkönyveknek összes részeikkel együtt Isten a szerzője, akkor nemcsak a leírt tárgynak, hanem a leírás külső formájának, a használt kifejezéseknek is csalhatatlanul Isten befolyása alatt kellett keletkezniök. Minden egyéb magyarázat, mely az inspiráció körül forog... csak emberi vélekedés, nem pedig az Egyház tanítása”. Hurter, Francellin és Platz talán nem emberi vélekedés, hanem az egyház tanítása?)

Ha a teológia azt akarja, hogy a szentkönyvek historikus értékelésben részesüljenek, akkor feltétlenül meg kell engedni rájuk a történelmi methodust használni. Ami természetfeletti van a szentkönyvekben, annak a történelmi methodus fényénél is nyilvánvalóvá kell válni legalább olyan értelemben, mint ahogy hallottam Fonck szájába adni ezt a kijelentést: Es gibt halt übernatürliche Tatsachen. Ez teljesen megfelel annak a tételnek, melyet a Vaticanum szent Pál nyomán Isten megismerésére állít fel: „Isten... az emberi ész természetes világánál a teremtett dolgokból biztosan megismerhető”. (Denzinger 1785)

Veszedelem a túlzott kriticismus, mert végnélküli s beteges kételyeknek a forrása, veszedelem az értelem istenítése, mert Istent detronizálja és nem számol tévedhetőségével, határolt képességével, de ugyanolyan veszedelem a teológiai hyperorthodoxia, mert akadálya a haladásnak, fejlődésnek, szellemi munkának. Egyik sem út az igazsághoz.

A Szentírás sok historikus értékes vonatkozásánál a katolikus embernek a protestáns kutatóhoz és tudóshoz kell elzarándokolnia az igazságért. Pedig a Szentírás senkinek sem nagyobb kincse, mint az anyaszentegyháznak s viszont az igazság keresése sem feketik senkinek sem jobban a szívében, mint Krisztus egyházának. A katolikus tudósokat és kutatókat egyedül a hyperorthodoxia terrorja akadályozta meg abban, hogy a Szentírás történelmi vonatkozásainak kutatásánál nem vehették ki maguknak azt a részt, melyre őket az egyháznak relatiója a Szentíráshoz és az igazsághoz jogosítja.

4. A hyperorthodoxia azonban nemcsak a katolikus tudósokat akadályozza meg munkájában, hanem nem egy példa van rá, hogy Rómát is az egyház tekintélyének kárára hátrányosan befolyásolja. Csak elő kell venni dr. Joseph Sickenbergernek kis művét: „Kurzgefasste Einleitung in das Neue Testament”. Néhány helyen olvasható az authenticák elején a kongregációtól bizonyára kicsikart nyilatkozat s utána nyugodt lélekkel állapítja meg a szerző a kutatás és kritika alapján az ellenkezőt, mint történelmi igazságot. Hírré tett szert ezek között a Comma Joanneum esete. Azt a tudományos nymbust, mely egyházunk múltját övezi, ilyen esetek erősen megtépik. Nagyon sok teológus véleménye az, hogy ez a hyperorthodox terror nem kímélte meg az Index-kongregációt sem, melynek tekintélyét mindenáron igyekezett azon törekvésének megszerezni, mely a kákán is csomót keres. Ezen szimatot csak megerősíti a Szentatya azon intézkedése, mely az új törvény kódexben az indexkongregációt hatályon kívül helyezte.

5. A hyperorthodoxia betegsége a legegyszerűbb történelmi kérdéseknél feszélyezte a katolikus tudósokat s végezte az egyházat blamáló munkáját. Elég hivatkozni a lorettói ház historikumára. Nem titok ma többé, hogy mikor Kelet hozzáférhetetlen lett s a Nyugatnak már a régi közlekedési viszonyok miatt mindig is hozzáférhetetlen volt, akkor a kereszténység szívében és nyugati országaiban nagy előszeretettel utánozták és kreáltak a keleti szenthelyeket és tárgyakat. Azon gyenge történelmi érzék mellett, mellyel a középkor rendelkezett, ezek a nyugati kegyeletes emlékek csakhamar történelmi valóságok lettek. A leglehetőlenebb reliquiák örvendettek tiszteletnek és tekintettek historikusoknak. Végre is el kellett jönnie azon időnek, melynek hivatása a történelmi igazságot kihámozni ebből a – végre is hamissá és károsra vált kegyeletből, melyet az olasz reliquiák nagy része jelent. De jön a hyperorthodoxia és a lorettói ház vitájának példájára a történelmi kérdésből vallásosat, majdnem hitelvit formál és tüzet szór az igazság keresőire. Ilyesmire az egyház nem szorul rá, sőt az intelligens elemek és a tudós világ szemében nagy kárt szenved.

A hyperorthodoxia örökölt valamit a Krisztus-korabeli farizeizmusból, mely mindig igaznak, istenesnek és szentnek szerette üzelmeit feltüntetni. Természetesen annál veszedelmesebb és károsabb. A háború előtti években ez annyira ment, hogy már majdnem haerezist alkotott integrálkatholicizmus néven. Erre céloz XV. Benedek pápa: „teljesen felesleges, hogy egyesek megkülönböztető hozzáadásokkal emeljék ki a maguk katolikus voltát”. (A már említett apostoli körlevél Kiss János dr. fordításában.)

Más előkelő helyekről – Magyarországon a hercegprímás – is siettek a kellő időben tiltakozni ellene és elítélni.

6. Bármilyen diametrális ellentétben álljon a keresztény gondolkodás a kantianizmussal, a hyperorthodoxia siessen tőle tanulni; megtanulni az értelem munkájának nagyobb megbecsülését. És pedig a tudományos teológia minden ágában, legyen az történelmi kutatás vagy spekuláció; biblikum vagy bölcsélet. Az ész Isten legnagyobb természetes adománya; hordozója az ember legnagyobb felemelésének: Isten ismeretének; egyik része „Isten képének és hasonlatosságának;” a bűnbeesés okozta elhomályosulás dacára is az ember benne a teremtés koronája.

Vannak problémák, melyeket csak hatalmi eszközzel lehet eldönteni, de viszont vannak olyanok, amelyeket csak az értelem munkával lehet megoldani. S mikor ezeket sohasem szabad felcserélni, mindegyiknél szükséges az Úr Jézus szellemét jellemző megértés, szeretet, szívjóóság; s mindegyiknél kell kerülni, mitől szent Pál óv: „az igazságtól elfordítják hallásukat s a mesékre hajlanak” (2.Tim. 4, 4.).

A tudomány, a kutatás mérhetetlen kincsekhez juttatott bennünket, óriási perspektívákat nyitott ezer irányban, amelyek nagy feladatok elé állítják a tudományos teológiát s ezer kérdőjellel hívják fel azt munkára. Az egyház missziójának sikere kívánja, hogy a tudós

theológia viribus unitis álljon bele a tudományos felfedezések és kutatások nyomán járó eszmék áradatába. Nevetséges gyanakodni a tudomány őszinte munkájában s szinte sanda szemmel nézni, hogy felfedezések történnek, hogy azon talentumok, melyeket Isten az értelemben az embernek adott, meghozzák kamataikat. Nem az a hű és jó szolga, aki elrejtí és megőrzi, hanem, aki forgatja és kamatoztatja. Bizonyos, hogy amaz nyugalmasabb, ez pedig izgatottabb, kockázatosabb munka. De Isten akarata is és az ember hivatása is az utóbbi. A tudományos theológia feladata úgy dolgozni, hogy az ész talentumainak forgatása az ember lelkére, helyes relatiójára Istenhez, világnézetére és hitére kártékony ne legyen.

Ebben a feladatban semmire veszedelmesebb, mint a hyperorthodoxia.

VIII. Szentek tisztelete

1. Szent Chrysostom mondja valahol: Utánozzuk a szenteket, mikor őket dicsérjük vagy ne is dicsérjük, mikor őket nem utánozzuk. A szentek azok, kikre az egyház biztonsággal alkalmazza szent Pál vallomását: „Jó harcot harcoltam, a futást elvégeztem, a hitet megtartottam. Egyébként el van téve számomra az igazság koronája” (2. Tim. 4, 7-8.). Azért ne csak tiszteljük, dicsérjük őket, hanem tanuljuk el tőlük a „jó harc”-modort. Héroszok ők, kikről elmondható, mit asszisi szent Ferenc önmagáról állított: Sasok, kik repülni tanítják a kicsinyeket. A papi jellem kiképzésében és fejlődésében nagy szerepet játszik a szentek tisztelete s életüknek utánzása. De pszichológiai szabályok megkívánják, hogy olyan szenteket tanulmányozzunk mindenekelőtt, kik életünkkel kapcsolatba hozhatók, ránk bizonyos rokonvonások miatt hatással lehetnek. Ez első szabálya a szentek helyes és célszerű tiszteletének. Egy özvegy meríthet ugyan valami hasznot szüzek és vértanúk életéből, de kétségkívül sokkal többet szent Mónika vagy szent Erzsébet életéből. Családanya nem utánozhat egy apácát. Papra papi szentek vannak legnagyobb hatással; világi papra a világban élt szent pap. Egészen más körülmények között élt szentek követése igen károsan is hathat. Ki van téve az ember annak a veszedelemnek, hogy kilép saját keretéből, saját életviszonyaiból, saját társadalmi köréből. Ami egyiknél szent és tiszteletreméltó, az lehet a másikonál bűn és nevetség.

A szenteknek amúgy sem minden gesztusa utánzásra méltó, de még kevésbé minden mindenkinek.

Aszkétikus életünknek egyik rákfeneje, hogy hiányzik ez a homogén vonás a szentek tiszteleténél. Különösen áll ez a világi papról. Idegen világból való szentek kultusza gyümölcstelen akarati életünk számára, vagy ha valaki erőlteti a dolgot, félszeggé válik. A stylita ma senkinek sem időszerű, a szerzetes szent a világi papnak rendszerint nem praktikus.

2. Írásaival, szellemével, működési körével fölülmúlhatatlan mestere a világi papnak szalézi szent Ferenc. Ő már modern szentnek mondható. Tőről metszett világi pap. Egyénisége, működése mindenekelőtt a világi papra bír varázserővel. Bent élt a világban, falvakban, nagy városokban egyaránt, katolikusok és másvallásúak között. Jósága, szelídsége, finomsága, keresetlen egyszerűsége – ezek a látszólag passzív erények – hatalmas cselekvő erőkké váltak életében s ezeket megtérített, ezeket megszentelt. Aki emberek között él, más vallásúak közt, az nem lehet türelmetlen, nem lehet erőszakos, túlzó, szenvedélyes. Újra és újra magára kell öltenie az ilyen papnak a Megváltó Úr Jézusnak szeretetét, gyengédségét, finomságát. Szalézi szent Ferenc mesterien valósítja meg az újkor viszonyai közepette az Úr Jézusnak fent említett vonásait. Aszkézisén előmlik a mérséklet, az emberi. Kerül minden extázist, minden apokaliptikust. Doktora az aranyközépútnak. Huber kitűnő művében: „Die Nachahmungen der Heiligen” (Herder, két kötet. Erre a maga nemében párját ritkító munkára többször is utalunk.) a szenteknél mutatkozó ellentéteket és túlzásokat mindig szalézi szent Ferenc bölcsességével hidalja át és mérsékli. A nagy genfi püspök megmutatja, hogy a harcás katolicizmus fegyverei is csak a szeretet, szelídség és angyali türelem s hogy ezek mindenkor hatásosabbak és eredményesebbek, mint a szenvedélyes kifakadás, vitatkozás, gúny és üldözés. Ezt a szellemet árasztotta ki lelkipásztori munkásságában épp úgy, mint könyveiben, mely utóbbiak közül a Philotea bölcsességben és nemes egyszerűségben mindjárt Kempis Krisztus követése után áll. Nagy tanítványa Camus (Geist des hl. Franz von Sales. Ackermann II. kiadásában Mainz, Regensburg 1913.) belleyi püspök, ki a nagy szenttel benső barátságban élt, bőven élénk tárja mestere szellemét; a szalézi aszkézis szócsöve Tissot (Das

innerliche Leben Franz X. Kerer fordítása, 3. kiad. Mainz Regensburg 1910.) szalézi missziós kitűnő műve is.

Szívjón, töltekezzék belőlük minden pap, jelesen világi pap, Krisztus lelkipásztori szellemének ősi szépsége ragyog fel bennük a modern viszonyok keretében.

Nagy hatással lehetnek a világi papra De Paul szent Vince (Szent Vince élete, Bougaud Emil a központi szeminárium magyar iskolájának fordításában, 2 kötet. Stephaneum 1907.), az új kor legnagyobb szociális szentje, boldog Hofbauer Kelemen (Der selige Clemens M. Hofbauer von Mathäus Bauchinger, Verlag Redemptoristen Wien. Kitűnő könyv), Bécsnek nagy restaurátora, ki redemptorista volt ugyan, de Bécsben élte utolsó napjáig kolostoron kívül, úgy élt és működött, hogy ideálja lehet a világi papnak; továbbá a jámbor Vianney János arsi plébános.

3. Kevés ember van, aki szent Ágostonhoz vagy szent Ambrushoz szokott legyen imádkozni. De még aki szent Pálhoz, vagy szent János apostolhoz imádkoznék, olyan is kevés van. Az emberek szent Barbarához búcsút járnak, szent Lucát, szent Mártont s szent Györgyöt nagyra tartja a néphit, pedig a történelem zavarba jön nevüknél. Egyházunk nagy alakjai, egyetemes nagy jellemei, kik országoknak és koroknak világi tornyai, kiknek élete, munkássága, szellemi alkotásaik még a legműveltebb köröknek is bámulatát vívhatnák ki, ezek majdnem parlagon hevernek, elfeledvék; még az sem ismeri őket, aki nevét hordja. Ebből nagy kár háramlik az egyházra, a papság is sokat veszít az által, hogy ezen nagy egyéniségek nem gyakorolnak reá hatást.

A szerzeteseknek megvannak a maguk szentjei. Kétségkívül nagy oszlopai az egyháznak is, de elsősorban mégis a szerzet büszkeségei. Azért természetes, hogy a rendek javarészt csak velük foglalkoznak. Ezzel szemben a világi papság dolga, az anyaszentegyháznak egyetemes nagy héroszait – hogy úgy mondjuk – felkarolni, megismerésüket terjeszteni, kultuszokat fejleszteni. Kezdeni kell az apostolok tiszteletének ápolásával. Az apostolok tisztelete az egyház apostoli jegyének kidomborítása. Az egyház ősisége a reformációval szemben. Az ő ajkuk vitte szét a világba Krisztus tanítását és mindig ennek legerősebb szócsöve marad. Életük még ma is közelebb van a gyakorlati élethez, mint akárhány szerzetes szenté, kiknek heroizmusát, extatikus életmódját legtöbbször nem is szabad utánózni, mert talán isteni hivatottság kell hozzá. Nem utánzásra valók, hanem csodálatra érdemesek. (Az említett Huber művében (I. kötet 440. old.) egy fejezet van azon szentekről, kiknek különös aszkézise nem utánzásra való, hanem csodálatot kelt. Az óriási példatárban se szalézi szent Ferencet nem találjuk, sem apostolt.)

4. Az apostolok kultusza és szellemüknek belélegzése hatással van a formalizmus enyhítésére. A szerzet egyik lényege a szabályzat, mely szent célok eszköze, de felületes és tudatlan lelkeknél könnyen arra vezethet, hogy benne, a formákban és külsőségekben lássa a vallást. A női szerzetes rendek máris aggodalomra adnak okot e téren. Kiismerhetetlen szövevényét alkották a szabályoknak és ruházatoknak. Ebből a túlzás könnyen átsapathat a világi, polgári élet vallásos felfogására is. Mintha a morálosokat is nagyon kimerítené a puszta kazuisztika, jog meg szabályok s formaságok latolgatása. A formák túltengése – elnyomása a lélek természetes szabad lélegzésének. A szentségek életében a bürokratikus elem felülkerekedése épp annyira ellenkezik Krisztus Urunk és az apostolok szellemével, mintha a pap nem lelkipásztornak, hanem hivatalnoknak tartja magát és eszerint jár el. Egy orvos valamelyik fürdőhelyen megkeresztelkedett. Mikor később polgári házasságát szánálni akarta, nem tudott keresztlevélhez jutni, ami leküzdhetetlen akadályt jelentett. Hát a vallás nem elsősorban a léleknek ügye? Bárminő fontos az okmány, a formaság bizonyos közrend fenntartásához és a szentség felvételéhez szükséges alkalmasság megállapításához, mehet-e ez annyira, hogy egy okmány hiánya elzárja a lelket attól a szentségtől, melyre neki szüksége

van és amelyre a vallás őt kötelezi? Szellemesen jegyezte meg az esemény egy ismerője: Fülöp apostol nem kívánt okmányt az előkelő királyi főtisztviselőtől mikor ez tőle a keresztséget kérte (Ap. Cselek. 8.).

Az apostolok tiszteletet érdemelnek, mert pillérjei egyházunknak; s mert egyéniségük legtisztább tükre a mi Urunk szellemének, azért követésük papokat és világiakat egyaránt megóvnak a jámborság beteges kinövéseitől. (Jó lenne a direktóriumra a templomi kultuszban nagyobb tekintettel lenni. A direktórium helyesen irányít abban, kik a nagy szentek. De ne maradjon ez a pap titka, hanem értesüljenek róla a hívek is. Lássák, hogy nemcsak szent Antal létezik.)

5. A szentek morális kihatásának az emberek gyakorlati keresztény életére nagy akadály, hogy a szentek nem igen kellene az embereknek. Szent Ágostont, szent Tamást talán jobban ismernék, ha nem viselnék a szent jelzőt. Ez a szó, mely hivatva volna őket kiemelni, nagyságukat feltüntetni, inkább blamálja őket. Lejárta magát. De miért? Mert életrajzaik rosszak, élvezhetetlenek; mert tele vannak csodákkal. (Huber mindkettőről panaszkodik. Nagy hibának tartja „Die Anhäufung und Kumulierung des Ausserordentlichen und wunderbaren” (I. kötet, 118. old.).)

A csodákkal való túlzás a középkor hagyománya. Akkor szinte irodalmi forma volt. A szentek nagyságát egyedül bennük látták, s bizonyos poetica licentiával jártak el e téren. Egyik író túltett a másikon. Egyenesen utaztak a csodálatosra, rendkívüli és erre akárminő vénasszonypletyka koronatanú volt nekik. Már a szentatyák korában is feltűnik a rávaló hajlandóság. Kritikai érzékük nem volt, oknyomozást a mai értelemben sohasem gyakoroltak. Olyan nagy gondolkozó, mint szent Ágoston, se képez kivételt. Neki sem volt történeti érzéke. Művei ott nagyok, ahol spekulál, ha azonban történelmet ír, akkor ő is gyermek. A De civitate Dei mesteri munkájában a spekuláción kívül még rendkívül értékesek a kortörténeti adatok, a római bölcselők és görög gondolkodók felfogásának ismertetése, de ha múltról van szó, nem ritkán nevetséges. (Éppen a csodáknál nagyon feltűnő ez. Mennyire híjában volt a történelmi érzéknek, példa rá fejtegetései az ószövetségben előforduló számokról.) Ezek a gyengeségek óriássá nőttek a középkorban. Ott ezek imponáltak, majdnem trópusok voltak, melyek a szent egy-egy erényét szimbolizálták.

Ma az embereknek történelem kell. Látni akarják az egyént, látni akarják küzdelmeit, aggodalmait, melyeket morálisa érdekében átküzdött. Nemcsak azt akarják tudni, amit a kegyelem reá árasztott, hanem azt is, amit az ember hozzáadott. Lélektani, elemző folyamatot keresnek az életrajzban. Az az életrajz, mely mindig superlativusokban beszél és általánosít, senkinek sem kell: ha a szent „mindig” sír, „mindig” imádkozik, „mindig” Istennel van, „mindig” az emberek közt fárad, „mindig-minden” nyomort felszárít. Szóval mindig mindent tesz. Hiszen a szentek úgy sem voltak ilyenek, hanem az életrajzírók rakták rájuk. Jellemző, hogy az életrajzírók pl. Alkantarai szent Pétert sohasem engedik a hídon menni, hanem mellette a víz felett. Szent Terézia, ki kortársa volt és jól ismerte, ilyesmit sehosem említ róla.

A csodák iránti antipátia részben hitetlenség, részben pedig vele való visszaélés szüleménye. S ha van is a korszellemben valami, ami általában véve is a csoda ellen van, az okosság azt kívánja, hogy számítva ezzel az idegességgel az ember a szentek életének más szépségeit domborítja ki, melyek a huszadik század emberét megkapják. Kinek kell ma, hogy szent Tamás az őt bántalmazó legyeket a templomban kiátkozta és vesztüket okozta? Minek akkor traktálni vele az embereket? Pedig ma is erre fektetik a súlyt, azt keresik, hogy csodák történtek-e vele. Így van ez irodalomban, aszkétikában és prédikációkban egyaránt. Az „Am Hof” templomban – Bécsben – egyik szent Szaniszló napon remek kis beszédet hallottam. A szónok a végén emphatikusan kívánta hangsúlyozni, hogy hatalmas patrónus és segítő, aminek illusztrálására a következő csodát mondotta el: Varsó egy alkalommal hirtelen és

csodálatosan (?) kigyulladt. Égtek az összes külvárosok, de a belváros nem. Az emberek a városon kívül folyton (?) imádkoztak s íme – egyszer csak látják, hogy megjelenik Szaniszló és köpenyével eltakarja a belvárost és megmenti annak kincseit. Az emberek nagyon tévőzva hallgatták a csodát – fővárosban ilyenekkel igazán nem lehet embereket téríteni.)

6. Tovább tanulmányozva a csoda túltengését határozottan megállapítható, hogy sokan csak benne vélik Isten hatalmát vagy létezését felfedezni. Mintha állandóan azt akarnák odakiáltani az embereknek: íme itt a bizonyíték, hogy van Isten. Pedig ez óriási tévedés és félreismerése Istennek meg a világnak. Igen rossz szolgálatot tesz a hit ügyének. Ezen embereknek jobban kell belemerülniök a Gondviselés értelmébe és tartalmába. Isten a lét maga. Minden benne létezik: benne vagyunk, mozgunk és élünk – szent Pál szerint. Minden történésben Isten működik, az ő törvényei, az ő ereje. Isten nem ül a világon kívül, hogy oda-oda üssön a gonosz világra, mint a pálcájával a poenitentiarius Rómában. Ő hordozója a létnek és minden mozzanatának. Általános panasz, hogy az aszkétikus műveknek a dogmatikája nagyon silány. Annak a világnézetnek és hitnek is igen silány a dogmatikája, mely Istent csak a csodákban látja revelálódni. Szent Pál nem a csodákra gondol, mikor római híveihez így ír: „Isten a teremtett dolgokból érthető és látható” (Róm. 1., 20). E téren is sokat használhat a misztikus ker. bölcselők (Eckerhart, Tauler stb.) tanulmányozása. Nem szabad Istent se materializálni se anthropomorphizálni. Egyik sem az, amire az Úr Jézus tanított bennünket. Az Úr Jézustól tanított szellemi Istennek erejét kell megmutatni a szent egyéniségében, a történelem rendes, természetes kihatásaiban és nem pedig csak csodákban.

A szentek is ilyenek ismerték Istent, azért tudtak állandóan jelenlétében lenni, nemcsak, ha csodát műveltek; azért tudtak benne elmerülni, boldogságot találni, mert már itt is bírták, átélték, élvezték. Ilyen közvetlen kontaktusban élve Istennel nevelődtek nagy szentekké szalézi Ferenc, szent Vince, boldog Hofbauer Kelemen s lettek életük természetes lefolyásával, hétköznapi tényeivel is az Istenbe való hitnek hódító apostolai.

IX. Coelibátus

1. Vétkes könnyelműség a coelibatusról felületesen perorálni. Nagy dolog élettani és erkölcsi szempontból egyaránt. Egy-egy esetből kifolyólag általánosítani, szabályokat és elveket levezetni akár a coelibátus mellett, akár ellene, gondolkodó képzett embernek sohasem szabad. A coelibátus nem lehet kazuisztika vagy statisztika kérdése. Nagyon helyesen mondják a coelibátus írói és védői, hogy esetleges visszaélések alapján nem lehet egy intézmény helytelenségét megállapítani, mert akkor az egynejűség korábban esnék áldozatul, mint a coelibátus, annyi visszaélés történik a házasság intézményével, főképpen városi viszonyok között.

Az anyaszentegyháznak megvan a maga véleménye a coelibatusról. Ez közismert és irányadó. De az egyház a maga tanításában csak irányítást ad annak hitbeli és erkölcsbeli megítélésében. Ha valaki most az egyház tanítása alapján részleges és kimerítő, pszichológiai és gyakorlati véleményt vagy felfogást akar kialakítani, annak a coelibátust evangéliumi, történelmi, aszkétikus, társadalmi, pasztorális, élettani és erkölcsi szempontból kell megvizsgálni. Mikor ezen szempontok a coelibátust teljesen kimerítik, egyúttal mindannyian a coelibátus mellett szólnak.

Nem célunk az említett szempontokat latolgatni, csak egy-két széljegyzetet akarunk idejegyezni, illetőleg a coelibátus egynehány fontos következményére rámutatni. (A coelibatusról rövid, de kimerítő tájékoztatót nyújt: Siposs István: A coelibátus. Pécs. A németben kitűnő dolog e témáról Meschler: Apostolat. Vom kirchlichen Zölibat. Herder, 1917.)

2. A papi nőtlenség a teljes nemi tisztaság. Teljes lemondás a nemi életről. Ez nagy testi fegyelmesség nélkül természetesen elérhetetlen. De a testi fegyelmesség nem jelentheti azt, hogy a testet ne becsüljük, ne gondoljuk. Az manicheista felfogás lenne, mely a testet, mint a gonosz forrását, a lélek börtönét, el akarná nyomni, le akarná igázni. Az aszkétika itt határozottan téves úton jár. (L. a „Katolikus Nevelés”-ben: „A testedzés erkölcsi kihatása”. 1918. márciusi szám.) Habár a tisztaság egyik küzdő fegyvere a menekülés a test ingereitől és mindattól, ami őket felkelthetné, mindamellettséges, sőt éppen a coelibátus érdekében szükséges a test bizonyos értelmű gondozása. Kiterjed ez első sorban a higiénára. A falusi embert le-lemossa a zápor, a városit a fürdő. A városi életnek és a kultúrának megvannak itt a maga jogos kívánalmái. Egyes szenteknek e téren való eljárása nem lehet irányadó, mert beletartozik a már megpendített nem utánzandó példatárba. Az egyház De Labre Benedeket nem is azért avatta szentté, mert férgeket türt testén és nem tisztálkodott, hanem mert megértette hősiességét, mellyel ilyen elhanyagolt állapot mellett is küzdött lelke szépségéért.

A higiénikus tisztaság után következik mindjárt a testedzés. A klérus testedzését teljesen elhanyagolták. Az elhanyagolás már ott kezdődik, mikor a papnövendéket felmentik a torna alól. A test kellő mozgás, edzés, gimnasztika hiányában elcsenevésznek, mindenféle betegségre hajlandóvá lesz, munkára gyenge és megakadályozza a lelket is fejlődésében. A testedzés hiánya éppen a tisztaság erényére van káros behatással. Tapasztalati tény, hogy a városi fiú, ki jobban van falak közé zárva, kevesebb szabad mozgásban van része, többet küzd szexuális bajokkal, mint az egészséges, edzett falusi fiú. Városban sokkal inkább pusztít az onanizmus. E pontnál nagy kő nyomja a drákói szigorúsággal dolgozó tanárok lelkét, mert nem ritkán a nagy druk és félelem okozza a fiúnál az első onaniát.

A szexuális kérdésnek új nagy irodalma, melyben sok a bűnös szexualitás, eredményezett jót is. Ideszámítandó az is, hogy ma minden józan aszkétikus író ajánlja a tornát, a testedzést,

szexuális szempontból. Teljesen hamis felfogás és szobaasztkézis, mely a kispapság és a fiatal papság minden testedzését ellenséges szemmel nézi. A pap nem vehet ugyan részt a világ sportjaiban, de séták, szabadabb mozgás, úszás, csónakázás, hegyi túrák s más effélék egyáltalában nem sértik a papi dekorumot, ha kellő mérséklettel űzi. A kispapság pedig lévén még a fejlődés éveiben és elzárt – játsszék. A labdajáték bármely fajtája jogosult nála. (A germanikusok San Pastoréjukban naponként teszik. Kellemes meglepetés volt számomra, mikor egy alkalommal a villa Borghese kertjében Róma összes kispapjait láttam reverendában labdázni. Valóságos papagájerdőt mutattak. Az ember ezt alig várta volna Rómában.)

Minél inkább megnőnek a városok, melyeknek lakói az ifjúság, annál jobban kell mesterségesen gondoskodni a kellő testedzésről. Természetesen hely is kell hozzá. A gondoskodás ezen kezdődjék. Amilyen elitelendő a vadság és eldurvulás, mely a sport keretében szalonképes lett, épp oly elhibázott dolog lenne az okos testedzést száműzni, vagy benne a papi komolyság hiányát látni. A coelebs embernél a testedzés is a lélek szolgálatában áll. Örökké igaz marad a közmondás: ép testben ép lélek.

3. A tisztaság állapota erős lendületet ad a léleknek. A lélek olyan erőre tesz szert, hogy az emberben teljesen túlsúlyra jut. A nemi lemondásból fizikai szükségyszerűséggel következik a lélek megerősödése. A tisztaság állapotában erőátvitel történik, a testi életnek egy nagy energia quantuma a lélek körébe utaltatik. Ez az energiaquantum nem kallódik el, hanem részben felszívódnak a fel nem használt nemi nedvek egyéb erők gyarapítására, részben a lélek munkaképességét növelik.

A megnövekedett lelki munkaképességnek lássuk néhány termékét.

A coelibátus mint ilyen első sorban munkát kíván a paptól. Aki nem rabja a tribulatio carnisnak, aki megszabadult a családfenntartás, gyermeknevelés ezer gondjától és fáradalmától, attól méltán vár a társadalom más munkát. Különben a coelibátus epikureista intézmény lenne és heréket nevelne a társadalom terhére. A coelibátusban kinő a papi pálya a kenyérkereső pályák sorából, a pap a közé lesz, a társadalomé, az embereké. A coelebs papnak fel kell tudni mutatnia, el kell tudnia számlálni arról, hogy mit állított a családi élet helyébe, melyről lemondott. Aminő nagy erény a tisztaság állapota, annyira sarkal munkára, munkára a közért. A coelebs élet munkásélet, fáradhatatlan élet, önfeláldozó élet, a köz oltárán, aminő volt a mi Urunk élete is.

4. Nyilatkozzék meg ez a munka a szellemi élet felkarolásában. Hiszen a coelibátus révén a lélek erősödött, tehát jogosult, hogy ennek hatását lássuk a szellemi életben. A coelibátus testi abstinencia, de nem járhat szellemi abstinenciával, inkább itt nyer kárpótlást az emberi kedély azon világért, melyről a coelibátusban lemondott. Coelibátusban élni akarni és egyúttal szellemi abstinenciában lehetetlenség, ezek egymást kizárják. S éppen abból keletkeznek sokszor a coelibátus nagy kísértései és nehézségei, mert hiányzik a szellemi élet. Szellemi munka nélküli coelebs élet igazi „üppig leben” volna.

A pap tehát egyenesen reátermett a szellemi munkára. Amit a „kultúra” fejezetben mondtunk, azt a coelibátus most aláhúzza, hangsúlyozza. A coelebs papnak több erő és több idő áll rendelkezésére, mint a családosoknak. Az egyház nagy gondolkodóit nagy aszkétáit, nagy íróit, szellemóriáit a coelibátus ölében hordozta. A coelebs ember koncentrált, a legnagyobb fokban alkalmas arra, hogy elmerüljön, belemélyedjen a szellemi világ országába, általa felemelkedjék és boldogságát találja. A társadalom és hitélet is mérhetetlen hasznát fogja látni.

5. A coelibátus nyújtotta nagyobb munkaképesség teszi alkalmassá a papot a szociális működésre. A coelibátus révén utánozhatja a pap szociális Megváltó Urunkat. Szabaddá teszi,

függetlenné; könnyen mehet oda, ahol munka hívja; nincsen ami és aki visszatartja. Életévei, tehetségével csak Istennek és a köznek adós. Atyja nem egy kis családnak, hanem sokaknak, ezreknek, mindenkinek, kinek papi lelkületét rendelkezésére bocsátja. Nyúljon hát a pap az emberek szociális bajainak hóna alá. Itt fogják az emberek leginkább megérteni, hogy a coelibátus a társadalomnak és államnak is többet használ, mint ha a pap családos lenne. Franciaországnak visszafejlődő népességi statisztikája mutatja, hogy a gyermekáldáshoz éppen nem elegendő, hogy az emberek házasságot kössenek. Kell ahhoz még istenfélelem, erkölcsi érzés és élet, kell a család és gyermek szeretete, kell képesség, hogy valaki munkáját, keresetét ne egyedül önző céljaiért és élvezeteiért, hanem gyermekei neveléséért és jövőjéért tudja feláldozni, kell végül a remény, hogy családját képes lesz eltartani. A coelebs pap ezekért dolgozik, ezekért él. Tanulja pedig ezt a mi Urunktól, aki állandóan az emberek közt járt, gyógyítgatva erkölcsi és lelki nyomorúságukat. Krisztus Urunk a kereszténységbe kimeríthetetlen erkölcsi és szociális értékeket rejtett. Fájdalom, hogy ezen értékek még sok vonatkozásban ma is rejtettek, kiaknázatlanok, ismeretlenek. Az állam önmagát szereti, saját céljait szolgálja akkor, amikor ezen erők kiaknázását támogatja. Kiaknázni azonban csak coelebs papság képes. Olyan papság, mely a coelibátust úgy éli, hogy benne nem a család gondjaitól való felszabadulását látja csupán, hanem hivatottságát a közért való áldozatos munkásságra. A pap a coelibátusban „mindenkinek mindene” az írás szavai szerint.

6. Bő kamatokat hoz a coelibatus még – végül – a kegyelmi élet, az aszkétika terén. A kegyelmi élet örömeiben is talál kárpótlást azon örömökért, melyeket esetleg a családi élet neki nyújtott volna. A coelebs pap lelke mindenekfelett fogékony az istenes élet számára. Ez neki boldogsággá lesz. Megtanulni Istent úgy megismerni és szeretni, hogy Istennel időzni, neki mindenkor örömet okoz. Ő tud igazán Istennel beszélni. Hiszen jobban övé, mint bárki, coelibátusát is Istennek fogadta meg, Istennek ajánlotta. Ha víziói vagy extázisai nem is lesznek, de öröm, boldogság, lelki harmónia tölti el lelkét. Önmagát lopja meg az a pap, aki coelibátusát nem kamatoztatja a bensőséges élet szépségeiben. Nem érti az a coelibátus – mondjuk – privát, önmagára vonatkozó előnyeit, aki nem éli, nem élvezi a papi áhítat és magány isteni örömeit. Nagyobbak ezek, megnyugtatóbbak, mint a szellemi élet örömei.

Ez az öröm eleinte rejtett, de csakhamar kiárad. Kiárad a pap egyéniségére s annak megigéző nyugalmat, derűt és meglegedettséget ad, de kiárad a hívekre is, kik senkiben se bíznak meg annyira, mintha papjukról tudják, hogy ideális coelibátusban él. Kellemes illata van a liliumnak, a tiszta papi szív áhítatának, az emberek lelküket ilyen papra merik csak bízni, ilyen papot tisztelnek bizonyos természetfeletti tisztelettel, ilyen papnak csókolják meg felszentelt kezét. A tisztaság állapota hálás erény és igazi lelkipásztori erény. Nagy gondot kell reá fordítani, hogy ne csak meglegyen, de semmi jóindulatú ember benne ne kételkedhessék, hanem mint a tartóra helyezett gyertya világítson a híveknek.

A kegyelmi élet kettős vonatkozásban áll a coelibátussal. Egyrészt eszköz annak megőrzéséhez, ideális megéléséhez, másrészt a coelibátus szellemi tőkájének eredménye és adománya. A tiszta élet állapota ad szárnyat a lelkeknek, hogy Istenéhez, napjához repüljön, de ott nem olvad el, mint Ikarusé, hanem megerősödik, megacélosodik. A coelibátus a legegyszerűsebb út az istenes élethez, de viszont csak istenes élet kegyelmei segítségével élhető. Igazat mond Meschler a coelebsről: „Nem ő egyedül, hanem ő és Isten éljék”. (Apostolat. Vom kirchlichen Zölibat. 92. old. Herder, 1917.)

A nyugati nagy népek papsága tiszteletreméltó módon és az egyház dicsőségére éli a maga coelibátusát. Mikor ezzel szemben nálunk a háború elvesztése nyomán ránk zúdult iszonyú összeomlás a coelibátust is megingással látszott fenyegetni, akkor ez nem lehetett más, mint vagy a bajok teljesen téves felismerése, vagy a mostoha viszonyai miatt némileg beteg szellemű papság szerencsétlen kisiklása. Ha nálunk a coelibátus diagnózisa lehangoló, ennek egyedüli oka, hogy hiányzott az a miljő, melyben egyedül virágozhatik a coelibátus.

Legyen a papság és a felsőbbség egyik főgondja, ezt a miljót mindenáron megteremteni.

X. Zajtalan működés

1. Krisztus Urunknak tanúságot kellett tenni istenségéről és messiási küldetéséről. „És az Ige testté lőn és miközöttünk lakozott és láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya Egyszülöttének dicsőségét” (Ján. 1. 14.).

Nagy dolgokat cselekedett, csodákat művelt s a Gondviselés könyvében megíratta őket, „hogy higgyétek, hogy Jézus a Krisztus, az Istennek Fia; és hogy hívén, életetek legyen az ő nevében” (Ján. 20, 31.). Az Úrnak tehát előtérbe kellett hozni szent személyét és a figyelmet reá terelni, hogy foglalkozzanak kilétével.

Mégis bámulatos, hogy milyen szerényen tudott elrejtőzni s a háttérbe vonulni. Különös előszeretettel beszélt mennyei Atyjáról, hogy magától minden dicsőséget elhárítson. Ő joggal imádkozhatott a halálának előestéjén: „Atyám, eljött az óra, dicsőítsd meg Fiadat” (Ján. 17, 1.), mert egész életén át mindig mennyei Atyját dicsőítette.

Kit tettei Istennek hirdettek, az magát Emberfiának nevezte. Mesterien értett hozzá, hogy – mint a kenyérszaporításnál a pusztában – elrejtőzzék az ünnepeltetés elől. A tényre, a tanra, a tette akarta a figyelmet terelni. Még bírái előtt se nyilatkozott szívesen azon kérdésre, hogy kicsoda, hanem utasította őket, hogy nézzék tetteit és ítéljenek róla. Színeváltozásakor megtiltotta tanítványainak, hogy róla beszéljenek. Egyedül virágvasárnapon tűrte az ünnepeltetést és örült neki, talán csak azért, hogy emberi természete belőle erőt merítsen a szenvedésekre és megaláztatásokra. Tehát nem Krisztus követése, nem a mi Urunk szelleme a vásári lárma s a feltűnési viszketegség a pasztoráció terén. Nem az alter Christus arcvonásai.

2. Van pasztoráció terén is helye a reklámnak. Az embereket csalogatni kell, biztatni. Fel kell hívni a figyelmüket, amire ma a harangszó nem elegendő. De éppen a harangozás szokása kifejezője az egyház szándékának, hogy az embereket keresni, hívni, rábeszélni kell. Csakhogy nem a pap megcsodálására, hanem az isteni ige meghallására és követésére. Főképpen áll ez a városokra. Ha a dolog országos érdekű, ott vannak a fővárosi és vidéki lapok; ha helyi érdekű, akkor a helyi sajtóorgánumok. Ma időszerűek a plakátok. Bécsben a plakátokat kitűnően értékesítik a hitélet mozzanatainak ismertetésére és reklamírozására. Hatalmas fekete táblával rendelkezik minden templom, ahol testvéri szeretettel helyezi el a saját és a testvértemplomok pasztorációs életének hirdetését. A névnek csak ott van helye, ahol az maga is vonz.

Mi köze van azonban – mondjuk – Pozsonynak ahhoz, hogy Budapestnek egyik-másik templomában ki prédikál, vagy pláne ki prédikált? Nincsen tehát helye országos lapban. A post festa beszámolások ritkán történnek becsületes szándékból vagy célzatból. Legérdekesebb, ha országos lap hozza, hogy a rendes lelkész, a saját templomában, ahova be van osztva, prédikál. Itt nagyon kilóg a lóláb. Ha vendég jár valahol, érthető, ha sajtóba kerül.

A katolikus sajtónak nem az a rendeltetése, nem személyi hiúság eszköze. Így a lap elpaposodik. Elannyira, hogy a papoknak sem kell. Vannak nevek, melyek állandóan kísértenek az újságokban. Talán csak ők dolgoznak? Bizony akkor vesztett ügye volna egyházunknak. Magas állású egyének lépései lehetnek köz és országos érdekűek.

3. Ha a lelkipásztor munkásságában önmagát keresi, ezt dr. Eder egocentrikus pasztorációnak nevezi. Célja nem a lelkek üdvözítése, hanem saját karrierje. Ez a betegség különösen városokban epidemikus. A falusi papság előtt általában véve kalapot kell emelni. Csendben, elrejtve dolgozik. Néhol nagyon intenzíve, nagyon sokat. De híveiért teszi és Istenért. Észre nem vétetve, de azért boldogan. Tompától tanultuk virágokból emberi tulajdonságokat kiolvasni. Vannak virágok, melyek szagtalanok, de annál elragadóbbak

szépségükkel. Az egocentrikusnál megfordítva van. Róla megvalósul a legenda egyes szentekről, hogy teste illatot áraszt, azzal a különbséggel, hogy az egocentrikus nem szent és már életében is holttestillatot áraszt. Az önreklamírozás néha irodalmi vagy szónoki stílussá lesz. Valaki tülekedik egy állásért, kiököljogozza magának s mikor végre megnyeri, elérzékenyedve mondogatja, hogy éjjelt nappallá téve törte fejét azon, elfogadhatja-e a nagy megtiszteltetést, lesz-e ereje hozzá a követelményeknek megfelelni stb.

Az egocentrikus nem áttal a szentség hírébe kerülni, víziói vannak, apokaliptikus nyelven beszél, sine patre és sine matre azon értelemben, hogy nem ismer tradíciót, principálist, feljebbvalót. Neki egyénisége van, kiváltságos lélek és szereti Prohászka püspök urat azzal diffamálni, hogy tanítványának nevezi magát.

Fele sem tréfa! A pap állásánál fogva komoly kísértésbe kerül ezt illetően. Ő vezér, tanító, előljáró működésének minden fázisában. Könnyen elvesztheti egyensúlyát, elkapathatja magát. Tehát nem felesleges a zajtalan működés szükségességéről elmélkedni. A fiatal papságot különösen kísértésbe ejtheti a hiúságnak ez a fajtája. Nem egy-két – esetleg értékes tehetség lesz a papi szerénység és egyszerűség karikatúrája.

4. Mindenesetre nagy kár az ilyen egocentrikus munkáért. Isten áldása nincsen rajta; se a pap, se hívei lelki hasznot – végeredményben – nem nyernek. „A növekedést Isten adja”, de hiúságból végzett munkától megtagadja ezt: Lesz egy csomó „Gründolás” s utána terméketlen kiábrándulás. A hívek elkopnak, úgy hogy okos tartós mozgalom számára is kemény kérges talaj lesz. Az Úr Jézus mondotta magáról: „Ha én dicsőítem magamat, az én dicsőségem semmi” (Ján. 8, 54.). Szabály ez a papra nézve is. A tróféák, melyeket a pap maga rak fejére, előbb-utóbb elhervadnak, értéktelen gazzá lesznek. Lelke és feje egyaránt üres marad. Ha reáeszmél, boldogtalan és meghasonlott; ha nem, vagy egy kerékkel többet imputálnak neki, vagy pedig egyet eldisputálnak tőle.

„Nem az az igazi, ki magamagát ajánlja, hanem kit Isten ajánl” (Cor. 10, 18.).

„A ti szerénységetek legyen ismeretes minden ember előtt” (Filipp. 4, 5.).

5. Egy fajtáját az önkeresésnek – a legrútábbat – külön figyelemre kell méltatni. S ez a kitüntetésnek és címnek hajhászása – mondjuk a piros cingulum keresése. Mint a lakóházaknak megvannak a maga tolakodó koldusai, kik végre is kierőszakolják az adományt, úgy megvannak az egyházmegyei auláknak is a maguk kellemetlen pasasaik, kiknek minden kedvező alkalom és konjunktúra leleményes felhasználásával végre is sikerül észrevétni és „kitüntetés”-ben részesülni.

Bár külsőleg a főpásztor és felsőbbség legkészségesebb hívei, valójában azonban egy csepp igazi tisztelet és nemes hierarchikus hódolat sincsen bennük. Közönséges rabszolgalelkek. Az evangélium szent ügye, Krisztus Urunk világmissziója mennyi felséges problémát és feladatot vet fel; mennyi ragaszkodó szeretet és szinte vallásos tisztelet boldog élvezője a népéért dolgozó lelkipásztor, és az isteni Megváltónak milyen bőséges és minden kincsnél inkább boldogító kegyelme s szeretete árad ki a papi lélekre! Lehetséges hát, hogy egy pap mégis a címre és kitüntetésre veti magát? Pedig sajnos, a világi papság nem egy tagja szenved ebben a kóros tünetben. Némelyiket úgy megszáll, mint Krisztus Urunk földi életében az ördögöt a gonosz lélek, és olyan uralomra jut benne, hogy minden gondolata, minden tette, minden reverencia-gesztusa főpásztor előtt egyes-egyedül ezen – paphoz és az evangéliumhoz annyira méltatlan – cél érdekében történik. Csupa képmutatás és hazugság az ilyen papi élet. A kitüntetés-vadászat diszkreditálja a kereszténységet és demoralizálja a dolgozó papságot; valóságos Moloch, mely semmit sem juttat Istennek és semmit sem hagy a léleknek. Az ilyen lélek igazán kolduslélek s élete a cifra nyomorúság hazug élete. Teljes ellentéte a „beati pauperes spiritu” felséges, asszisi szellemnek, mert itt a földiektől emancipált lélek gazdag, míg a kitüntetés-lázban sorvadó lélek földiekhez tapadt koldus.

A kitüntetéseknek, az egyházi distinkciónak megvan a maga pszichológiája és létjogosultsága. Végre is az emberek és teljesítményeik nem egyformák. A kitüntetés egyik módja a munka és érdem jutalmazásának. Sőt vannak állások, melyeknek társadalmi tekintélye egyenesen megkívánja, hogy birtokosát egyházi méltóság díszítse. Az ilyen állásoknál ezért annál éberebben kell őrködni afelett, hogy érdemes egyének nyerjék el. De szabad-e egy papnak a kitüntetésben életcélt keresni? Szabad-e Krisztus papjának – ki természetfeletti életcélt reprezentál – saját életében ilyen galádul meghazudtolni a kereszténységet? Szabad-e az Isten szolgájának elfelejtenie és elárulnia azokat a szent és komoly felbuzdulásokat, azokat a fogadalomszerű vallomásokat, melyeket minden rend felvételekor elrebegett Istene előtt az első szentélybelépés elhatározása szellemében: Dominus tu es pars haereditatis meae?

Az egyházi hatóságok lelkiismerete súlyosan osztozódik a felelősségben, ha érdemetlen stréberek tülekedése célt ér.

XI. Emberek között

1. A pasztoráció középpontjában a nép áll. Mondhatnók: a hívek. De még ez a szó sem fedi teljesen a valóságot; hanem azon lelkek, kik a pap gondjaira bízattak, kikre kihatása van. A keret lehet: plébánia, iskola, internátus, szeminárium, aula, templom, egyesület: a papnak közvetlen vagy közvetett viszonyai a néphez, mely sóvárog, szomjúhozik az üdvösség után, vagy eltikkad eltévelyedett bolyongásában. Egy budapesti pap egy alkalommal antipathiáját nyilvánította egy bizonyos vallásos egyesület iránt. Mikor szemére hányták, hogy mégis vezet olyat, azt felelte: úgy nézem őket – a tagokat, mint akik éheznek Isten igéjére, azért bármikor szívesen beszélek hozzájuk.

2. Akárminő viszonylatban vagyok a lelkekkel, kikre hatnom kell, a főszabály, hogy ismerjem közönségemet. Akik gondozásomra bízattak, azoknak igyekezzem megismerni, a gondolkozását, atavisztikus vonásait, szokásait, a társadalmi s családi viszonyokat stb. A világi papnak ez könnyen áll módjában. Sőt teljesen csak neki lehetséges; neki ez nagy előnye a szerzetes felett, aki minél elzártabb disciplinájában, annál idegenebb azon lelkekhez, kik a kolostoron kívül vannak. A nép kellő ismerete nélkül nem lehet lelkéhez férközni. Munkám szélmalomharc lesz. Tengert nem látott embernek tengerrel fogom az igazságot illusztrálni, gazdának várossal, városinak faluval, tehát mindig egy ismeretlennel akarom majd megmagyarázni az ismeretlent és természetesen célt nem érek.

3. Népiesség kell. A népiesség nem a dialektus használatában áll, sem pedig rusztikus kifejezésekben: a népiesség a nép jellemének és életmódjának helyes ismeretéből születik. Lehet tudós emberhez is népiesen beszélni, csak nem szokták így nevezni. Ábrahám a Sancta Clara, boldog Hofbauer Kelemen, vagy Stolz Albán éppen ebben voltak mesterek: népiesek voltak, ismerték közönségüket és annak gondolatköréhez, apró-cseprő gondjaihoz, erényeihez és hibáihoz fűzték az elvont, természetfeletti igazságokat. Mindig érdekesen beszéltek vagy írtak, mindig eltalálták a hangot, mellyel közönségük szívéhez férköztek.

Egy fiatal pap újságolta, hogy ő diktálja a hittant a gyermekeknek; ő tudniillik egyetemen „Vorlesung”-ot hallgatott. Eltekintve attól, hogy ezen eljárás tilos, ugyancsak nem mondható népiesnek. Furcsa volna falun az Urat állandóan Logos névvel illetni, amint furcsa volt az a szónok, aki Szentháromság ünnepén és búcsúnapiján prédikálva – németajkú hívek előtt – a Szentháromságot állandóan „heilige Dreieinigkeit”-nak nevezte Dreifaltigkeit helyett. A nép sajnálkozott nyelvbotlásán, holott a szónok teológiai jártasságát akarta vele mutatni.

Sokat kell törődni a közönség lelkületével és műveltségével. Theológusokat nem lehet nádpálcával nevelni, vagy óvodás metódusokkal; elemistákat nem szokás urazni, vagy velük „tetu” barátságot kötni. Helyzettanulmányozás kell, a nép gondolatvilágának, poézisének, sajátosságainak megismerése. Szomorú jelenség, ha beneficiumra pályázat nyílik, s a pályázók minden iránt érdeklődik, csak a nép iránt nem. Nem az officium kell neki, hanem a beneficium, nem a lelkek érdeklődnek, kik hitre szorulnak, hanem pl. van-e társaság, mellyel el lehessen szórakozni. Ilyen esetek, sajnos, előfordulnak. A felvidéken a pánszlávizmusnak egyik gyökere a rossz közigazgatás volt. Olyan embereket helyeztek oda a nép közé, tisztviselőnek, aki nem ismerte a nép nyelvét. A nép teljesen ki volt neki szolgáltatva, elkeseredett s viszont az izgatónak volt bőven gyűjtőanyaguk. Így azután az a csapnivaló közigazgatás igen megbosszulta magát.

A pasztorációban se szabad megtörténnie, hogy valaki olyan beneficiumot kérjen vagy kapjon, melynek nyelvét nem érti. Ha pedig megtörténik, nem lehet neki sürgősebb és

fontosabb kötelessége, mint mielőbb a nyelvet jól elsajátítani. Ez a legkevesebb, amit tőle meg kell kívánni.

4. A nép jellemének megismerését ma egy új tudomány szolgálja, melyet Kazinczy-féle szóval népiességnek is szoktak nevezni. Pedig ez a tudomány régi. Felülmúlhatatlan tökéletességgel gyakorolta az isteni Üdvözítő. Parabolái, hasonlatai, trópusai a népiesség remekművei. Júdeabeli hallgatói előtt az irgalmas szamaritánust Jeruzsálemtől Jerichó felé utaztatja; a regnum coelorumot az igaz gyöngyöz hasonlítja; a lelki kincset nem félti a molytól, mely a keleti ember legdrágább kincsét, a szőnyegét eszi; a farizeus lelket festett koporsóhoz hasonlítja, mert a pusztákban messze elragyognak a fehérre meszelt sírok. Az Úr Jézus egész beszédmodora utóférfihetetlenül népies s azért olyan művészi, olyan hatásos, olyan közvetlen. Ezt valójában csak a keletiek észlelhetik, de amennyiben a lélek általános sajátságaihoz is mindig alkalmazkodott, akárhány helyen minket is megigéz az Úr beszédének nemcsak tartalma, hanem külső formája. Ezt az apostolok is eltanulták tőle. Szent Pál szintén mestere a népiességnek. Másképpen ír a rómaiakhoz, másképpen a korinthusiakhoz; meg van a maga meleg sajátsága a Filippi levélnek és meg van a zsidókhoz, Timoteus s Titushoz, meg Philemonhoz írt leveleknek.

A lelkipásztori működés sikeréhez szorosan odatartozik a nép kellő megismerése. Enélkül hiába dolgozunk, enélkül örökösen meg nem értésről kell panaszkodnunk, nem férünk szívéhez lelkéhez.

5. A népiesség ikertestvére a népszerűség, de azért erősen különböznek egymástól. A népszerűség bizonyos értelemben szükséges. Kell, hogy a nép vonzódjék hozzám, szeressen. Hiszen a lelki élet erős bizalmat tételez fel. Erős bizalomra van szüksége a léleknek azon pap iránt, kinek lelkét feltárja s kinek megengedi, hogy belenyúljon. Becsülés, bizalom, szeretet a nép részéről, a népszerűség jegyei. Ezt lehet és kell is keresni. De csak tiszteletreméltó papi erények révén érhető el. Természetesen a már említett népiesség félig-meddig megszerzi a népszerűséget.

De idő kell hozzá, mire gyökeret ver. Aki hajhássza, elkergeti. Hirtelen fellobbanó népszerűség rendesen talmi érték, kihajhászott népszerűség. Szalmaláng. Egocentrikus népszerűség, amelynél megtörténik, hogy deputációban kéri a papot, kit csak két hete ismernek, de deputációban kéri elhelyezését, mikor már két éve ismerik. Ha valamelyik pap semmiképpen se tud népével megbarátkozni, magát vele megértetni és lelkipásztori eredményt elérni, szent kötelessége lenne onnét elmenni. Hiszen neki magának is pokol az élete, vagy legalább is örömtelen. Annyira pedig soha se jusson egy lelkipásztor, hogy annak a pszichológiának a mélységébe süllyedjen, mely így okoskodik: azért sem teszem meg nekik azt az örömet, hogy elmenjek. Felelős azon lelkekért, melyekért Krisztus Urunk szent vére folyt.

6. A nép nagyon különböző. Néhol minden falu más. Elszigeteltek, egymáshoz idegenek. De mint egyazon kék ég övezi őket, akként kell a pap szeretetének mindnyájuk felett őrködni. A nép ismerése szeretet nélkül rendszerint rosszabb, mintha valaki nem is ismeri. A szeretet sugara, a szeretet mosolya, a szeretet megértése, megbocsájtó könnyedsége és fáradhatatlan jósága lakozzék a lelkipásztor szívében népe iránt. Szeressen mindenkit: gyermekeket, felnőtteket, köznépet s úri népet egyaránt. Tág szív, coelebs szív dobogjon keblében. Egy család helyett sokakat, ezeket szeressen, nem a vérkötelék partikularizmusával, hanem Krisztus Urunk szent vérének egyetemességével. Higgyünk a szeretet erejében, higgyük el ezt szent Pálnak: „A szeretet türelmes, kegyes, a szeretet nem irigykedik, nem cselekszik helytelenül, nem fuvalkodik fel, nem nagyravágyó, nem keresi a magáét, nem gerjed haragra, nem gondol rosszat, nem örül az igazságtalanságnak, hanem örvend az igazságnak; mindent

eltűr, mindent hisz, mindent remél, mindent elvisel” (I. Cor. 13, 4 – 7). Ez a szeretet a tökéletes megigazulás s a pap lelkében forrása a tökéletes lelkipásztorkodásnak.

7. A nép megérti a szeretetet. Ezt legjobban, csak nehezen tudja kimutatni. Elsősorban megérti a gyermek. Rajong a papjáért, ha érzi szeretetének melegét. Hiszen a gyermek szeretetből lesz, szeretetből él s fejlődik. Teste ép úgy mint lelke. S a gyermek viszonszeretete lelkipásztora iránt gyönyörű örömöket szerez a papnak. Az első gyöngyvirág, az első ibolya, a tisztelendő úré. Lakása, temploma áradozik illatától. S érte egy kis szentképcske, kincs a gyermeknek. Nem ismeri az a finom, ártatlan emberi öröm boldogságát, aki nem élvezte még a gyermekesereg ragaszkodását. Az Úr Jézus mondotta egyszer, egy gyermekre mutatva, a felnőtteknek: ha nem lesztek olyanok mint a kisdédék, nem mentek be a mennyek országába. Akit körülvesz egy jó csomó gyermek ragyogó szempárja, mely tolmácsa szeretetüknek lelkipásztoruk iránt, azon teljeseedik az Úr óhaja.

8. A gyermek segíti mindjárt a lelkipásztort, hogy szüleikhez, a fenőttekhez is férjen. A felnőttek gondozása természetesen összehasonlíthatatlanul nehezebb és komolyabb munka, mint a gyermekeké. A szeretet szent Pál-i ereje itt sem hagyja cserben a papot. Érte sok mindent megbocsátanak lelkipásztoruknak, kinek esetleg fogyatkozásai vannak, vagy kötelessége teljesítése révén jut velük ellenkezésbe.

A szeretet komoly, férfias átélése nemcsak a felnőtt férfiaknál töri meg a közöny jegét, hanem a nők pásztorációjánál is segítségére van. A helyes szeretet védelem a papi tisztaság számára. Mert a helyes evangéliumi papi szeretet tág; sokra terjed ki. A papot a női pásztorációnál csak ott fenyegeti veszély, ha figyelmét egynek szenteli; ha azonban sok nőt lát maga körül, akár 100 várja tőle lelkének vezetését, kár nem esik benne sohasem. A tiszta evangéliumi szeretet ebben a gazdag kiadásában a tömegre sohasem fajzik el. Érthető Prohászka püspök, aki egyik beszédében, melyet valamelyik katolikus nagygyűlésen tartott a vigadóban „férfi és női divatmoral” címen, bátran kimondotta: 50 leánnyal jártam iskolába s nem esett kár bennem. Igen, mert 50-el járt. Ha azonban valaki 1-2-vel járna, esetleg könnyen eshetnék kár benne. (Általában nem ajánlatos, ha a pap családokba jár. Sűrűn sohase helyes. A nép féltékeny s ilyenkor gyanakodó. Könnyen ráfog piszkos dolgot. Jó papi látogatásokat tenni – utána nézni a gyerekeknek, karácsonyfájukat megnézni s effélék. Ajánlatosabb a családok látogatása helyett az egyesületi élet. Benne találja el a középutat a sekrestyés pap, s a házibarát között, melyeknek egyike sem kívánatos.)

9. A lelkipásztor fektessen súlyt arra, hogy miképpen forog a nép között.

Emlékezzünk vissza, hogy egy előbbi fejezetben ebben hatalmas lelkipásztori erőt és eszközt láttunk. Ez állandó prédikáció, mely bár néma, de eredményében beszédesebb, mint a templomi szónoklat. Az emberekre elementáris erővel hat az, ha lelkészüket ájtatos papi lelkének minden derűjével és papi szívének minden szeretetével jár-kelek köztük, mint állandó paradigmája a tökéletes kereszténynek és valódi Krisztuskövetésnek. Törekedjünk úgy elhelyezkedni az emberek közt, hogy megközelítsük a világi pap nagy típusát, szalézi szent Ferencet, kiről Camus ezeket írja: „Sohasem láttam őt úgy, hogy a dekorum legcsekélyebb törvénye alól felmentette volna magát. Amint egyedül viselkedett, úgy viselkedett társaságban; s viszont társaságban úgy viselkedett, mint amikor egyedül volt. Egyforma testtartása hasonló volt szívének egyöntetűségéhez” (Der Geist des hl. Franz v. Sales. 57. old.).

Camus szemében szent Ferenc egyéniségének egy remekvonása nyilatkozott meg e viselkedésben: „Die lebendige Wahrhaftigkeit”.

XII. Papok között

1. Szédítő magaslatra helyezi Krisztus az ő papját, mikor kijelenti: „Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg” (Luk. 10, 16). Azonosítja magát az egyház tanító hivatalával, tehát szorosán véve és jogilag a püspöki testülettel, de gyakorlatilag a pappal, mert ez tanít. A mi Urunk saját misszióját, tekintélyét ruházza át a tanítóegyházra. Mennyi öntudatot és bátorságot meríthet ebből a pap és minő erőt és szankciót ad ez szavának! Ez az azonosítás igazán valóra vált. Átment az életbe, a köztudatba. Nem lehet azért csodálkozni, ha egyik papnak a hibáját mindjárt az egész státusra, az egyházra és a hitre kenik. A mi Urunk forrasztotta így egybe őket. Fenntartás nélkül azonosította magát az egyházzal, s közvetve a pappal, azért egy a hitnek és papjának az értékelése, sorsa és megbecsülése. Ezen sokszor kellene meditatálni. Erre kell építeni felelősség- és kötelességérzetünket, önérzetünket és életünket. A legnagyobb szofizma, ha valaki azt állítja: a pap is olyan ember, mint más. Ez nem áll, ő egybeforr az evangélium sorsával, elveivel. Nem vágható ketté, hogy pap legyen az oltárnál és más ember az életben. Eltörülhetetlen jegy rajta a papi rend épp úgy, mint ahogy mindig és mindenhol az evangélium felkent szolgálja. Szigorú logika kívánta az egyháztól, hogy a papnak olyan külső megjelenést adjon, mely őt mindenkor papnak tünteti fel, mely őt némileg mindig elválasztja az emberektől. Nagy valóság azért a papi dekorum. A papi dekorum a fenti azonosításnál fogva krisztusi dekorum.

2. A természetfeletti élet nem rombolja le a természetes rendet, hanem alapul használja és rája épít. A krisztusi gloriola, ez az Alter-Christus jelleg sem rombolja le a természetes embert, hanem épít reá. De harmóniát kell teremteni közöttük. A papban a természetes ember csak olyan fokban lehet természetes, életében, modorában, szórakozásaiban, társalgásában, barátaiban, hogy vele a papi méltóság természetesen egybeforhasson, a gloriola el ne homályosodjék, mert ez olyan mint a kegyelem díszöltönye, mely disztingvált figyelmet kívárt Nem fér össze mindennel.

A világi ember, főleg a modern intelligens ember erősen szenved azon hiedelem alatt, hogy a pap oda áll közéje és Isten közé; gyötrik őt a kérdések: vajon nincsen-e joga a léleknek Istennel szabadon érintkezni? Miért tolakszik bele valaki a lélek legintimebb viszonyaiba? Az ember nem örökké gyermek, hogy mindig dajka kellene. Miért nem engedik a lelket önállósodni? Lehet az evangéliumot kisajátítani, monopolizálni? Nem adta-e az Úr mindenkinek? Ezek problémák a modern úri ember lelkében. Különösen érzi némelyik, mikor kiengesztelésről van szó s kívánják tőle, hogy gyónni menjen. Sok pap nem számol ezen problémákkal s nem ér el eredményt, intelligenciája elvész. Elméletileg nagyon könnyű ezen aggodalmakat eloszlatni. Mert hiszen éppen azon fordul meg, hogy gyakorlatilag nem olyan könnyű Istenhez jutni és vele a helyes relációt megépíteni. A lélek elvész bűnei örvényében, eltéved, nem találja meg az igaz Istent, hiába vágyik utána. Hamis istenekhez tapad. Azért küldi ki az isteni jó Pásztor embereit, hogy iránytűt adjanak a tévelygő lélek kezébe, kiküldi papjait, hogy a lelkeket Istenhez vezessék. A pap hivatása eszközölni, hogy a tékozló fiú atyja keblére boruljon és nála maradjon, házában, akarata szerint éljen.

A pap sugara a napnak: Krisztusnak és megmutatja a bolygó léleknek magát a napot. A pap prizma a mi Urunk szépségének, apróra, színeire bontja isteni tulajdonságait. A pap a betlehemi csillag, az angyali ének a betlehemi éjszakában: Krisztust hirdeti, Krisztushoz vezet. Igen, a pap a lélek és Isten közé áll, de azért, hogy őket egybekösse, a lelket Istenéhez juttassa. De minderre a pap csak addig képes, ameddig élete sugár, világosság, prizma. Ha élete, ha gondolkodása, viselkedése nem alakul Jézus szándéka és tanítása szerint, akkor ő

tényleg sötét tárgy Isten és lélek között, nem köti össze, hanem megakadályozza, hogy egymásra leljenek. Ilyenkor igaz a modern intelligens ember hiedelme. A pap hivatása, hogy mint a házasokat stólájával, úgy fűzze egybe a lelket Istenével. Erre megvan minden képessége, missziója, kegyelme. Egyedül az akadályozza meg benne, ha egyénisége, magánélete, viselkedése nem apostoli, nem ideálisan keresztény, nem papi. Ez azonban tragikus szerencsétlenség: ha az Istentől visszatart, kinek hivatása lenne a lelket hozzávezetni. Nem érezzük a benne rejlő mérhetetlen felelősséget? Megérthetjük, hogy szent emberek, kik tudatában voltak a pap felelősségének, miért menekültek a papi rend súlya elől.

3. Van ami vonz, ami felemel a papi hivatásban, van ami örömet, boldogságot okoz benne, ami azt legszebb hivatássá avatja a világon, de viszont van valami, ami félelemmel tölti el az embert. Hogy ez a félelem okos legyen, vagyis olyan, mely megóv a rettegett bajtól, vizsgáljuk még tovább is Krisztus papját gyakorlati szempontból, az élet szempontjából.

Sohase felejtse el a pap, hogy lelkipásztor. Ez volt munkánk kiinduló pontja, de új nézőpontból, új beállításban újból fogjuk megérezni ennek fontosságát. Bárminő helyre állítja a gondviselés őt, éljen mindig lelkében a gondolat, a törekvés: mit tehetek helyemen a lelkeknek Istenhez való vezetése érdekében. Mit a püspök, mit az aulista, mit a tanár, plébános stb. Ez az éber lelkipásztori szempont állandóan fenntartja bennünk felelősség érzetünket, kötelességérzetünket, állandóan szemünk elé állítja erkölcsi életünk közértékét, helyzetünk exponált voltát. Rúgója lesz gyakorlati apostolkodásnak. A pedagógiában is megelégték már az intellektualizmust, pedagógust, gyakorlati nevelőt keresnek. Vallásban, hitéletben őt az intellektualizmus. Gyakorlati nevelő legyen a pap. Természetes, hogy ő nem lehet más, mint krisztusi nevelő.

4. A lelkipásztori szempont gyakorlati érvényesülése érdekében nagyon fontos szerep jut az aulának. Éppen nem osztozzuk annak a papnak a felfogását, aki minden hibáért, minden bajért a pasztorációs életben az aulát okozza. (Eddig szerencsém volt vagy hat aulát közelebről megismerni. Mindegyikről az az impresszióm, hogy rengeteget dolgoznak. Legjobbukat nyújtják és nobilis lélekkel.) Nem is kívánunk ezen nézőpontból előbukkanó gondolatokra reflektálni. Mikor azonban rajzolgatjuk Krisztus papjának ideális képét és pedig lelkipásztori aláfestéssel, a teljesség megkívánja, hogy kialakuljon előttünk az ideális aula is. Lehet, hogy egyik-másik aula megközelíti ezt a képet, de viszont valószínű, hogy mások megint messze elmaradnak mögötte. Efelett ítélni nem e fejezet feladata.

Az aula olyan, mint a szív: erezete kinyúlik az egyházmegye életének minden megnyilatkozásába. Szív nélkül elhalna a test erezete, de viszont az érzetben él és lüktet a szív. Egymásra vannak utalva, egymással élettanilag kapcsolódnak. Ilyen élettani eleven kapcsolat kell az aula és a külső pasztoráció között. Az akták erre nem elegendők. Ridegek. Nem tükrözik vissza az életet. Az aktát csak az érti jól, csak az tud soraiból olvasni, aki ismeri a külső pasztorációt, aki megfordult abban, élt és dolgozott benne. Nem helyes azért, ha valaki aulista anélkül, hogy a pasztorációban működött volna. Bürokrata hivatalnok lesz belőle. Az egyházi élet bármely pontján legyen valaki, lehetetlen helyzet volna az, ha nem ismerné a gyóntatást, ha nem prédikált volna, vagy nem gondozott betegeket és nem tanított iskolában. Leglehetősebb lenne azonban, ha aulista nem tekinthetne ilyen praxisra vissza. Sőt mint aulistának is állandóan ápolnia kell papi érzékét, a lélekmentés iránti érdeklődését, eszközeinek nagybecsülését.

Ideális dolog lenne és rengeteg gyakorlati haszonnal, megértéssel járna, ha az aula állandóan lelkipásztori kontaktust tartana fenn a vidékkel, a lelkipásztori papsággal. Az aulában az érintkezés természetesen hivatalos, mely sokszor nagyon elrejtje az életet. Az aulikus szálljon ki néha a pasztorációba, hogy közvetlenül megismerje, érezze az élet illatát,

pulzusára tehesse kezét, közvetlenül lássa a szükségleteket és saját miljójében ismerje meg a papságot. Így az aulikus szeme helyesen látna, szíve helyesen érezne, a pasztorációs papság pedig nagyobb életkedvvel és lendülettel dolgoznék. Ne csak a posta, hanem az eleven élet fűzze egy egészsé az aulát és a pasztorációt.

5. A lelkipásztori szempont felett csak egy elv van, amely még fontosabb és egyetemesebb s ez a szeretet. Mert ennek a fejezetnek a címe: Papok között, nézzük a szeretet sorsát a papok között. A szeretet alapja a keresztyénségnek, kell azért, hogy alapvonás legyen az alter Christus arcvonásaiban is. A szeretet nemcsak erény, nem, hanem jól vessük szívünkbe, hogy a szeretet parancs, kötelesség és pedig főparancs, elsőrangú kötelesség. Mert az élet szereti a szeretetet kitolni az erények társaságába.

Hogy a szeretet minő hatalom a pasztorációban a hívekkel szemben, azt már láttuk; itt vizsgáljuk a szerepét a papokkal szemben. A felebaráti szeretet rendjében a paptestvér közelebb áll talán hozzám, mint a hívek. Az isteni Megváltó az utolsó vacsora emelkedett hangulatában ismételten lelkére kötötte tanítványainak, hogy szeressék egymást: „Új parancsot adok nektek, hogy szeressétek egymást”. Majd: „ez az én parancsolatom, hogy szeressétek egymást”. Ebből a szeretetből sohasem birtokolhat eleget a pap paptestvérei iránt, mert az isteni Megváltó mintául saját szeretetének nagyságát és kimeríthetetlen mélységét állította oda: „Amint én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást.” „Szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket” (Ján. 13, 34 és 15, 12). Minden áldozatra késznek kell tehát lenni, hogy közöttünk papok között szeretet honoljon. A papi szeretet hiánya meghiúsítja munkásságunkat. A nép botránkozik rajta, Isten pedig megtagadja kegyelmét a haragtartó paptól, mert azt is mondotta tanítványainak: „Arról ismernek meg mindnyájan, hogy az én tanítványaim vagytok, hogy egymáshoz szeretettel lesztok” (Ján. 13, 35). Baj van a papság körül, nem méltó képviselője az evangéliumnak, nem él szívében igazi krisztusi szellem, ha egymás közt nincsen őszinte szeretet, megértés. Nem tartja meg a mi Urunk komolyan hangoztatott egyenes parancsát.

6. Az bizonyos, hogy ezen parancs teljesítése is nehézségekbe ütközik. A fő nehézség magából a papból, a papi élet természetéből nő ki. A pap fejlődése rendkívül egyéni. Főleg a világi papságé. A mélyebb lelki élet már magában véve egyénivé fejleszt minden lelket. Most azután még ott van a kulturális képzés, mely végre minden gondolkozó embert más befolyással illet; ott van az elszigetelt élet. A szerzetes papság egységesebb, egyformább felfogásában, gondolkodásában, érzésében. Náluk inkább a különböző szerzetek között kínálkoznak nehézségek. Éppen nem épületes látvány szerzetek ellenlábaskodása. Meg kell fogadni és minden erőnkől meg kell valósítani szent Pál apostol rendelkezését: „Viseljétek egymás terhét és úgy teljesítitek Krisztus törvényét” (Gal. 6, 2.). A papi szeretet ápolására rendkívül hasznosak a papi összejövetelek. Aki ilyen összejöveteleket nem látogat – feltéve, hogy paphoz méltóak, az már is vét súlyosan a szeretet parancsa ellen. Örömmel kell üdvözölni azért minden egyesületet, mely egybehozza a papságot, akár eucharistiatársulat az (sajnos mindinkább fogynak az értekezletek), akár pedig papi kongregáció. A szeretet és harmonikus pasztoráció egyaránt sokat nyer bennük. Közös akció, egyöntetű eljárás sokszor nagy dolgokat alkothat. De ehhez szeretet kell, a szeretetet és megértést pedig az összejövetelek, papi nemes, esetleg, ájtatos gyakorlatokkal kapcsolatos érintkezések ápolják. (A papság nagyon érzi már maga is ennek szükségességét. Sopron közelében egy helyen havonként jönnek össze a papok, adoráció után eszmecsere van, legtöbbször valaki egy témát fejteget, felolvas. Utóbb kongregáció lett belőle.)

7. Van a papi szeretetnek egy különösen fontos hivatása és szerepe és az: segíteni paptársunkon, ha morális baj éri. Lehetetlen őt veszni engedni. Romlása, süllyedése rendkívül árt a hit szent ügyének, árt a kötelességüket teljesítő papok hírnevének.

Corruptio primi pessima. De a szeretet szava aggódik a pap lelkéért magáért. Ha a világi ember útján kell járnom, mint a jó pásztor az elveszett bárány után, nem lehet közömbös egy papnak, ha paptestvérét látja lelki romlásba rohanni. Nem jó methodus az, hogy kerülük, vagy teljesen szemet hunynak a hiba felett, eltussolják, füvet hagynak rá nőni. A szeretet ezzel nem elégedhetik meg. Meg kell menteni a lelkét, módját kell ejteni annak, hogy ki lehessen őt emelni azon környezetből, melyből önmaga nem képes kiemelkedni. (Nagy elhatározottság kell ahhoz, hogy valaki próbát tegyen. Az ügy minden kísérletet, ha szeretet sugallja és okos, megérdemel, ha netalán szenvedni is kell miatta. Egy esetben nagy küzdelmek után könyörögtem a közvetlen feljebbvalónak, hogy mentsen ki a veszedelemből egy alája rendelt papot, kit egy nő szerelmével üldözött és komoly veszedelmet jelentett számára. A felelet volt: Ah nem adoniszi szépség, hogy valaki utána bomolják – és mitsem tett, míg a veszedelem bekövetkezett. – Aztán püspöke tartotta vissza a legrosszabtból.) Nagy szerencse, ha valahol olyan megértő aula van, melynek ilyenhez van érzéke és nem vár hivatalos felterjesztéseket, hanem meggyőződést szerezve a pap bűnös helyzetéről, mindenre képes, hogy őt abból kiragadhassa. A papság maga pedig fogadja meg – ha mást nem tehet – szent Pál gyakori intelmét: imádkozzunk egymásért. Ha veszendőbe induló pap testvére ügyében külsőleg mitsem tehet, lelkéért való ima révén láthatatlanul mégis hóna alá nyúlhat. Ez szent kötelesség, nem közönséges lélekről van szó, bár Jézus kész volt ezért is életét adni, hanem egy felkent papi lélekről; legyünk készek érte legalább imádkozni. Amennyire a világi papokat helyzetük szétszórja, úgy szorulnak lelkileg egymásra. A szerzetesnek ott vannak előljárói, főnökei, a sokkal függetlenebb világi papnak paptestvéreire kell számítani tudni, ha erkölcsi kór kezdi ki lelkét.

Ha szeretet lakozik közöttünk, nem hagyjuk egymást elveszni. Pláne akkor nem, ha a szeretetet parancsnak tekintem, főtörvénynek. Ezek a morális eltolódások, melyek pl. a szeretetet mindig erénynek deklarálják, más ponton is megrontják a papi disciplinát s a papi viszonyt. Nem sokkal jobban áll a dolog az engedelmisséggel az egyházi felsőbbtség iránt. Pláne Rómát érzik a kedélyek nagyon távollevőnek. Mikor a történelemben és jogban tanuljuk, hogy synodus non est supra papam – mégis különös, hogy ha a presbyter úgy hiszi, hogy ő mégis felette áll. Milyen nehezen megy keresztül nálunk az egyházi törvény a gyakorlatba. Sokszor évtizedek kellene, püspököknek, pápáknak hosszú nógatásai. (Élénken emlékszem, X. Pius pápa áldozási encyklikáját azon szigorú zárlattal vette egy esperesi kerület – melynek gyűlésén szerencsés lehettem résztvenni – hogy tanácskozzanak felette és értesítsék a hatóságot, hogy miképpen vélik keresztülvihetőnek a pápa rendeletét. Szó nélkül – mint figyelemre érdemtelent – ad acta tétetett, mire egy lelkes plébános, ki a gyakori áldozást már behozta falujába, kiereszkolta nagy ellenmondások között a tárgyalást. Ez nem egyházi szellem, de még kevésbé engedelmisség. Igaz, hogy itt is sokszor a capite foetet. Miért nem tartanak egyházmegyei zsinatokat? Hol van az egyházkormányzatban nálunk a konzisztorium? Bécsben automaticé ülésezik minden szerdán a konzisztorium, melyben minden ügynek megvan a szakreferense. Az aula képtelen mindenhez érteni.) Bizonyos, hogy mélyebb lelkiélet, mélyebb aszkézis – melyet fentebb sürgettünk – több elaszticitást hoz, növeli a kötelességteljesítést, meghozza azt a papi lelkületet, mely a szeretetet épp úgy, mint az engedelmisséget, a morális kódex kötelesség rovatába írja, illetőleg e pontokon is evangéliumi alapra helyezkedik és az evangélium tanítása szerint jár el.

A papi szeretet ápolásának elsőrangú tényezője természetesen, hogy a pap felsőbbtsége részéről, püspöke részéről szeretetteljes bánásmódban részesüljön esetleges anyagi bajaiban, éppen úgy egyéb vonatkozásokban. A papság nagy részének anyagi küzdelmei régóta vártak a vagyonos egyház szeretetére.

XIII. Igazságszeretet

1. Igazat mond pater M. Weiss: „Minden emberi és minden keresztény, minden természetes és minden természetfeletti életnek alapelve az egyenesség és az igazságosság”. (Die Kunst zu Leben. VIII. 5.) Csak az a kár, hogy a morálisok ezt alig fejtegetik; nem lenne azért nagy túlzás, ha e sorok élén ez állana: Egy fejezet, mely a morálisból hiányzik.

Weissnak azt a nézetét azonban bizonyára kevesen osztják, hogy az igazságtól való irtózat epidemikus. (Die Kunst zu Leben. 1.) Tény, hogy az igazságból kevés van, betegesen, epidemikusan kevés, de az igazság keresése óriási. Intellektuális téren belőle származnak a letragikusabb összeütközések a hittel; mert abban a téves hiedelemben vannak, hogy a hit nem keresi az igazságot. Az ember, szomjúhozza az igazságot. Mikor Pilátus azt mondta az Úr Jézusnak: mi az igazság, nem azt kívánta jelezni, hogy irtózik tőle, hogy menekül előle, hanem fásultságát, lemondását, hogy úgy sem találja meg. Szomorú rezignáció, a fájdalom annak, hogy amit lelke keres, meg nem találja. Ettől nyugtalan szent Ágoston lelke is, mit beleől híres felsóhajtásába: „Nyugtalan a mi szívünk”. De mikor ettől nyugtalan az emberiség, egyszersmind sarkalást nyer munkára, mert keresi, kutatja az igazságot. Az igazság-vágy igazság-kereséssé lesz, kultúrává, törtétevéssé.

2. Van azután az embernek egy másik izgalma és vágya: az Isten után. Istenkeresés. Koronkint pláne erősebben fellobban. Például nagy katasztrófák idején. Ma éppen olyan idöket élünk. A misztikára való hajlam is a léleknek istenkereséséből fakad. Még a regényirodalom is eltelik vele. No természetesen a magyar nem és mindaddig nem, míg Molnár Ferencsel vallja: „Az ember élvhajhászó állat” („Ismerősök”). De itt se sokkal szerencsésebb az ember, mint az igazság keresésénél. Éppen ott van a probléma s mondhatnánk a tragédia, hogy nem tudja, hogy az igazságot Istenben kell keresni; Isten és az igazság egy. Pilátus se tudta, hogy Krisztusban Isten és az igazság áll előtte. „Én vagyok az út, igazság és élet” (Ján. 14, 6.) mondotta magáról az Úr. A Szentlélek pedig az „Igazság lelke” (Ján. 15, 26.). Mikor szent Pál a galatáknak szemére hányja, hogy elpártoltak Krisztustól, az igazságtól való elpártolással vádolja őket (Gal. 3, 1.). Isten az igazság. Az az ember szenvedése, hogy mindkettőre vágyik, de nem tudja, hogy mindegyikben ugyanazt keresi és nem jut céljához. Az apológia itt végezhet fontos feladatot, hogy meggyőzze az emberiséget arról, hogy két szellemi törekvése tulajdonképpen egy: Isten maga. Csak nála lelem meg az igazságot. Szent Ágoston megtapasztalta ezt s azért sóhaját: „nyugtalan a mi szívünk”, megtoldja vallomásával: „míg meg nem nyugszik tebenned Uram”. (Corp. Scrp. Lat. Eccl. Acad. Vind. Vol. XXXIII, p. 1. (De Confess.)) Mint a nap csak ott látható, ahová szétszórt sugarai érnek, úgy revelálódik az igazságok tengerében Isten. S ahol csak igazságra talállok, ott Istennek egy fénysugarát találom; ahol igazságot tiprok, ott Istent bántom, Isten ellen véték.

3. Ezen nézőpontból látom be mélységes komolysággal, hogy minő szent kötelességem van az igazság iránt; természetjogi, istenszármazású kötelesség az. „Alapelve minden emberi és keresztény életnek.”

A morális inkább a iustitiával foglalkozik. Ez azonban csak ideális állapotra és elméletben az igazság. A tényleges életben éppen nem mindig. A iustitia nevében nagy igazságtalanságok történnek. Az igazságtalanságot a jogi faktor és hatalom egyszerűen joggá nyilváníthatja, törvényhozó erejével egyszerűen törvénybe iktathatja. Az ember hallott igazságtalan törvényekről és ítéletekről beszélni. (A jog és igazság gyakori diszharmonijára célozva mondja szellemesen a francia: „Il n'y a entre le crime et l'innocence que l'épaisseur

d'une feuille de papier timbré”). Nem is örvendetes, ha az egyház nagyon jogászivá válik, mert akkor a jog polipkarjai, melyekről a Megváltó nem adott tanítást, elfojtják a szeretetet és igazságosságot, melyeket ő viszont keresztény joggá és törvénnyé avatott. Nála a morális a jog. A kormányzatban, a külső rendtartásban kell a jog és a jogi szabvány, de jaj, ha nem törekszik mindig az igazságot jogerőre emelni.

VII. Gergely utolsó szavai: *Dilexi iustitiam et odi iniquitatem, propterea morior in exilio* – csak akkor imponálnak, ha a iustitiában az igazságot kereste.

4. Az istenes igazságosság mindenáron való keresése a lelkipásztornak nagy érték. Nemcsak megóvja attól, hogy Isten akaratától eltévedjen, mert hiszen Isten akaratában ismeri fel az igazságot, hanem krisztusi érzéket ad neki az emberek bajai iránt. Akit áthat az igazságosság kötelességszerű tisztelete és az igazság benne Krisztus fényében a hit erejével lebeg, az mindenek előtt arra érez kötelességet, hogy a nép szociális bajait felkarolja. Ez a kötelességérzet nála krisztusi parancs, misszió; kinő az evangélium nagy szociális tanaiból. Aki Istentől távol áll, az is bírhat szociális érzéssel a szenvedők, a Lázárok iránt. Hiszen az ember elvégre a hit felemelése nélkül is ráeszmélhet, hogy embertársa testvére. Bár a pogányság az ellenkezőre tanít. Mégis minő más a De Paul szent Vince vagy Don Bosco szociális munkássága, mint egy demokratáé, mint egy hitetlen emberbaráté. Aki az igazságot Istenben látja, az az Isten-hitnek minden erejével, vértanúi hősiességével lesz az igazság legfőbb védőjévé; védője lesz tehát a nyomorgónak, az elnyomottnak, a szegénynek. Az evangélium tanítása: a legideálisabb szociális tanítás, csak meg kell valósítani a bent rejlő eszméket. Mikor az Üdvözítő parancsolja, hogy az evangélium a szegényeknek hirdettessék, szegényeket gyámolító életével mutatja meg, hogy nemcsak a lelkileg nyomorgókra és nélkülözőkre gondol, hanem a földi, testi nyomorúságok és bajok enyhítésére is kíván orvosságot nyújtani. Az élet, sajnos, nagyon is meggyőz minket a Megváltó tanításának bölcsességéről, mert fájdalommal kell látni, hogy a proletár néprétegeknek lelki üdvözítése sem sikerül szociális üdvözítésük nélkül.

5. De az istenes igazságosság iránt táplált kötelességérzet kihatással van arra is, hogy miképpen viselkedik Krisztus papja az szellemi mozgalmak iránt. Türelmességet tanít. Bizalommal lesz a gondolkozás különböző problémái iránt s a tudományos kutatások kísérletei iránt, bármennyi túlzás és merészség is burjánzik ott fel. Mert az igazság keresése minden tévedése és elkalandozása mellett is istenkeresés, tehát becslésre érdemes. Érdekes mondása a nagy szent Ágostonnak a titokzatos dolgokról: *non est mendacium, sed mysterium*. De még érdekesebb, ha azt lehet mondani: *non est mendacium, sed veritas*. Ehhez azonban az értelemnek is van joga hozzászólni.

Az istenes igazságkeresés nem tesz forradalmárrá vagy felforgató demokratává. Az Úr Jézus megjelölte a *methodust* is, mely szerint az evangéliumi igazságkeresés eljár. Nem viselt támadó hadjáratot, inkább testvérré fűzte egybe az embereket és a testvér jelszava értelmében segített, gyámolított. Krisztus Urunk sohase lázadt, se nem lázított a hatóságok ellen. Apostolai sem, pedig találhattak volna reá elég okot. Börtönben sínylődtek, vérpadra kerültek: a *iustitia* szempontjából gonoszak voltak, de a *veritas* szempontjából hősök, vértanúk.

Nem a vallásnak közvetlen rendeltetése az igazságnak összes értelmi és szociális kihatásait szolgálni, ez nagyvészben az emberek, a társadalom, a tudomány, az állam feladata. De Krisztus olyan elveket fektetett le az evangéliumban, melyeknek talaján lehet egyedül célt érni.

6. Végül szánjunk néhány gondolatot a fejezet címének: igazságszeretet. A szeretet szóval sok visszaélés történik, nagyon sokszor képmutatás, hazugság, frázis. Az emberek nem

eléggé értékelik, inkább lágy érzelemnek nézik, mint cselekvő erőnek, inkább buzgósági aktust látnak benne, mint szigorú fontos kötelességet. Pedig a szeretet parancs, már más helyen is hangsúlyoztuk. Igazságszeretet azért annyi, mint igazságkötelességteljesítés. Mégis nagyon jó kifejezés e fejezet címe, mert a szeretet mindaddig frázis és képmutatás marad, míg nem az igazság szolgál alapjául. Ez sinequanonja, majdnem fundamentuma. Nem is tud a keresztény szeretet beleállni az ember szociális bajainak gyógyításába, ha az igazságot nem írja zászlajára. Krisztus az igazság és az élet. Élete a szeretet élete, mely az igazság nyomában bontakozik ki. Az egyház meg az igazság oszlopa, csak erre az oszlopra alapíthatja szeretetmisszióját. Ezt az evangéliumi igazságszeretetet éljük. „Az igazságot követvén a szeretetben, növekedjünk minden tekintetben abban, aki a fő, tudniillik Krisztusban” (Efez. 4, 15).

XIV. Reverenda

1. Már a régiek szerették mondani: *habitus non facit monachum*. Akkoriban mégis elválaszthatatlanul egybeforrott a papi taláris vagy *habitus* viselőjével. A mai idők e téren teljesen új helyzetet teremtettek. Különösen a világi papságnál. A dolognak nem csupán diszciplináris vagy ceremoniális jellege van, hanem meglehetősen erkölcsi kihatása is.

Alanyilag véve, becsülje a pap a reverendát. Szent reminiszenciák fűződnek hozzá. Állandó és kifejező jelképe annak, hogy a pap Istennek felkentje és Isten ügyeinek szentelte életét. Szentéletű papok mindig is kiválóan becsülték ruhájukat: a reverendát szent öltönynek tekintették. Gyakorlatilag azonban a társadalmi viszonyok különböző eljárásokat javasoltak a papoknak a reverenda viselésében. Bárminő kegyeletes öltöny legyen is, végtére mégis csak külsőség, ruha, melyért lényeges dolgokat, hitérdekeket, fontos lelkipásztori sikereket kockára tenni vagy megghiúsítani sohasem szabad. Ha ruháért isteni értékeket áldoznánk fel, teljesen ránk illenék, amit a Megváltó a farizeusoknak hányt a szemére: „Feloldjátok Isten parancsolatát, hogy a ti hagyományokat megtartsátok” (Márk, 7. 9.). Lehetnek tehát olyan körülmények, amikor az okosság s néha az evangéliumi helyes szellem kívánatosá teszi, hogy a pap az ő kedvenc ősi öltönyét, a reverendát ne hordja.

2. Lássuk, hogy minő gyakorlat uralkodik az egyházban. A missziós területekről érthető okokból nem szólunk. Amerikát is bátran ki lehet kapcsolni, annyira távol esik tőlünk nemcsak földrajzilag, hanem egész szellemével. Nagyon felhőharcoló ott minden, ami Európa nagy tradíciójú konzervativizmusaival nehezen hozható összhangzásba. A román népek a reverenda viselésben teljesen rigorista álláspontot foglalnak el. Kizárólag mindig benne járnak. Sőt a legnagyobb kánikulában is a papi dekorum rovására íródna, ha nem hordana még a reverenda felett egy bokáig érő felöltőt. A felöltőt a klerikusok és fiatal papok *pallium* viselésével kerülhetik ki. (*Palliumot* ilyen módon máshol is hordanak. Bár elég szórványosan. St.-Pöltenben benne láttam a kispapokat sétálni.) Ez a rigorista reverenda viselés azonban teljesen hű tükre a papság szerencsétlen fejlődésének. Külön elszigetelt kasztta lett. Bármennyire jellege a papságnak, hogy kiemelkedjék az emberek tömegéből s bizonyos mértékben – áhítata, coelibátusa, lelkisége, ruhája szelleme szerint elválasztva legyen a világi élettől, mégsem szabad elvesztenie a világi elemmel való társadalmi kontaktust, nem szabad, mint mondani szokás, tisztán a templomba, vagy sekrestyébe szorulnia. A világi papság ilyen körülmények közt nem teljesíthetné a hivatását s nem dolgozhatna az egyházi szociális feladatok megoldásán. A román népeknél a reverendaviselés túltengése a világi papságnál le is járatta a reverendát. Nem részesül becsülésben. A nagynémetségnél éppen az ellenkező praxist találjuk. Ott a reverenda teljesen istentiszteleti ruha lett. A polgári életben nem hordják. Legtávolabbi oka ennek a protestantizmus, melynek nem tartozik erényei közé a türelmesség. Sok harcot, üldöztetést szenvedett ott el a katolicizmus és papsága, melynek sokszor igen súlyos okai voltak, hogy ne fitogtassa katolikus papi jellegét, ha nem is kellett rejtőzködni, mint az őskeresztényeknek a katakombákban. Bizonyára nem szerzett örömet a reverenda viselőjének az Aufklärung kora sem. A XIX. századbeli nagy Kulturkampf volt utolsó nagy fázisa azon momentumoknak, melyeknek legtermészetesebb és okos folyománya, hogy a német világi papság a reverendát kizárólag istentiszteleti öltönynek tekinti és a fórumon, az utcán nem jelenik benne. Igaz, hogy abból sem csinál skrupulust magának, ha istentiszteleti funkciókat, melyeknél úgy is megkívánatik az alba, szintén reverenda nélkül végzi, ami igen gyakran elkerülhetetlen azon esetben, ha a reverenda nem használatos mint utcai öltözet. Ausztria sohasem rendelkezett azzal a gerinccel, hogy valamiben valami különös önállóságot tudna

felmutatni: a reverendaviselés terén is a nagy német viszonyokhoz simul. A bécsi hercegérseknél is reverenda nélkül tisztelegnek. Egyetemi tanár soha se lép katedrájára reverendában.

3. Hogyan van nálunk Magyarországon? A magyar szokás modern értelemben a legideálisabb. Az arany középút van érvényben. Itt még megvannak a reverendának a polgári jogai. Hivatalosan, ünnepélyesen benne jelenik meg a magyar pap. S ezt a társadalom elvárja tőle, ez nem erőszakolt, hanem megkívánt etikett-szabály. Természetes folyománya ennek, hogy a reverendát utcán is szorgalmasan hordják. Ez itt senkinek sem tűnik fel, sőt egészen természetes. Okunk van rá, hogy a reverendának ezt a komoly megbecsülését értékeljük és ápoljuk és éppen azért elítélendő, a külföldi német szokásnak majmoló átvétele s utánzása.

De Magyarországon is sok esetben s körülmények közt okos eljárás az, ha a világi pap nem hordja a reverendát. Reverendán kívül a papnak csak egy ruhatípus járja, az úgynevezett papi civil. Ez elég szigorúan körvonalozott ruhatípus. Főjellemezője – mi közismert – a fekete szín, csukott mellény és a rendes civil kiskabátnál hosszabb kabát. Lényegesnek mondható a sötét, komoly, feltűnést nem okozó ruhaszín és a zárt mellény, illetőleg kollárébetét. A hosszú kabát nem valami praktikus. Mindig Ferenc József-kabátban járni egy kissé sajátságos. E tekintetben eddig még szigorú felfogás volt, de valószínűleg elkerülhetetlen lesz a módosítás a rövidebb kabát javára. Ilyet tragikusan venni alaptalan, de viszont szemérmetlenül szembehelyezkedni a közfelfogással és a dekorum jellegével, nem komoly papi dolog. Annyi tény, hogy a papi civil a maga komoly kereteiben a pap beretvált arcával szerény, egyszerű ruha, komoly ruhatípus, mely míg egyrészt kifejezi a papnak hiúság nélküli és világi tetszésvágy nélküli karakterét, addig másrészt fenntartja azt az egyházi elvet, hogy a pap kiválják a világi elemből és felismerhető legyen. A szerény papi civilben is eleget tesz a pap az új törvénykódex rendelkezésének: „A klérus illő egyházi ruhát, a helyi törvényes szokásokhoz és helyi egyházi felsőbbbségének előírásaihoz híven, hordjon” (C. 136.). (Omnes clerici decentem habitum ecclesiasticum, secundum legitimas locorum consuetudines et ordinarii loci praescripta, deferant.)

4. De ezen a ruhatípuson ne tegye túl magát a pap. Legalább rendes társadalmi keretekben sohase. Ha valaki fellovagol az Etnára, vagy megmássa a lomnici csúcsot, ezt elvégre nem szükséges szigorú papi öltözetben tenni. (Ilyen tőrak ellen semmi szempontból nem lehet kifogást emelni. Sőt a városi papságnak szüksége van, hogy – ha nem is megy Etnára s Lomnicra – nyaranta erősen mozogjon, levegőt szívjon, izmait erősítse; testi és lelki javára válik.) Lehetséges, hogy valaki utazik olyan országban, ahol a reverendánk éppen úgy feltűnés s következőleg zaklatásnak a tárgya, mint a papi civil. Ilyen körülmények között is ajánlatos okos megoldást keresni. Végre is, ha visszahatással is van a reverenda a pap moralitására: papi lelkét, erényeit, értékeit nem lehet ilyen esetekben a ruhától függővé tenni. Aki papi ruha nélkül komoly veszélyben érzi magát, az papi ruhában se lesz sokáig állhatatos. De ismétljük, rendes itthoni életünkben szigorúan elítélendő, ha a pap utcán túl teszi magát a papi ruhaviselés szabályain. A nép határozottan megbotránkozik rajta. Rossz vért szül. Pap nem lehet papagáj, divathős, feltűnő, bántóan rikító ruházatában. A közönség e téren határozottan elvárja a paptól, hogy ne lépjen ki tartózkodása, ruházatában is kifejezésre juttatott elzártága és papiassága sáncaiból. Ha a világi papságnál itt-ott van is egy kis laxista túlzás, amibe nem értjük bele a gazdálkodással esetleg kapcsolatos könnyebb ruhaformákat a gazdasági főszezonban, mégis dicséretére legyen mondva, hogy e ponton nem ő a legszélsőségesebb. Éppen egyik-másik fogadalmas szerzetben találnak a nyakkendők vevőkre. Bár Bécsben legritkábban látni reverendás világi papot, papi civilje azonban rendkívül szigorú szabású s feltétlenül ragaszkodik hozzá.

Higiénia szempontjából is nem egy argumentumot lehet felhozni amellest, hogy a reverenda mellett a papi civilnek jogosultsága van. Ezt a szempontot azonban csak a kispapok javára kívánjuk kamatoztatni. Nevelési okok, a kispapnak még nem megállapodott erkölcsi szilárdsága javasolják, hogy a reverendát szorgalmasabban hordják, mint akár a presbiterek. De viszont fejlődésben lévén, egészségi okok azt is javasolják, hogy alkalomadtán ne zárassanak ki a papi civil viselésétől. Nagyobb kirándulások, hosszabb utazások, hegymászások alkalmával például nem lehetne okot találni a legszigorúbb aszkétikus szemmel sem az ellen, hogy a kispap papi civilben lehessen. Otthon, a ház közül – az nem esik itt latba, mert arról van szó, hogy mit viselünk, ha az emberek közt mozgunk, utcán megjelenünk.

5. Ha talán a kelleténél részlegesebben elemeztük ezt a ruhakérdést, annál nagyobb örömmel térünk rá fejezetünk második részére. Ugyanis a reverenda mai szűkebbre szorult pályafutásában is vagy éppen azért eszméket hord magában, bizonyos értelemben új morális szempontokra hívja fel figyelmünket. A reverenda ma már elvesztette igéző hatását. Még ott is, ahol még nagyra becsülik. A reverenda előtt nem borulnak le az emberek, nem ad magában véve súlyt, tekintélyt a papnak. Azt kutatják inkább, van-e joga a reverendát hordani, bírja-e mindazt, amit a reverenda kifejez, de sajnos, nem mindig valósul meg. Az egyént, a jellemet, a lelkületet keresik s annyi tekintélye lesz, annyi tisztelet, becsülés fogja övezni, amennyire azt papi életével és munkásságával kiérdemli. S ez örvendetes jelenség. Vívja ki magának a pap a becsülést! Dolgozzék, törtesse. Van abban valami tökéletesség, hogy végre is nem a külső, nem a ruha szerint ítélik meg az embert, hanem saját értéke és érdeme szerint. A Megváltó se kívánt mást, bírái előtt is azt hangsúlyozta, hogy nézzék tetteit és úgy ítéljenek róla. Férfi önértetnek ez való. Merítsen belőle munkakedvet a pap.

6. Emellett boldogító tudat, hogy bár a reverenda nagyon egybeforrt a hittel, a papi állás tisztességével; azon bűnök és botrányok, melyek, fájdalom, a reverendát se kímélték meg, mégsem atavisztikusok, nem öröklődnek; határozott gondolkodás jele, hogy emberek mindig nagyra becsülik a papot, megkülönböztetett tisztelettel veszik körül, ha rászolgál. Hiszen az emberek vágnak a jó pap után; vágyakoznak olyan Isten embere után, aki gyengeségükben hónak alá nyúl, kire kincseiket, gyermekeiket bízhatják, aki a köznapiságból lenyűgözött lelküket kissé felemeli, Isten felé vezet. Csak nyerjen egy templom olyan lelkészt, kinek lelkéből szeretet, törődés sugárzik a nép felé, mindjárt látogatott az Isten háza, népes a tabernákulum környéke, nem pókhálós a gyóntatószék. Milyen szeretettel és áldozatkészséggel övezik papjukat; se ő, se temploma, se intézményei nem látnak hiányt. Ne beszéljeteK folyton a gonosz világról, a hitetlenekről, hanem arról, hogy mi papok jobbak legyünk, erősebben árásszuk ki a siralom völgyére Krisztus Urunk kincseit, békéjét, evangéliumát, szeretetét. A budapesti és vidéki nép egyaránt rajong papjaiért, tűzbe megy értük, ha becsülni megtanulta. Különösen a magyar nép. Hála Istennek, az ő gondviselő szeretetének, ma sincsen olyan állás, melyen a szeretet és ragaszkodás annyi nemes virága teremne, mint a papi állás. Számtalanszor megismétli magát benne szent Erzsébet rózsalegendája: bármi jót tesz a népnek, apró morzsáid a hála és ragaszkodás virágjaivá lesznek a nép szívében, mely ha papját szereti, szereti vallását, gyakorolja azt és él szerinte. Nem kell sötéten látni a nehézségek dacára, hanem dolgozni a nép érdekében bizalommal, derült lélekkel. Helytelen-e az, ha valaki jellembeli dolognak, legfőbb önértetének tartja, hogy becsületes, kötelességtudó és teljesítő embert lássanak benne? Éppen nem, sőt törekedni kell erre, ápolnunk kell ezt az önértetet, úgy kell cselekednünk, hogy ezen önértetre jogunk legyen s el sem akarjuk viselni, hogy valaki kételkedjék benne. No ezen szükséges önértet alapján mondom fiatal paptestvéreim és a kispapok kedvéért, kiket sokszor lehangolnak a körülmények s hamis beállítások elijesztenek a lelkipásztorkodástól, hogy kötelességem

teljesítését a falu is, meg a nagyváros is kimondhatatlan sok megértéssel, buzgósággal, szeretettel viszonzta. A papi pályát a pasztorációban tanultam értékelni, megszeretni; ott tanultam annak szépségét felismerni és lelki örömeit élvezni. Az a pasztoráció, melyet a szamaritán és szelíd szívű Jézus szuggerál és amelyet X. Pius Eucharistiája inaugurál, boldogító, mert nyomában a hívek buzgósága és kiapadhatatlan szeretete jár. Ha hála jár ki szüleimnek, kik a vallásosság ledönthetetlen pillérjeit lelkemben lerakták és hála jár ki lelkiigazgatónak, aki Magyarországon az ideál-Spirituális volt, el kell ismernem, hogy a pasztorációban megismert nép, annak alapjában nemes lelke, jóakarata, becsületes törekvése volt az, ami felfedte hivatásomban a papi munka végtelen boldogságát; ma is belőle lelkesedem és úgy érzem, hogy 60 éves koromban is az újmisési temperamentumával fogok tudni érezni, lelkesedni a pasztoráció iránt és dolgozni benne. Nincsen rossz nép. A „mala plebs odit” csak a jogászok találánya. Minden népet érdemes felkarolni, minden népnél lehet eredményt elérni, minden pap megelheti a pasztoráció örömeit, csak szalézi lélekkel szívvel nézzen az emberek szemébe. Tudom, hogy misszióink teljesítése nem függ attól, vajjon annak teljesítése örömet okoz-e vagy sem; hála jár-e a nyomában vagy sem. Dolgoznom kell, mert kötelességem, mert Krisztus Urunk erre hívott. Számolnunk kell azonban az ember lélektanával is; a biztatás, a nép szeretete, a papi pasztoráció sikerének tudata lelkesíti az embert, a pasztoráció felkarolására sarkalja. Érzem, hogy az ideiktatott confessio kissé sajtós; éppen ellentétben áll a szenteknek bűnbánati confessioival. De ha szabad a költőnek a maga énjét megénekelni, miért volna tilos a lelkipásztornak tapasztalatának szépségét kifelé vetíteni? Az olvasó megbotrányozásától mentse meg egyrészt az a körülmény, hogy a szentek hősiességére nem vállalkozhatik egy botorkáló ember, másrészt pedig az a cél, hogy lelkem valójának és tapasztalatom igazságának feltárásával a kispapságot s ha szabad paptestvéreimet akarom lelkesíteni, hogy becsüljék, szeressék s karolják fel a pasztorációt. Ha a reverenda ma már nem is hoz feltétlen tiszteletet, ha az utcán néha le is köpik a gettók környékén vagy gúnyos megjegyzéssel illetik, mégis óriási tiszteletnek és megbecsülésnek örvend, mihelyt lelkipásztor, a nép embere, meleg szívű pap jár abban a ruhában. A lelkipásztorkodás növeli nagyra a papban a papi lelket, de ugyancsak a lelkipásztorkodás termeli az egyháznak a papi hivatásokat. A serdülő ifjút eszmények hevítik, ha teste talán le is húzza, de lelke az a fellegekbe jár. Ha a reverenda viselőjét látja lelkes papi munkában, a nép tiszteletétől övezetten, felébred könnyen a vágy, a törekvés utána. Ha Magyarországon kevés a papi hivatás, az is egyik jele annak, hogy még kevés van az igazi, eleven lüktető lelkipásztori életből.

7. A reverenda azonban tovább folytatja és hallatja tanító szavát: a pedagógia visszhangzik attól, hogy az emberben az egyéniséget kell kicsiszolni, kinevelni, hogy utat kell engedni a lélek sajátos nemes törekvéseinek és tehetségeinek; ugyanezt hirdeti a teret vesztett reverenda is. A pap nem részesül tömegmegítelésben; tőle függ, hogy tucatemberré ne váljék. Jelleme, tudása, lelkesedése, rátermettsége szerint fogják megítélni. Azért ő egyéniségre van teremtve. A lelkipásztori pap egyénisége nem különködés, nem szent dilettanizmus, hanem lelkiség, kiforrottság, kötelességteljesítés, idealizmus s munkaszeretet együttvéve. Működése erre egyenesen praedestinálja. Nincs foglalkozásában gyárias, nincsen benne a tanítás mechanikus unalma; ő mindig nevel, mindig lelkeket kezel, melyeknek mindegyike más, egy külön mikrokozmosz. A lelkek tanítója, atyja, királya. Ha egyéniségeket kell nevelni, előbb a nevelőnek kell egyéniségnek lenni. Amikor számolni kell a lelkek ezerféle változatával, mindenegyus léleknek sajátos egyéni voltával, akkor a pap jöjjön előbb önmagával tisztába, önmagába mélyedve előbb önlelkét kell felfedeznie, megismernie: gondolkodó, elmélyedő, a lelkek mélyébe látó papi lélekké kell válnia, ami csak öntudatos lelki élet és intenzív szellemi kultúra révén érhető el. Át kell élnie hitünk szépségeit, úgy hogy, amikor prédikál, dogmáinkat prédikálja ugyan, de nem a dogmatikából, hanem saját

lelkéből merítve. A papi rend szentsége megadja az alapot, megadja a természetfeletti hatalmakat s a reverenda jelzi, hogy birtokosa azoknak. Rajtam áll azután, hogy szentséghez méltó egyéniséget alakítsak magamból, hogy aszkézisem, kultúráim és buzgóságom fejlesztésével a szentség révén belémhelyezett természetfeletti energiákat érvényesítsem. A reverenda ennek a világnak a szimbóluma. Tehát mitsem ér, ha e világot nem alakítom ki. A reverenda azért intés a munkára, serkentés papi aszkézisre, harsogó hirdetője, hogy papi lelkületet, papi erényeket s életet lásson bennünk a világ.

Ezek a reverenda modern intelmei.

XV. Isten háza

1. A szem a lélek tükre. A lelkipásztor lelkének tükre a templom. Az ő temploma. Az a templom, mely reá van bízva, ahol ő hirdeti Isten igéjét és osztja szét a megváltói kegyelmeket. Lehet a templomnak gazdag alapja, lehet bőkezű patrónusa, lehetnek nobilis, adakozó hívei – ez mind nagyon kívánatos és áldásos. A templom mégis mindig olyan lesz, amilyenné a lelkész teszi. Az a kérdés mindenekelőtt, hogy minő helye van a templomnak a lelkipásztor missziójának teljesítésében.

Kölcsey a Parainesis intelmeiben akkor telik el a legtöbb ihlettel, amikor a hazáról oktatja a magyar ifjúságot. Mert neki a haza a legértékesebb. Ilyesféle érzés hatja át a lelkipásztor szívét is, amikor templomáról van szó. Azon külső eszközök közt, amelyek a lelkipásztor rendelkezésére állanak evangéliumi küldetésének gyakorlásában, a legkimagaslóbb, a legértékesebb a templom. A katolikus templom több, mint egy kőépület, több, mint a gót vagy barokk építészet remeke és csodája: a katolikus templom Isten háza. S mint a mindenség középpontja Isten, akképpen fókusza, centruma a keresztény katolikus életnek a templom. A lelkipásztor működésének minden formája, minden megnyilatkozása a templomtól indul ki és a templomba tér vissza, mint egy körnek a sugarai az ő középpontjukhoz. S annyit ér, annyi krisztusi erőt áraszt a lelkipásztor működése, amely fokban sikerül munkáját a templommal vonatkozásba hozni. A katolikus pap sohasem vehet mértéket temploma számára más vallások templomáról. Miért van tényleg olyan feltűnő különbség a katolikus templomok és más vallásnak temploma közt? Mert egy felekezet sem ismeri azt az öntudatot, melyet a katolicizmus birtokol az ő templomáról: hogy az Eucharistia révén Isten lakóhelye és a kifejtett kegyelmi élet következtében a keresztény élet forrása és eszközlője. Ezért kell, hogy a katolikus templom mindig különb, szebb legyen, mint bármilyen felekezet temploma. A templomnak magának is hitvallást kell arról tenni, hogy az eucharisztikus Isten háza és a kegyelmi életre épített erkölcs fókusza. Ne legyen hát a templom hideg, barátságtalan kriptá, időnkint megnyitott vallási gyülekezőhely, hanem áhítatra gerjesztő, vonzó, meleg istenes otthon, mely megigézi a fogékony gyermeklelket és eltölti fantáziáját a vallás szépségének ezeregyéjszakájával, de Istenhez vonzza, megneemesíti és felemeli a felnőtt ember szívét is.

2. A templomnak ilyen szellemű elgondolása vezesse a klérust már a templom építésénél és berendezésénél is. Hiszen az egyháznak évszázados csodatemplomai felbecsülhetetlen iskolát és tradíciót nyújtanak e tekintetben. A képek és szimbólumok légiója üdíti, gyönyörködteti és tanítja a hívő lelket. Csak bánni kell tudni a képekkel és szimbólumokkal. Minden templom részben monumentális középület és a világegyház épülete. Azért helye van benne a latin nyelvű feliratnak. De viszont minden egyes templomnak meg van a maga körzete, zárt családja és természetes állandó közönsége. A képek, szimbólumok és feliratok közvetlen hozzájuk szólnak. De ha minden felirat latin, ha a magyarázatra szoruló szimbólumok és képek aláírása ismeretlen nyelven beszél, mit ért akkor belőle a templom rendes állandó közönsége? Hét pecséttel zárt könyv akkor neki a templom, mely őt hidegen hagyja, sőt idegen neki, mint a német mondja: „unheimlich”, jusson tehát a nép nyelve is szóhoz a templomi feliratokban. Ez okvetlenül szükséges. Katedrálisokban, nagy, igazán monumentális templomokban érthető, ha erősen dominál a kulturált ember számára nagyjában hozzáférhető latin felírás. De a néptömeg templomaiban, pláne falusi vagy éppen gyártelepek templomában ez teljesen indokolatlan eljárás. Talán arra számítanak, hogy esetleg ide is betéved egy globetrotter és rászegezi látcsövét? No ezért igazán nem érdemes a templomban hitéletet és erkölcsöt kereső ezreket elhanyagolni. Ne tévesszen senkit meg az a

körülmény, hogy régi templomok feliratai mindig latinok, mert akkor ezt mindenki értette, aki olvasni tudott. Akkor egyedül latin-műveltség járta. Ma más kort élünk és aki korát nem érti meg, azt a kor sem érti meg és elfordul tőle. Már pedig nem szabad úgy berendezni a templomot, hogy a kor emberei elforduljanak tőle. (Bécsben a gyári lakosságtól ellepett Favoriten kerületben épült új páduai Szent-Antal-templom minden ízében német. A nép szereti is nagyon.)

3. Ha már templomépítésnél és berendezésnél vagyunk, sietünk hangsúlyozni, hogy a művészeti szempontokra feltétlenül tekintettel kell lenni. A templom állandó, századokra épül. Állandó értékűt csak a művészet tud alkotni. A művészet nevel, felemel. Ha több pénz kell hozzá, fejlődjek inkább lassabban a templom. Egy új templomnál nem szükséges, hogy a tervezett oltár egyszerre elkészüljön. Egyes fülkék üressége állandó biztatás lesz az adakozásra. Művészi templomok mindig sokáig készültek el teljesen. Mit ér vele a lelkipásztor, ha anyagi erő hiányában salakkal tömi meg a templomot, mely kiüldözi onnét az intelligens embert és 10 év múlva a berendezés maga is tűzre való. Bécsben a döblingi karmelita templom egyike a legszebb bécsi templomoknak, melyek újabban épültek. De négy mellékoltár még most sincsen felállítva. Viszont a már létező négy oltár művészi gyönyörű alkotás, sőt van köztük egy beuroni stílusú is. Egyébként örömmel említjük fel ezt a templomot, mely a művészi szempontokat olyan ideális harmóniába hozza a népiességgel. Az egész templom egy vallásos képeskönyv, melynek festményei – bár a művészek esetleg nazarénus képeknek tartják – gyönyörrel töltik el a lelket és rendkívüli pedagógiával hatnak.

4. A művészi szempontok harmóniája a népiességgel egy kis figyelemre érdemes. Mert bár szükségesnek tartjuk a művészeti szempontok tiszteletét, mégsem volna bölcs dolog egy templom építésénél vagy beruházásánál a művészeket – hogy úgy mondjuk – szabadjára engedni. Nemcsak azért, mert esetleg a művészen nincsen elég hit s elég átérzése annak, hogy mi a célja a katolikus templomnak, hanem mert a művészek szeretnek fent járni a felhőben és művészi extázisukban, meg lelkesedésükben a templomból apocalypsist csinálni, melyet senkisért, vagy legalább is a hívek, a laikus nem. Tekintettel kell lenni a nép, a templomot látogató közönség kultúrájára és befogadó képességére. Sőt a népiességgel is kell teret engedni. A legszebb stílusok mindig is a népiesség bevonásával fejlődtek. Azért más az olasz gót, mint a francia vagy német, más a milánói gót, mint a florenci, más a szepesi templomok gótszílusai, mint a dunántúliaké. Amilyen hanyagság volna a templomot átengedni a nép kénye-kedvének, éppen olyan túlzás és káros lenne művészet címén a népiességet teljesen mellőzni. Ez máris éket verne a nép szíve és temploma közé.

Nem hisszük, hogy túl sokat időztünk a templom berendezésének vagy építésének kérdésénél, mert e téren valóságos tabula rasa uralkodik s míg egyrészt alig lesz pap, akinek nem kellene itt-ott templomának valamit beszerezni, addig másrészt a templom fenséges céljának megvalósítása szorosán összefügg a templom milyenségével, berendezésével. Utolsó gondolatnak – e tárgyról – álljon még itt, hogy a pap maga ne akarjon művész lenni, amikor nem az és forduljon szakemberhez; de viszont értsen ő is a dologhoz. Pláne ne engedje magát dirigálni, ha – a körülmények kényszerítő hatása alatt – egy falusi ügyes kőművesmester dolgozik templomán és akarja azt „műízlésével” boldogítani. (Rövid és mégis sokat nyújtó munka: Die Kirche (ihr Bau, ihre Ausstattung, ihre Restauration) v. Dr. P. Albert Kahn. Verlag Benziger et Co. Praktikus, de művészi tudással és szívvel megírt 140 oldalas díszmunka.)

5. Bárminő legyen azonban a templom struktúrája és berendezése, ezeken kívül minden papra napról-napra vár egy kimondhatatlan fontos templomi teendő: a tisztaság – a templomnak, minden tárgyának és helyének tisztántartása. Nem sértés egy kultúremlék

reprezentáló papra, ha előtte azt hangsúlyozzák, hogy templomát, Isten házát, az eucharisztikus áldozat és jelenlét szentek-szentjét, a hívek lelki tisztaságát munkáló és szimbolizáló szentegyházat tisztán tartsa? Szerencse, hogy az ország templomai, tabernákulumai, oltárai, sekrestyéi nem tudnak megszólalni, mert akárhány erélyesen tiltakoznák az ellen, hogy itt sértésről volna szó. Akárhány templomnak providenciális szerencséje, hogy bémálni szállt ki az egyházmegye főpásztora, mert legalább akkor tisztul meg éveknek porától és pókhálótól. Az ilyen templom nem eleven hitnek, nem lelki megtisztulásnak a leheletét árasztja szét, hanem dekadenciáról, lelki nyomorról panaszkodik. Olyan, mint a lakatlan kastély, melyben egerek és denevérek zúgos-szaga terheli meg a levegőt. Jártam olyan templomot, ahol az egerek bejuthattak a tabernákulumba és lerágták a ciboriumköpenykének szalagját. Ha az Úr Jézus meg is elégszik a betlehemi szegénységgel, de megkívánja hogy akkor legalább betlehemi lelkeknek szeretete, figyelme és gondossága vegye őt körül. Ha valahol a hívek hideg közönye el is hanyagolná az Eucharisziát, az oltárt, de kell, hogy az Úr felkentje hallja meg az Úr Jézus panaszát: legalább ti barátaim könyörüljete rajtam. Annyira megbízott papjainak becsületességében és hűségében, hogy teljesen rájuk bízta magát.

Egy növendékem első káplánállásából levélbeli „kolloquálás” során többek közt azt írta, hogy rendes teendői mellett az eucharisztikus Jézus szellemét egyenlőre azzal igyekszik terjeszteni, hogy a templomban mindenütt tisztaságot terem. Nemde nagyon helyesen kezdte működését.

Templomfelszereléshez, tisztántartáshoz sokszor pénzt is kell előteremteni. De emiatt senkise fakadjon panaszra. Ha hitéletet terem a lelkipásztor, ha vannak társulatai, akkor lesz pénz is. Az eucharisztikus hitéletben fürdő jámbor lelkek úgy gondozzák az oltárt, mintha Krisztus Urunkat ruháznák. A szegény ember hősi áldozatra kész templomáért, ebben a legjámborabb gazdag se állja ki vele a versenyt. Egyáltalában a nép semmire se ad olyan szívesen, mint templomra. Egyedül vele szemben van benne köz iránti érzék. S mivel minden más közérdek elől ridegen elzárkózik, azért annál több jut a templomnak.

Helytelen volna és a ritualizmus nem kívánatos túlzásába esnék bele az a pap, aki minden erkölcsi és anyagi erejét, melyet ő és hívei csak összehordani képesek, kizárólag a templomra fordítaná. Isten ments! A templom nem lehet cél, hanem eszköz, út, híd Isten és a lélek között. De ennek a hídnak aranyhídnak kell lenni.

6. A gyakori szentáldozással nagy felvirágzásnak indult templomi hitélet – hála Istennek erősen ráterelte a papság és a katolikus társadalom figyelmét a templomokra. Rögtön szembe tűnt a nagy templommizéria, mely a magyar katolikus hitéletnek egyik rákfeneje. Éppen azon oknál fogva – mit fentebb fejtegettünk – hogy a katolikus templom fókuszja, szükséges, nélkülözhetetlen központja a hívek hitéletének és erkölcsének, módját kell adni, lehetőséget kell nyújtani, hogy minden katolikus könnyedén juthasson templomhoz s abba bele is férjen. A régiek nagy utakat tettek meg a templomhoz, a mai agyonhajszolt emberektől ezt senki sem kívánhatja. Másrészt a templomok szaporítása abszolúte nem tartott lépést a hívek szaporodásával. Ugyanannak a templomnak, mely 150-200 évvel ezelőtt az akkori hívek igényeihez mértén épült, ma tízszer annyi embernek egyedüli temploma. Ilyen körülmények közt a templomok szaporítása olyan égető kérdés, hogy nézetem szerint annak a parochiának és templomnak is magáévá kell tenni az ügyet, amelyet nem nyom a templomhiány gondja. Ez nálunk egyházi országos közügy. S különösen országos közügy Budapest szegénysége a templomokban. Hiszen az egész ország táplálkozik a főváros szelleméből. Ha másért nem, hát majmolásból. Ez a fővárosutánczat nálunk Magyarországon különösen azért olyan erős, mert hiszen a vidéki városok mind eltörpülnek a főváros mellett. Budapest világváros. S Magyarországon az egyedüli világváros. Tehát minden szem rajta függ. Jóban-rosszban szíve az országnak. Már pedig a főváros szelleme erősen függ attól, hogy van-e ott elég templom,

hozzáférhet-e az egyház a tömegekhez, a százezrekhez. Sajnos, egész Európában szinte példátlan az a templommizéria, mely támogatja fővárosunk vallástalanságának terjedését. Budapestnek templomokkal vagy kiegészítő kápolnákkal való ellátása legyen tehát az egész ország gondja. De – s ez nagyon szomorú igazság, a legtöbb fejlődő vidéki város se áll jobban templom dolgában, mint a főváros. Az egész nyomorúságban azután az a legszörnyűbb dolog, ha esetleg éppen a plébános anyagi érdekből kerékkötője a templomok és parochiák fejlesztésének. Itt nem a hívek lelke, hanem a hívek lelki pusztulása egyszerű kereseti forrás. Ez eladja a lelket, mint mások eladják testüket.

7. A templom rendeltetése kívánja továbbá, hogy lehetőleg egész napon át legyen nyitva és legyen a hívek számára hozzáférhető. E téren is van már tetemes javulás és fejlődés. Természetesen a háború révén megingott vagyonzbiztonság sok templomot bezárt, hanem a viszonyok változtával meg kell újra nyitniok. De terjedjen el ez a praxis minél szélesebb körben. Sok a sújtott, szomorú lélek, kinek közbe-közbe erős vigasztalására lesz a nyitott templom. A fővárosban legtöbb helyen ráccsal zárják el a templom bensejét, a rács előtti kis területen pedig egy imazsámoly hívogatja a templom előtt elhaladókat.

Városban okvetlenül ott függjön a bejáratnál a templomban szokásos istentiszteleti rend, esetleg utalás arra, hol található a parochia, mikor lehet győnni, vagy még (mint Bécsben) a többi helybeli templom istentiszteleti rendje.

8. Mindig csodálkoztam a pap lelkével foglalkozó aszkétikus irodalom felett, hogy nem foglalkozik a pap kisebb rendjeivel és a belőlük származó kötelességekkel. Hiszen ezek nem szünteti meg a presbyteratussal, hanem inkább mintegy korlátlan teret nyertek, mert nem kell egy más presbyter felügyelete alatt gyakorolni. Azok a nemes felhevülések és komoly hivatási ígérek, melyeket a pap a kisebb rendek felvételekor lelkében felkeltett és azon szent megbízatások, amelyeket az egyház helyezett vállunkra, mikor feladta az ostiariatust, lectoratust, exorcitatust és acolithatust, kispap korunkban nem igen érvényesülhettek, de annál gazdagabb teret kínál nekik a mi papi állásunk. Szent Pál azt írja Timotheusnak: „Gerjessz fel (resuscites!) az Isten malasztját, mely benned van az én kezeimnek rádtétele által” (2 Tim, 1, 6.). Gerjesszük fel, nyissuk fel a kisebb rendek lelkivilágát, jogait és kötelességeit és az Istenháza fogja ennek legnagyobb hasznát látni, mi pedig; több joggal vehetjük ajkunkra a zsoltáros gyönyörű szavait: „Uram! szeretem a te házad ékességét és a te dicsőséged lakóhelyét” (25 Zsolt. 8.).

XVI. Liturgia

1. Helyesen mondja Studeny, hogy a katolikus liturgia vagy kultusz „Krisztustól és az egyháztól rendelt külső és nyilvános istentisztelet”. (Dr. Lambert Studeny: Lehrbuch der katholischen Liturgik. Wurst in Lilienfeld, 1918.) Külső és nyilvános istentiszteletre az érzékelésre törekvő társasembernek van szüksége. Ezen szükséglethez simulva alakította ki az egyház a Krisztustól letett elvek és tények alapján a maga liturgiáját azon célból, hogy a benső istentiszteletnek külső megnyilvánulása és a megváltó kegyelmeknek az ember lelkére kiárasztó eszköze legyen. A liturgia tehát isteni eleme, része a kereszténységnek. De a liturgia még nem maga a kereszténység. A kereszténység annál több, sokkal több. S ahol belefűlladt a liturgiába, mint a keleti egyházban, ott meg is fűlladt. Ott a kereszténység megszűnt a helyes vallási bensőségnek, erkölcsnek és fejlődésnek vezérlő felhőoszlopa lenni. Az agyonliturgiázott keleti egyházban úgy eltolódtak az értékek, hogy a liturgia föléje került az erkölcsi kincseknek és a latin keresztény ember a világháborúban jobban megismervén a keleti vallásos génuszt nem egyszer megdöbbenve vette észre, hogy a térden csúszó, keresztet hányó orosz a vallásos kötelességteljesítés szent meggyőződésével képes pl. meggyilkolni valakit azért, mert megszegte a bűjtöt. A liturgia isteni dolog, fenséges szent dolog, de róla isten gondolata egészen más, mint a görögkeleti vallásos lélek pszichológiája nyomán az ember gondolhatná. Isten nem engedte meg Dávidnak, hogy templomot építsen, mert keze szentségtelen volt háborúi vérözönétől és elkövetett vétkeinek szennyétől. Tiszta kézzel épített templomot kívánt magának. De viszont kell, hogy Isten igazi temploma minden liturgiájával tisztaságot, büntelenséget hirdessen, morált neveljen, szívet és lelket nemesítsen. A liturgia csak eszköz, de a legmagasztosabb érdekeknek, a kereszténység nagy céljainak istenakarta eszköze: Az embert egyrészt Isten imadására viszi és tanítja, másrészt jobbá teszi.

2. A kereszténység nagy családjában egyedül a katolicizmus fogta fel jól Krisztus gondolatát a liturgiáról. Itt is ő Krisztus törvényes jegyese. A protestantizmus nem törődik a liturgiával, sőt javarészt elveti; a keleti egyház pedig a kultuszban látja az egész religiót, a teljes kereszténységet. A helyes középutat a katolicizmus találta meg. A katolikus papnak tehát nagyon sok oka van arra, hogy liturgiáját nagyra becsülje, szeresse, arra büszke legyen és szent odaadással juttassa érvényre annak szellemi tartalmát. Az egyház kezében a liturgia nemcsak a belső istentiszteletnek alkalmas és törvényszerű külső kifejezője valamint a kegyelmek csatornája, hanem egyszersmind gyönyörű szimbolikus festménye a hitágazatok minden fázisának, hathatós nevelő erő az erkölcsös életre és frappáns megrögzítése mindazon érzésgazdagságnak, mely a hívő lelket a vallási igazságok átélésénél eltölti. Minő mély hittel telt és gazdag érzésvilág rítusa a nagypénteki keresztteleplezés és imádás szertartása! Még a máskor mindig érzéketlen szívet is megtölti áhítattal és a Megváltó Krisztus imadásával. Vagy micsoda tüneményes hatást, ünnepi hangulatot és bátor hitvallást vált ki a materiális ember lelkében az egyház; amikor a legméltóságosabb Oltáriszentséget gyertyákkal, tömjén fűsttel körülvéve, baldachinura alatt körmenetileg viszi ki az utcára! A dogma merevsége felolvad poézisba, lüktető eleven hitté és meleg istenes érzésekbe.

3. Használja fel és használja ki azért a lelkipásztor a liturgiát hivatásának gyakorlásában. Amint szüksége van a szószékre, gyóntatószékre, tudásra, aszkézisre, épp úgy szüksége van a liturgiára is céljának elérésében. Egyet azonban jól jegyezzen meg a lelkipásztor, mielőtt liturgikus ruhát ölt magára t. i.: a liturgia, amilyen nagy horderejű, épp olyan kényes portéka. Puska, amely könnyen visszafelé sűl el. S mindannyiszor fordítva sűl el, ahányszor nem végzi szabályszerűen. A liturgiának egyenesen létérdeke, hogy szabályszerűen, rubrikák szerint

végeztessék. A 15 perces misék, az elkapkodott és slendriánul végzett szertartások már nagyon sok lelket megbotránkoztattak, sokakat elűztek és távoltartanak a templomtól, sőt akárhánynak elvették még a hitét is. Az ember sok tekintetben mindig gyermek marad; külsőségek döntenek. Különösen áll ez a világi embereknél, akiknél a társadalmi érintkezésben oly annyira fontos formaságok betartása következtében a külsőségeknek rengeteg jelentőségük van. A köznépet is sérti és depresszionálja a rendetlenül végzett rítus, de az intelligens ember az említett formaságok nagyratartása, valamint nagyobb esztétikai és formaérzéke miatt abszolúte nem képes elviselni. Az intelligens embernél amúgy is vérszegény hite mellett egy rendetlenül fungáló pap látása elég lehet arra, hogy egyszer és mindenkorra elkerülje a templomot. A slendrián liturgia elűzi a híveket, kiüríti a templomot. Micsoda tragédia az, hogy aminek hivatása volna az embereket a templomba vonzani, Istenhez emelni, erkölcsre nevelni, éppen az ijeszt el Isten házatól és a vallástól! Ki felelős ezért? Egyes egyedül az a pap, aki hanyagságával karikatúrát csinál a rítusból.

4. Pedig a papnak saját személye szempontjából is érdekében ált, hogy a liturgiára gondot fordítson. A szertartást végző pap látása újra meg újra figyelmezteti a hívőt arra, hogy a pap az Úr felkentje, Istentől rendelt vezér és pásztor, kit hallgatnia és követnie kell. Az egyházi ruhák és szertartás jelképe annak a ténynek, hogy a pap nem hétköznapi dolgok intézését vállalta, nem egy kaszinónak vagy műtárgyat beszerző konzorciumnak ügyvezető elnöke, hanem természetfeletti megbízatása van és a lélek örök rendeltetését munkálja. De mikor a liturgia ilyen fenséges, természetfeletti szempontok hangsúlyozása, akkor mindenekelőtt a papnak a személyét árasztja el természetfeletti nymbussal, az embereknek vallásos, mindennél mélyebb és erősebb tiszteletével. Az a hívő, ki polgári ruhában az utca zajába vegyült papot meg sem süvegei, az a liturgikus díszbe öltözöttnek mély alázattal csókol kezét.

A liturgia végzése tehát semmiképpen sem alkalmas talaj arra, hogy a lustaság vagy kedvetlenség áldozata legyen. Jól vessük szívünkbe, hogy a liturgia Istentől és egyházától rendelt hivatalos istentisztelet, a lelkek üdvösségének eszközlése és a pap természetfeletti tekintélyének egyik forrása.

5. Mindemellett óvakodjék a pap a rubrikák imádásától. Ne kicsinyeskedjék lényegtelen szabályok kezelésénél, illetőleg azoknak nehézségeibe ütköző megvalósításánál, mert a fenséges itt is igen közel van a nevetségeshez. Így nevetséges, ha valaki vallásos folyóiratok hasábjain cikkezve óriási lármát csap és kétségbeesik az egyház jövője felett, mert egyik pap keresztet vet a mise befejeztével mondandó Leó-imádság elején és végén, a másik pedig nem. Ilyesfélére gyakran bukkan az ember. Bár a liturgia nem alakul a pap egyénisége szerint, mert adott dolog, de azért a pap nem gép benne, hanem ura a liturgiának, vagy legalább is gondolkozó és érző lény. Nehézségek felmerülésekor is lebegjen azonban mindig a pap szeme előtt, hogy a szent és szent érdekeket képviselő liturgiában a szertartást végző papnak nincsen törvényhozó vagy törvényt beszüntető joghatósága és – amit külön kell aláhúzni, hogy szépen végezni a liturgiát mindig annyit jelent, mint szabályszerint végezni. A rítusban a szabályszerűség az egyedül irányadó esztétika. Természetesen nálánál is nagyobb szerepe van a lelkiismeretnek. A liturgikus könyvek pedáns aprólékossággal oktatnak mindenütt. Sietek felhívni a figyelmet a directoriumokra, melyek az időközi hivatalos liturgikus újításokat részlegesen hozzák. Például X. Pius korában a legtöbb egyházmegyei directorium első lapjain gondosan pontokba szedte a szentségi rítusok (litániák, expositio, incensatio) szabályzatát a római rítus szerint. Ilyenek után azután nagy gondatlanság, ha annyiféle a római rítus, ahány a celebráló pap. Dr. Mihályfi Ákos hatalmas műve a „Nyilvános istentisztelet”-ről (Szent István Társulat) tetemesen megkönnyíti a magyar papságnak hivatását a liturgia tekintetében. Benne mindenről megtalálhatja a helyes fogalmat és a kellő

útmutatásokat. Éppen csak jelezni kívánjuk, hogy akár liturgikus tárgyakról, akár liturgikus helyekről legyen szó, mindenütt a legnagyobb gondosság fordíttassék a tisztaságra. Ez ugyanis a legminimálisabb követelmény a liturgiánál, a fény és pompa csak ezután következhetnek. A tisztaságról különben az „Isten háza” cím alatt esik bővebben szó.

6. A jelen fejezetben elmondottak után csattanós befejezésként azt lehetne megint mondani: tartsuk meg a rubrikákat és pontot tenni. De nem! Nem szabad a katolikus kultusz felkentjének abban a tévedésben vagy hiedelemben lennie, hogy a rubrikák lelkiismeretes betartásával leróta minden kötelességét a liturgia iránt. A liturgikus életnek, a liturgia világának is megvannak a maga problémái és nagy nehézségei. A liturgiának koronkinti változása és fejlődése is erre enged következtetni. A liturgia, mely életet van hivatva árasztani, sohasem lehet mechanizmussá. De hogy azzá ne váljék, tekintettel kell lennie korára és korának szellemére, felfogására. Ebből a nézőpontból kiindulva szükséges, hogy az egyház mindenkor nagy gondot fordítson arra, hogy a nép értse a liturgiát. A liturgia a nép nevében beszél és a néphez beszél. Mit ér, ha egyikről sincsen tudomása, vagy egyiket sem érti? A mai társadalmi és állami életnek demokratikus világában ennek óriási fontossága van. Amikor mindenki szavazati jogot és minden téren beleszólási jogot kíván, akkor a liturgia terén is tudni akarja a hívő, hogy mit tesz és mit mond a pap. Mi tagadás benne, hogy a lelkipásztor szívének is nagyon fáj, mikor itt-ott túlerősen kieleződik az a sajnálatos állapot, hogy a liturgiát kevésbé érti a tömeg s a liturgia csodálatos szépségei holt tőke, rejtett kincs a laikus ember számára. Lehet-e ezt összetett kezekkel néznie a lelkipásztornak?

7. Vegyük szemügyre előbb a liturgikus cselekményeket és tárgyakat. Ezek legtöbbje régi történelmi reminiscenciák őrzője, melyek a mai embernek teljesen ismeretlenek s köznapi életében fel nem találhatók. Ezekre nézve kötelessége a papnak prédikáció, hitoktatás, keresztény tanítás, jámbor sajtó révén felvilágosítólag hatni a népre, hogy a művészi és kifejezésben gazdag értelmű szertartásokat értse, magáévá tegye, a maga hitét és érzéseit is beleöntse.

A másik dolog a liturgia latinnyelve. A középkorban még csak értették. Ott nem volt nacionalizmus. A latin kultúra és nyelv csodálatosan egyesítette a keresztény népeket. Az újkor ezt a helyzetet teljesen felborította. Még inkább a világháború. A legkisebb nyelvszigetek öntudatra ébredtek és a nemzeti nyelvek soha nem látott felvirágzásnak és fontosságnak a tárgya. Most tény a régi mondás: nyelvében él a nemzet. De ilyen körülmények közt a liturgia latin nyelve hidegen hagyja az embereket, teljesen értelmetlenné lesz. A román népek ezt nem érzik olyan erősen. Az őskereszténységben hittem magamat, mikor a máltai eucharisztikus világkongresszus alkalmával a La Valletta-i híres johannita-templomban misézve, a nép velem mondta a glóriát, credót és a mise egyéb állandó részeit. De mit ért a magyar ember a latin rítusból? Ezt a problémát azonban az fogná meg a legszerencsétlenebbül, aki hazai rítust akarna bevinni a szentélybe. Kimondhatatlan nagy hitbeli és eminenter „katolikus” érdekek kívánják, hogy liturgiánk a holt és közös latin nyelven végeztessék. Én a problémát csak azért hangsúlyoztam és éleztem ki annyira, hogy a cselekvés szükségességére ébredjen a magyar klérus. A cselekvés pedig fakadjon abból az elhatározásból, hogy nagy gondot kell fordítani mindazon lehetőségek felkarolására és felhasználására, amelyek a latin rítust közelebb hozzák a nép értelméhez és szívéhez. Antipathia nincsen népünknel a latin nyelv iránt. Füle megszokta, éppen olyan szükségesnek tartja, mint miséhez a kazulát, az oltárt stb. Csak érteni szeretne valamit belőle.

8. Ennek érdekében engedjünk annyi tért a nép nyelvének, amennyit csak megenged a liturgia törvénye. Mindig beteges túlzás, a helyzet nemismerése, ha valaki a templomi népnek ellen filippikázik. Erre a népnek szüksége van, csak nemesíteni, fejleszteni kell. A

nagy katedrálisok műveljék a zenét és a gregoriánt. Hiszen ezek felségesek, de művészet kell az előadóban éppúgy, mint a hallgatóban. A kórus első hivatása a vallásosság ápolása. Isten nem a hangszerektől, hanem a milliók lelkétől kívánja a dicsőítést. A néptömeg, a falu templomaiban csak nagy ünnepen lehet helye a műéneknek és műzenének. A gregorián éneket se szabad túlozni. Gregorián-énektanárom csak a gregoriánt vélte megengedhetőnek a templomban s azt állította, hogy 10 évi tanulmányozás után sikerült csak szépségeit fölfedezni és megérteni. Mit akar akkor a falusi néptől? És a gregorián kórus igazán csak akkor szép, ha művészi,

Kedves dolog, ha a nép maga is szokott latin szót itt-ott ajkára venni. Például örömmel éneklük a *Tantum ergo*-t és *Genitori*-t latinul és büszkék reá, hogy az egyháznak előttük szent nyelvét használhatják Isten dicsőítésére. Ennek azonban igen kis tere lehet csak. Szükséges a latin szertartások és imák gazdag tárházát teljesen megnyitni és a hét kövér esztendőt inaugurálni a soványok után. Le kell fordítani őket. Láttunk már itt-ott kísérleteket. Például püspökszentelésen már többször kezébe adták a közönségnek a magyar szövegeket. Leglényegesebb a szentmisét hozzáférhetővé tenni. Némi kísérlet már itt is történt. De imakönyv alakú, könnyen használható teljes misekönyv kell a nép igényeinek megfelelő imamagyarázatokkal. (A németek erős katolicizmusa már régebben megértette annak a szükségességét, hogy hazai nyelven bírassák a hívek a missalét. „Das heilige Messbuch der Kirche” von Anselm Schott, Herder, teljes latin- és németnyelvű misekönyv. Már a XIX. kiadás forog közkézen. A „Kleines Deutsches Messbuch” von Drinkwelder, Regensburg szabad fordítás és nem teljes, ezt nem is veszik annyira. A magyarban Járosy: „Oratre fratres” című füzet a nagymise énekelt részeivel úttörés e téren. Cséfalvay Nándor S. J.: „A szentmise” már az egész misét felöleli, de nem teljes missale és – ami így baj – nem imakönyv forma. A németek azok, még a kétnyelvű is. Közkézen forognak a német nagyheti szertartások.) Hisszük, hogy a közel jövő többet fog tenni a liturgia minden ágában annak megérthetősége érdekében. Olyan idők köszöntöttek az egyházra, hogy ki kell aknáznunk minden eszközt, hogy a híveket az egyházhoz fűzzük, hittel és keresztény meggyőződéssel telítsük.

9. Még egy befejező gondolat. Minden, ami a papnál és hivatása gyakorlásánál figyelembe jő, az én gondolatom szerint összefügg a pap aszkézisével, bensőségével és buzgóságával. Ez a centrum; ez a pap morális értékelésénél az értékek és kötelességek sokféleségében a szív. A liturgia betartása, erejének kiárasztása is elsősorban attól függ, hogy minő a pap lelkiélete, lelkipásztori szíve. Ha valaki alig három évvel felszentelése után már csak biccent a szentmisénél a térdhajtások helyén és Krisztus szent teste felett úgy hányja a keresztet, mintha kegyetlen görcs rángatná a kezét, ott már a lélek körül is van hiba: kezd elszikkadni, elhidegülni, elkopni; de ennek hiába is beszél valaki a liturgia megértetésének fontos problémájáról. (Érdemesnek tartom megbélyegezni, hogy egy ilyen biccentő pap misére mindig a legrosszabb cipőt vette fel, mert a jó cipő a térdeléstől esetleg ráncokat kap. Íme nagy dolgok és – epigon nyomorult gondolkodás.) A szent cselekmények önmagukban véve, a nagy lelkipásztori érdekek, a papnak hite és lelkipásztori szíve egyaránt azt hirdeti és sürgeti, hogy *sancta sancte tractentur*. Az a hitéleti megújulás, mely egy-két évtized óta észrevehető, a liturgiára is jótékonyan hatott. Róma sietett elsőnek felrázni az álmos lelkeket. Legfőbb ideje, hogy minden lelkipásztor megértse, mit bír a liturgiában s mi a kötelessége vele szemben.

A latin liturgia nemzeti fejlesztésében meggyőződésem szerint már a legmesszebbre menő lépés volna az a megoldás, hogy a missaléhoz toldassék egy függelék, mely a mise énekes részeit nemzeti nyelven tartalmazza s mely részek azután a nagy miséken a nép nyelvén énekeltenének. Természetesen bizonyos módosítás kellene abból a szempontból, hogy pl. a „*Dominus vobiscum*” vagy az „*Ite, missa est*” honi nyelven alig volnának

énekelhetők, mert míg latinul az ősiség patinájával szépek és tulajdonképpen mindenki érti őket, addig lefordítva – banálisaknak látszanak. Sokkal könnyebben lehet a honi nyelvnek több helyet engedni olyan rítusoknál, melyek közvetlenül a hívőhöz szólnak (pl. a keresztségnél, temetésnél). Római katolikus pap, aki megértette a nyugati egyház lelkét, általában feltétlenül a latin rítus híve.

XVII. A papi élet és működés titka

1. A világ szeret valami titokzatosat sejteni a papi életben és törekvésekben. Keresi a kulisszákat és a mögöttes rejteket, mint világi vonatkozásokban rendszeresen megtalálhatja. Jobb sorsra érdemes phantáziával kirajzol magának valamit, mihez azután századokon át görcsösen ragaszkodik. Boldog, ha hihet pl. a „Monita secreta” rágalomban.

A világnak ezen szimatja azonban még sincsen alap nélkül. Igenis van a papságnak valami titokzatos ereje, hatalma, mely nem hagy neki nyugtot, hanem folyton sarkalja, folyton úzi-hajtja a lelkek megmentésének tövises útjain. Ez az oltár. Nemcsak a kereszténység, hanem a fáradhatatlan tudomány is az emberiséget állandóan a szellemiség felé hajtja. A materializmus ezerféle változatban bujkál. A teológia se ment tőle, neki is megvannak a maga anthropomorphisztikus materializmusai. A materializmus azonban minden téren folyton finomul, mindinkább tért enged lelkibb valóságoknak és nézeteknek. Ma minden erőt s életet, minden jelenséget láthatatlan hatásokra, vonzásokra, rezgésekre, áramokra, fluidumokra vezetnek vissza. Az anyagot inkább elvont fogalomnak tekintik, a valóságban mindenütt életet, történést látnak.

Az Istenhez való viszonylatnak is megvannak a maga történései, erőkihátásai: a kegyelmi élet kiáradásai a kegyelem vezető és eszközítő csatornáiban, a szentségekben. Minden szentségnek megvan a maga külön vonatkozása az emberi élettel. A keresztség beiktat a kereszténység lelki jogaiba; a házasság a keresztény családi életre segít; az utolsó kenet egyengeti a lélek útját az örökkévalóságba stb. Csak egyetlen egy szentség olyan, amely minden életviszonylatra ad kegyelmet és áraszt éltető erőt: a legméltóságosabb Oltáriszentség. Olyan, mint a természetben a nap, mely a természet minden fázisával érezteti éltető erejét. Az oltár titokzatos ereje az Eucharistia. A papi méltóságnak legfőbb ékessége, az egyháznak szentek-szentje. Profán kezek oda nem nyúlhatnak.

2. Az Oltáriszentség szülőanyja az eucharisztikus áldozat, a szentmise, mely szédítő méltóságot ad a papnak. Királyok s a hatalmasok is földre borulnak s alattvalók, bűnösök, szűkölködők lesznek, mikor a pap szentmisét celebrál. A pap belemerül Krisztusba, úgy hogy mikor elérkezik az átlényegülés pillanata, egybeforr az Úrral, kinek szavait a pap, mint a magáét hordja ajkán, illetőleg a miséző megszűnik maga számára, mert Krisztus abszorbeálja; ott csak egy van: Krisztus a sacerdos in aeternum. A misztikusok belemerülése Istenbe itt valóság. Klasszikusan mondja a jámbor Kempis: „Mikor a pap a szent ruhákba öltözik, Krisztus képét viseli. Magasztos titok ez (a szentmise) s nagy az egyházi rend méltósága, mely olyan hatalmat nyert, melyben az angyalok sem részesültek” (Krisztus követése IV. 5.). Krisztus papját nem lehet megrajzolni az oltár, a szentmise, az Oltáriszentség nélkül. A szentmise az egyház üdvözítő munkájában központi jelentőséggel bír. A megváltás leglényegesebb és centrális ténye a mi Urunk kereszthalála. A szentmise ennek emléke, fölelevenítője és erőinek kiosztója.

„Az eucharisztikus áldozatban szemléljük a nagy megváltói műnek koronáját éppúgy, mint összoglalátát és megisméltését a legmélyebb megalázás és legnagyobb megdicsőülés azon imádandó titkainak, melyeket Krisztus üdvözülésünkre a földön egykor véghezvitt.”
 „Az eucharisztikus áldozat lelke az egész istentiszteletnek, napja minden vallásos ünneplésnek, szíve minden üdvösséget árasztó cselekménynek, forrása az egyházi kegyelmi életnek, röviden centruma a katolikus liturgiának.” (Das heilige Messopfer. Herder, 1912. 163. és 172. oldal.) Gihnek ez a mesteri méltatása felment minket minden kísérlettől, hogy a szentmise értékét megrajzoljuk. Érezzük mérhetetlen súlyát az egyház tanaiban, liturgiájában, hitéletében. A reformáció benne a kegyelmi kereszténység legértékesebb kincsét szórta el.

Kérdés azonban, hogy mi katolikus papok becsüljük-e eléggé? Kifejezésre jut-e áhítatunkban, az oltár tisztaságában, lelkünk rendezettségében, hogy áthat-e minket a szentmise-áldozatnak kellő felértése és tisztelete? Mikor első szentmisénket mondtuk, minden a szentmise dogmatikai igazságát lehelte, akkor elementáris erővel tört ki a hétköznapiságból a szentmise tanának nagysága, valósága, életereje. A külső fény ezután is fel-fel ragyog, hogy külsőleg is jelezze, amit a hitnek vallania kell. A szentmise fény nélkül és fénnel mindig ugyanaz: az istententisztelet lelke, minden üdvösséget árasztó szent cselekménynek szíve s a katolikus kegyelmi életnek forrása (Gih.). Minden misénél, akár mennyire „kismise” is legyen az, ezzel a hittel kell az oltárnál állnom.

3. Alig történik valamivel annyi visszaélés, mint az „ex opere operato” tannal. Mindent a szentségre és Istenre bíznak. Nem nagyon régen még a partikulákat is az angyalokkal szedették fel a corporáléról a pap áldozása után. Az „ex opere operato” nem akarja lerombolni azt a sarkigazságot, melyet szent Ágoston így fogalmaz meg: Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te. A szentség cselekszik, a szentség gazdag tárház, kincstár, de nekem szívnom kell belőle, nekem lelkem minden természetfeletti energiájával bele kell gyökereznem, mint a repkénynek azon fába, melyen és melyből élni akar. A szentségi élet nem mechanizmus, nem mágia. Lélek kell oda. Élő hittel. Öntudatos veleéléssel. Eleven, cselekvő hittel. Olyan lélek szükséges, amely törődik azzal, hogy a szentségben rejlő energiákat kiaknázza, magának megszerezze. Ezzel a tudattal misézünk-e mindig és misézük-e mindenki? Többet kell a misével foglalkozni! Mert ilyen nagy dolog és mert naponkint misézünk: többször kell olvasni róla, elmélkedés tárgyává kell tenni, aszkétikusan képeznünk kell magunkat a szentmiséről, itt-ott egy tanulmányt olvasni. Különben elkopik a pap, elfásul, 10 perces miséket fog mondani és olybá venni, mint ahogy mindennap megmosakszik, fogát tisztítja. Nagy veszedelem ez az elkopás különösen a lelkipásztornak. Mondják, hogy a hitélet fokának egyik jele, mennyien vannak hétköznapi a szentmisén. Mindenesetre annak is a jele, hogy mennyire becsüli a pap a szentmisét. Először nála kell meglennie a szükséges tudatnak. Nem elég csak az intentio felkeltésével törődni és benne skrupulosusnak lenni, mert az embernek eszébe jut a közmondás, hogy a fenséges igen közel áll a nevetségeshöz. Aszkézis fejezetében tárgyaltuk a gratiarum actiot és hivatkoztunk a kánonkódex rendelkezésére, mely előírja a szentmiséhez való gondos készülést is. Lássunk a szentmisében nagy értékek hordozóját s így latolgassuk. Ne legyen „Istenke” és „misécske” az ajkunkon, hanem beszéljünk róla mint olyanról, mely nagy megváltói értékek forrása, lelkileg értve férfi izmoknak, férfi erőnek és munkának adója.

4. Amint a teremtésből a világ lett, úgy lép elő a szentmiséből az Oltáriszentség. A szentmisének sok kegyelme, sok hatása legempathikusabban az Oltáriszentségben árad ki az emberekre. Mintha tovább élne benne a szentmiseáldozat. Azért amit a szentmiséről mondtunk, jórészen kiterjed az Oltáriszentségre is. De megvan a maga külön valósága a szentmisének, mert áldozata a kereszténységnek s örök élő emléke a Megváltó halálának; és megvan a maga külön valósága az Oltáriszentségnek is, mert a legfölségesebb szentség, melyben a mi Urunk önmagát adja a léleknek táplálékul. A szentmise elmúlik, az Oltáriszentség állandó s a szentség állandó leplét borítja a templomra, az oltárra. S mert állandó az Oltáriszentség, azért a tabernákulum állandó lakója az isteni Üdvözítő. Nem önmagáért, nem azért, hogy éppen ott legyen; a kereszténységben semmi sincsen önmagáért, hanem minden a lelkekért van. Az Oltáriszentség sincsen azért, hogy őriztessék, hanem hogy az Úr megvalósítsa Szívének hő vágyát: Gyönyörűségem az emberek fiaival lennem. Ezt a vágyát az Oltáriszentség vétele és imádása, a szentségi kultusz valósítja meg. Fő és első célja, hogy a lélek tápláléka legyen. Az Úr Jézus eucharisztikus beszéde Kapharnaumban, az alapítási aktus az utolsó vacsorán, a szentség színei, az egyház parancsa a tridenti zsinaton, X.

Pius enciklikáiban és az új törvény kódexben mind az Oltáriszentség vételét, áldozását sürgetik és pedig gyakori vételét, a gyakori áldozást. (A gyakori és napi áldozást strikte véve a 863. canon tartalmazza, mely X. Pius szándékait újítja meg: „ad normas in decretis Apostolicae Sedis traditas”. Gyakori áldozást hirdet azonban mindazon engedményekkel, melyekkel megkönnyíti az áldozást és sokasítja az alkalmakat.) Csak a szentáldozás parancsa, a gyakori vétel élete után jó a szentség imádása, imádásos tisztelete, melynek fokmérője természetesen nem lehet más, mint ami Urunk isteni méltósága és a lélek szeretete Megváltó Istenéhez, mert az Oltáriszentségben a Megváltó Úr Jézus van jelen. Az Oltáriszentség vétele kezdettől fogva a praktikus hitéletnek lüktető központja, míg annak imádása csak bizonyos ráeszmélésnek és fejlődésnek eredménye. S még ma is csak ott imádják igazán Jézust az Oltáriszentségben, ott vannak iránta figyelemmel, ott lépik el a tabernákulum környékét, ahol meghonosodott az Oltáriszentség gyakori vétele.

5. A legfelségesebb szentség kettős rendeltetésével – mint táplálék és imádás tárgya – legfőbb irányítója a hitéletnek, a gyakorlati akarati életnek, a keresztyény kötelességteljesítésnek. Papban éppúgy, mint a hívekben.

Semmise sarkalja a papot annyira lelkének ápolására s gondozására, mintha állandó tudatában van annak, hogy őrzője Krisztus szent testének. Nem a megholtak, mint az örök a nagyszombati sírnál, hanem az élő és életet árasztó szentségi szent testnek, annak a szent kenyérnek, melyben a feltámadásban megdicsőült Istenember rejlik. Nemcsak a kéznek kell tisztának lenni, hanem még inkább a szívnek. A castitasnak nemcsak főtápláléka az Oltáriszentség, hanem castitas az Oltáriszentségé, vele kimondhatatlanul szép harmóniában van. Olyan rejtett, olyan delikát a tisztaság, mint az Eucharisztia. Az Oltáriszentséget a tisztaságban emancipált szív tudja igazán megérteni, átélni és minden energiájával szeretni. Oltáriszentsége igazán a castus papnak van. S a keleti egyházban talán azért nem fejlődött az Oltáriszentség, annak tisztelete és gyakori vétele, mert hiányzik hozzá a coelebs, castus papság. A pap az Oltáriszentségnél éli a három kedvenc apostol táborhegyi óráit. Hányattatásában, kísértéseiben itt talál erőt. S áll-e valaki olyan egyedül, mint a világi pap? Nem is kell senkinek sem annyira az Oltáriszentség, mint a világi papnak. „Kenyeret adtál nekik az égből telve minden gyönyörűséggel”, imádkozzuk olyan gyakran és nem vesszük észre, hogy sokszor magunk merítünk legkevesebbet belőle. Ott van a kincses bányá kiaknázatlanul s mellette sokszor a pap Lázár, szegény lelki rongyokban didereg. Igazi papi jellem, lelkesedés, törtetés a lelkek után az Eucharisztia becsülése nélkül ismeretlen lesz a pap előtt. Míg a pap ajkát tiszta szalvétával törli meg, de az oltárkendők piszkosak, addig ne várjon se saját, se hívei lelkében tavaszt. Míg gondozatlan Isten házai vannak hivatta Istent hirdetni, ne csodálkozzunk, ha kevesen hisznek benne. Meditálni kell sokszor az Oltáriszentségről, elmélyedni nemcsak Jézus szeretetében, melynek non plus ultra-ja e szentség, hanem a többi erényekben is, melyeket e szentség lehel. Ami Urunk Önfeláldozása, alázata, igénytelensége az Eucharisziában, ugyanezen erények utánzására sarkalnak.

6. Ha a pap saját életében, saját lelkében tapasztalja a legméltóságosabb Oltáriszentség gazdag kegyelmeit, akkor képes lesz őket híveinek is feltárni. Az emberek rendkívül fogékonyak az Oltáriszentség iránt. A gyermeknél ez egyenesen bámulatos. Csak aki megpróbálta, egy gyermeket közvetlen társalgás hangján e szentségre oktatni, annak van fogalma arról, hogy a gyermeki lélek, mennyire vágyódik utána. De már a tömeges oktatásnál is sok örömet arat a hitoktató. A betegnél, ki fél a gyónástól vagy nem értékeli azt, elég néhány meleg szóval a szentáldozást megemlítened, már is meglágyul. Nem is jó a rábeszélést a gyónáson kezdeni, hanem a szentáldozásnál, mire könnyen rááll s természetesnek tartja, hogy ha áldozni kíván, hát meg kell előtte gyónni. Az Oltáriszentség vonz. Nemcsak a tömegeket a templomba, ha imádásra van kitéve, hanem az egyes lelkeket is

ellenállhatatlan erővel vonja magához. Hiszen az Úr Jézus szamaritán szívének szeretete sugárzik onnét felénk. A hívek lelki életében az Oltáriszentség vétele ápolta a katakombák kereszténységének hősiességét és vértanúi kitartását az üldözések idején. Az egyháztörténelem folyamán pedig nyomról-nyomra lehetne rámutatni arra, hogy az Oltáriszentség tiszteletének és vételének elhanyagolásával miként járt az erkölcsök süllyedése. Értjük szent Bernátot, ki nem szerette korának cifra templomait, melyek elhanyagolták az Oltáriszentséget, eltemették stílusukkal a tabernákulumot.

7. A mai hitéleti reneszánsz szorosan összefügg az Oltáriszentség tiszteletének felvirágzásával. Ahol a szentségi kultuszt ápolják, ott népesek a templomok, újra melegek a hívek áhítatótól; minden megújul az oltárokon, amint a szentségi kegyelem megújítja a szíveket. Ha üres templomot találsz, biztosra veheted, hogy elhagyatott az Oltáriszentség, nem hirdetik, nem prédikálják, nem várják a gyónószékben az embereket. Ott a templom az iroda mellékhelyisége, egyszerű üzlettárs. A vallásos társulatok élete is azóta elevenebb, tagokban népesebb, mióta nagyobb eucharisztikus hitélettel nagyobb tartalmat adtak neki. Túlzások, visszaélések senkit félre nem vezethetnek, vissza nem ijeszthetnek. Nagy dolog az Oltáriszentség, nem csoda, ha vannak lelkek, kik – talán pusztá lelkesedésből – nem bírnak olyan nyugodt szemmel, hogy egészségesen gyönyörködhessenek benne. De hát a papi éberség és bölcsesség itt is megteheti a magáét. Egy túlzástól mindenestre felette kell óvakodni: szembeszállni a szentség természetével, rendeltetésével és az egyháznak akaratával, melyek mind azt kívánják a paptól, hogy nyissa meg a tabernákulumot hívei előtt. A jansenizmus egyszer és mindenkorra temettessék el, de helyét ne foglalja el a gyóntatásoktól való félelem, mert az Oltáriszentség a gyónószéken át férhet csak a lelkekhez.

8. A Parsifal legendában Amfortas király méltatlanná lesz a szent Grálhoz. Hozzányúlni nem méltó, nélküle pedig lassú haldoklás az élete. Hiába éneklük a Grállovagok: „Den Leib, den er zur Sühn' uns bot – er leb' in uns durch seinen Tod”; nem juthatnak a szent vér életéhez, mert nincsen, aki nekik nyújtsa.

„Kein Flehn, kein Elend seiner Ritter
Bewog ihn mehr des heil'gen Amt's zu walten,
Im Schrein verschlossen bleibt seit lang der Gral.
Die heilige Speisung bleibt uns nun versagt,
Gemeine Atzung muss uns nähren;
Darob versiechte unsrer Helden Kraft,
Bleich und elend wankt rauher
Die mut- und führerlose Ritterschaft.” (Richard Wagner: Parsifal.)

Íme ez hű képe a templomnak és egyházközségnek, melynek nincsen eucharisztikus élete. A papi szív éppúgy elapad, mint a hívek buzgósa. A szent Grál, a nagy szentség ott van a tabernákulumban, de nincsen, aki megértve szándékát felfedné kincseit, kitárná ajtait s nyújtaná a híveknek. A hívek elapadt lelkei is szomjúhózzák a mennyei italt és éheznek a krisztusi ételt, de nem lelik, el van zárva előlük.

Szeressük a Miatyánkot Mátétól inaugurált szellemben az Oltáriszentségért imádkozni: „Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie” (Máté 6, 11.).

XVIII. Társulatok

1. Ma minden érdemes probléma társulatok, egyesületek ölében nyer megoldást. Politika, nemzetnevelés, kultúra, sajtó, jótékonyosság, ipari s üzleti vállalkozás egyesületeket alkot, ha érdemes munkát akar végezni. Még a társadalmat és közrendet bomlasztó elemek is megalkotják a maguk egyesületeiket. Való igaz, hogy a mai kor egyik markáns főjellemezője a társulás, az egyesületek munkába állítása. Nem mintha az egyesület pusztá megalapítása már megoldaná a gordiusi csomót, hanem a mai viszonyok között ez az alkalmas szerv, eszköz részletcélok elérésére és állandó megvalósítására. Mindaddig, míg valamilyen eszme nem keresi a maga egyesületi kifejeződését, minden igyekezet csak frázis, levegőverdesés, puffogtatás. Egyházunk csak akkor mondhat le ezen modern eszköz felhasználásáról, ha lemond missiója teljesítéséről. Ha az egyház nem kreálja a maga ezerféle részletcéljai számára a megfelelő egyesületeket, akkor holt, nulla, nem tud sikert, eredményt elérni. Modernnek lenni nem más, mint időszerűnek lenni, megérteni a maga korát, annak szükségleteit, felismerni azon módozatokat, amelyekkel az emberekhez lehet férközni. Mikor Hofbauer Kelemen a josephinizmusban vonagló bécsi katholicizmust meglátta, nem szűnt meg a papoknak mondogatni: „Das Evangelium muss ganz neu gepredigt werden”. Megértette korát, modern ember volt s azért tudott nagy sikert elérni. Az egyháznak mai időszerűségéhez, modernségéhez lényegesen hozzátartozik egyesületek munkába állítása. Lelki, szociális, társadalmi, tudományos feladatainak csak így tud megfelelni. Az egyház egyesületi munkája szakszerű munka. Csak a szakképzettség, a szakszerűség bír ma értékkel. Az egyház híveinek sokaságában és sokféleségében, feladatainak tömegében s nagyszerűségében olyan hihetetlen tág perspektívában mozog, hogy reális valóságokat s eredményeket csak felaprózás, szakszerű rendezés és csoportosítás révén érhet el. Az egyháznak elsősorban van ma szüksége az egyesületekre és társulatokra. Ami sikert az egyház csak elért újabban, mindannál része van az egyesületi életnek. Az egyesületek tehát egyszerűen szükségesek, nélkülözhetetlenek s ha a lelkipásztor kitér előlük, az vagy megbocsáthatatlan vaskalaposság vagy szégyenletes lustaság, de semmi esetre sem időszerű apostoli lelkület vagy Krisztus Urunk kontemplációja szerint való jó pásztor, lelkipásztor.

2. Az egyesületekkel szemben a szerzetesek helyzete sokkal könnyebb mint a világi papé. Ők egyrészt a keresztény életnek inkább a kegyelmi részével foglalkoznak, másrészt még e szűkre szabott terén is eklektikusok. Rendi tradíciók rendszerint csak egy vagy kétfajta pietisztikus egyesületre utalják. Minden szerzetnek meg van a maga „Leibverein”-je. Igaz, hogy ennek azután teljesen átadhatják magukat, talán nagyobb koncentrációval dolgozhatnak és bizonyára nagy szakavatottsággal is. Nem tagadható azonban, hogy könnyen túlzásba mehetnek. Óvakodniok kell, nehogy az extra ecclesiam non est salus elv átvitessék kedvenc egyesületükre is, vagy az egyesületek ranglistája körül féltékeny licitálás álljon be. A világi pap egyesületi téren rengeteg nehézséggel küzd. Vele az egyesületi élet óriási, majdnem emberfeletti kívánalmakkal lép fel. Helyzete, hivatása megkívánja tőle, hogy mindazon egyesületeket ismerje, vezethesse, amelyek a nép teljes lelkipásztori kielégítésére a mai időben szükségesek. A politikai, társadalmi, gazdasági s természetesen a vallásos egyesületek mind várnak reá. Ez utóbbiaknál távolról sincsen az az öröme vagy privilégiuma, hogy csak kedvenc együletével kívánjon foglalkozni. Ez a világi papnál különcködés lenne, vagy egoizmus, mellyel egyrészt sok sebet bekötetlenül hagyna, másrészt sok szépen indult egyesületet halállal fenyegetne.

3. Az egyesületek egész komplexumát tekintve a legutóbbi évtizedek tapasztalatai arról győznek meg minket, hogy az egyesületi életnek is meg van a maga pragmatikája olyan értelemben, hogy az egyesületek meghonosításában bizonyos egymásutánt kell tartani. Kezdeni a vallásos társulatokon ajánlatos. Nálunk alig van a fórumon vallásos meggyőződés. Még a vallásos falusi földművelő nép is gyermekkorát éli akkor, ha társadalmi téren, a közéletben kell hitéről tanúságot tenni. Az úri társadalomnál pedig, továbbá a kereskedők osztályánál, iparosoknál, munkásoknál alig lehet szó olyan vallásos meggyőződésről, mely helyt mer állani a közéletben és ott is hit és erkölcs elvei szerint eljárni. Legrosszabbul áll természetesen a munkásság, mely Magyarországon direkt hitellenes kenyéren táplálkozik. Az úri társadalom hitbeli gyengesége vidéken sokkal kiáltóbb, mint a fővárosban, ami részben kulturális háttérrel is bír, mert a vidék még ma is ott tart, hogy az intelligencia-fogalom egyik elemének tartja a vallástól való távolmaradást. Kik ezt a felfogást vallják, azoknál a vallástól való idegenkedésnél csak a könyvtől való idegenkedés nagyobb, ami rendkívül jellemző. Igazságtalanok lennénk azonban, ha nem ismernők el, hogy sok helyen az intelligencia vallási indolenciájának csak az az oka, hogy nem áll élükre olyan papság, amely alkalmas volna arra, hogy lelküket gondozhassa. Indolens intelligenciánkban még mindig rengeteg jóindulat van de gyakran nélkülözik azt a papot, akiben úri módot, papi erényes élet és magas szellemi műveltség egyesülne. Mert úri társadalomnak ilyen papra van szüksége.

4. A közéleti katolicizmus hiánya azonban sok tekintetben az intenzív, öntudatos, praktikus katolikus magánélet hiányából és gyengeségéből nő ki. Ma még a földművelő falusi nép vallásosságának is erősebbnek, lüktetőbbnek kell lennie, mint azelőtt volt. A tradicionális családi vallásos szellem, mely apáról fiára öröklődött, a mai hullámzó élet mellett egyre szűnőben van. A papnak most felvilágosítással, az akarat megindításával, az ember – mondjuk – megnyerésével és a pasztorációnak bizonyos egyéni fajtájával kell vallásos magán- és családi életet teremteni. Ez a modern pasztoráció. Erre való a hitbuzgalmi egyesület, mely olyan híveket nevel, kik alkalmasak arra, hogy velük tovább menjek s megcsináljam a közéleti katolicizmust. Ha valaki erre az egymásutánra nincsen tekintettel, az rendszerint hiába dolgozik. Az egész vaklárma, szalmaláng, zengő érc és pengő cimbalom. Az alapítás fényes, az utána következő élet azonban nagyon szegényes. Tengődés. Sok ilyen tengődő egyesület sorvasztja a pap idegeit. Csupa becsületből nem szabad meghalni engedni, kap közbe-közbe injekciót, aminek következtében folyton haldoklik de sohasem él, sohasem hódít, sohasem építi meg a kívánt közéleti katolicizmust.

Kolping nyomán felébredt lelkesedésre egyre alakultak a különböző típusú katolikus társadalmi egyesületek: legényegyesületek, katolikus körök, úri kaszinófélek; majd a szociális irányú egyesületek is. Édes-kevés vagy semmi sikerrel. A katolikus öntudat nevelésében úgyszólván semmit sem végeztek. A fejszét a fa gyökerére kell tenni: először az embereknek hitet, vallásosságot, istenfélelmet nyújtani. Vallásos embereket kell nevelni. Legalább egy kis csapatot szervezni, mely mélységesen hisz, mely megérti a pap intencióit, mely azután mint a szentírásbeli fermentum dolgozik tovább, hiszen bent van a társadalom testében s a családi és baráti élet ezer szálaival fűződik a többi emberekhez. Ha ilyen csapat áll a pap oldala mellett, akkor lehet a hitbuzgalmi egyesület után más szociális vagy társadalmi egyesületeket is – a siker jogos reményében – alapítani. De ezen vallásos csapat nevelőiskolája csakis a hitbuzgalmi társulat. A hitbuzgalmi társulatok – hála Istennek – kezdenek is erősen tért hódítani, aminek következtében már is kedvezőbb perspektívák nyílnak a jövő számára. (A mondottak dacára is szükségesnek látjuk Mihályfi Ákos tanár szavait ideiktatni: „A plébánosnak nem szabad felednie, hogy a hívek összessége és nem egy kis csoportja van gondjaira bízva. Helytelen volna, ha összes idejét és buzgóságát társulatokra fordítaná, elhanyagolva azon híveit, akik nem tagjai e társulatoknak és legjobban rászorulnak a pásztor vezetésére”. „Az Igehirdetés” Stephaneum, 1912. 401. old.) A vallásos társulatban

már megedződik a katolikus ember azon erényekben, amelyekkel a társadalmi dolgozik. Megismeri hitét, átéli, meggyőződésévé válik, büszke lesz reá, gyakorlását nem szégyenli és fogalma van a kereszténység hivatásáról. Sőt bizonyos vallásos társulatok társadalmi kihatást is tudnak felvenni programjukba; ilyenek: az oltáregyletek, kongregációk.

Ha azonban megalakul valahol egy vallásos társulat, ott nem használ a lágy-meleg hitélet, vizenyős moralizálás vagy platonikus elmerülés a vallásos élet szépségébe. Meg kell élni azt a vallásos életet, gyakorlatilag, a szentségek gyakori vétele alapján. Minden erkölcsi problémát be kell mutatni a legméltóságosabb Oltáriszentség fényében. Kegyelmi életet kell élni X. Pius kontemplációja szerint s nem jansenisztikus aggodalmaskodással. Ez az, amire a parochiális templomoknak szükségük van. Mondjon le a pap azon alázatról, mely az Eucharistia féltését hangsúlyozva saját egyéni nézetét föléje helyezi az Úr Jézus eucharisztikus szándékának, az egyház kifejezett akaratának és a szentség belső természetének.

5. Van azonban a világi papság társulati pasztorációjának egy végzetes rákfenéje. Tudjuk, hogy sokféle jámbor társulat van. A sok társulat hitünk mérhetetlen gazdagságáról tanúskodik. Az egyház duzzad az erőtől és társulataiban pazarul hajtja leveleit, virágait, ágait. Ebben ellene lenni a sok társulatnak annyi volna, mint bilincseket rakni az egyház duzzadó erőire. Jószelemű társulatok természetesen nem dolgozhatnak egymás ellen, mert mind egy végcélt néznek, egy fának a hajtásai és testnek a tagjai. Homogén növények. Nincs is jó lélek abban a társulatban, mely ellenségeskedést szít.

A végzetes veszedelem ott ötlük szemünkbe, ha a sok társulatot egy parochia szempontjából vizsgáljuk. A világi papnak mindenesetre kellemes előnye, hogy semmiféle tradíció nem köti egyik vagy másik társulathoz. Amelyet célszerűnek talál, azt alapítja meg. Benne mindegyik igazgatót, vezetőt nyer. Hitünk kiadásának ez a virágos mezője mind az övé, mind rendelkezésére áll. De ha a világi papot e téren nem is köti tradíció, mindenáron kösse őt a prudentia pastoralis és kerülje a társulatok halmozását. Ehhez kétségkívül fegyelmezetttség kell, a lelkek érdekének erős szemmel tartása, magasabb szempontok tisztelete és egy kis távolbalátás. A legtöbb világi papnak is bizonyos egyéni előszeretete van valamelyik társulat iránt. Ha most új állomásra kerül, mindenekelőtt nézzen körül, vannak-e már vallásos társulatok. Ha úgyis van három-négy, akkor ne alapítsa meg az ötödiket, az ő kedvencét. Ez nem volna a hívek üdvösségének keresése, hanem önkeresés. Beleütköznék a világi pap lélektanába, mely nem tűri az ilyen szűk látást. A sok társulat közt azután elvesznek a lelkek, mint a sok bába közt a gyermek. A hívek megzavarodnak, a folytonos újdonságok bizalmatlanná teszik vagy lerontják üdvös konzervativizmusát. Rászoknak arra, hogy mint a ruhában, úgy fussanak a hitéletnél is az újdonság után, vagy olyan érzéketlenek lesznek az új iránt, hogy lehetetlen őket bármivel is felrázni. A társulatok halmozása nem egy helyen példát szolgáltat a társulatok közötti marakodásra is.

6. Fontolja meg a lelkipásztor, hogy végre is nem a társulat neve a lényeg, hanem a vezetés. A társulat mindig csak keret, egy eszköz, melyet arra használok fel, hogy jobban férhessek a lelkekhez. Akárminő a keret, a lényeg mindenütt a hívek részéről a kegyelmi élet, a pap részéről pedig a vezetés, a szellem. Ezért gyerekes dolog folyton változtatni. Tiszteljük elődünk intézkedését, ha azt akarjuk, hogy utódunk is respektálja a mienket. Ne essünk az atyját nem tisztelő gyermek bűnébe és büntetésébe. Kívánja ezt a szükséges papi szeretet is. Az egyéniség túltengése éppen olyan baj, mintha semmilyen sincsen. A túltengő egyéniség nagy fegyelmezetlenség és dilettantizmus, nem pedig okos munka, ami nagyon megbosszulja magát a hitéletben. Logikusan, tervszerűen kell dolgozni. Nem lehetetlen, hogy elődünk tényleg nem a leghelyesebb szervet alapította meg, de akkor sem kell mindjárt agyonütni, hanem lassan, finoman átalakítani. Nem áll ám rosszul a papnak, ha finoman, figyelemmel

cselekszik. Ha a hívekben meginog a hit abban, hogy a papság egységes, egyet hirdet, egy szellemű, amit az egyház egysége s a krisztusi tekintélye szigorúan megkíván, ki fog ezért felelni tudni Isten előtt? Az egyház komoly tanítói tekintélyével, mely előtt a hívő lelkiismeretben köteles meghajolni, nem engedi meg a könnyelmű játékot a lelkekkel. A gyakori áthelyezések, melyek administratio szempontjából szükségesek, nagyon is indokoltá teszik, hogy a társulatok oktan halmozását a legkomolyabb veszedelemnek tartsuk a világi papok pasztorációjában. Hány buzgó munkás papnak rendkívüli fáradtsággal megalapozott és jócskán kiépített gyönyörű épülete dőlt már romba, egyedül azért, mert utódja nem rokonszenvezett vele! Így lehetetlen okos dolgot megalkotni. Az egyházi administratio sokat tehet e téren. Az egyesületek nyilvántartásától csak egy lépés volna az újonnan kinevezett lelkészt kötelezni s felszólítani az egyesületek átvételére, miről esetleg jelentés is kívánható tőle. (A következőes munka végzése céljából az egyesületek életében kísérlet az egyesületek központi bizottságának intézménye, mint azt dr. Csernoch János hercegprímás megyéjében megvalósította. Nem tudjuk, mi az ügyköre. De rátereljük a figyelmet olyan körülményre, mely nélkül a bizottság úgy sem tehet sokat. Köztudomású, hogy van plébános, aki nem kapható egyesület vezetésére. Ilyenkor ki kellene nevezni a káplánt az egyesület élére azon joggal, hogy mindabban szabadon járhat el, ami az egyesületi élethez szorosban tartozik. Mit használ a Jézus-Szíve társulat, ha nem szabad első pénteket tartani és szentséges misét mondani? Vagy mit az oltáregylet, ha nincsenek szentségimádásai, oktatásai stb.? Ha már nem jogi személy a káplán, legalább ilyenkor kellene neki jogot adni, hogy – dolgozhassék.) Városi plébániákon ritkán van egyesületi élet. Ezek e téren feltűnően elmaradtak. Igaz, hogy sok dolguk van s a szerzetek úgylis foglalkoznak az egyesületekkel, mégsem kellene az egyesületeket formálisan számúzni a plébániai templomokból. (A strassburgi püspök titkárja a bécsi euch. világkongresszus után Budapesten járt és kissé tanulmányozta a hitéletet. Rengetegül csodálkozott, a pasztorális szervek mind a szerzetekben és lelkészségeken húzódnak meg. Náluk minden a parochia. A plébános igazi kiskirály, lelke, vezetője minden mozgalomnak, egyesületnek és ressortszerűen elosztva a munkát „cooperatores”-eivel reggeltől estig az emberek közt forog és figyelme mindenre kiterjed. Felette csodálkozott, hogy a budapesti plébános ambícióját kielégíti az iroda. Mintha már ezen nálunk is eleget csodálkoztak volna. Örömmel kell üdvözölni dr. Mészáros János plébános egyik újévi szózatát az „Örökimádás”-ban, mellyel felhívja a budapesti plébániai templomokat, hogy alakítsanak oltáregyesületet. Nagyon kívánatos és áldásos lenne, ha a szózat megvalósulna a kőbányai plébánia mintájára.) Szomorú jelenség ez ott, ahol szerzetesek nincsenek, kik a pasztorációnak ezt a részét végeznék. Az alföldi katolikus városok közül akárhány nagyon szomjúhozik a társulati élet révén megelevenedő hitélet után.

7. Álljon itt még néhány kis széljegyzet a vallásos társulatok fennemlített pragmatikájából. Jól nézzen körül a pap, aki egyesületet akar alapítani, hogy a sok közül mégis azt válassza ki, mely az adott viszonyokban a legtermékenyebb lesz. Amely vidéken nagy a rokonszenv Jézus-Szíve-kultusza iránt, ezt alapítom meg; ezt különben mindenhol fogják szeretni, az első péntek csakhamar kedvenc szentségi napja lesz a népnek mindenütt. Ha pedig valahol antipátiát észlelnék a kongregációk iránt, nem fogom ennek megalapítását szorgalmazni, bárminő kitűnő egyesület is legyen magában véve. A paróchiáknak klasszikus jámbor egyesülete mindig is az oltáregyesület marad. Vele mindenhol siker érhető el, megszépülnek az oltárok és megszépülnek a lelkek benne. Ezen okos körütekintés az alapításnál már is bizonyos garanciát nyújt amellet, hogy az utód nem fogja az egyesületet elhanyagolni és újat alapítani. Legyen gondja a társulat alapítójának, hogy a társulat jövőjét lehetőleg biztosítsa, nehogy áthelyezésével mindjárt összedűljön. Nem szabad magát mindenáron nélkülözhetetlennek tartani, hanem nevelje az egyesületet úgy, hogy a tagok, a

hivőkből való tisztviselők az egyesületet egészen magukénak ismerjék és a vezetésben kis csekélyke részt kapjanak. Ezek majd felkeresik az új lelkeszt, hogy élükre álljon.

8. A kellő pastorációval, a vallásos társulatokkal megnevelt nép azután jó talaj a társadalmi és szociális katolikus egyesületek számára. A papnak módjában lesz a kereszténység szociális erőit is megszólaltatni és ezen munkájában hívei között megértő, meggyőződéses segítőkre talál. Nélkülük úgysem képes a szociális pap misszióját teljesíteni, amely misszió ma a világi pap egyik legkiválóbb feladatát képezi. A vallásos társulat és élet lesz a nyugalmas Hinterland, amelyben erőt és jó híveiből segítséget merítve lesz ereje megvívni a fórumnak keresztény csatáit. Mert amint baj lenne a vallásos elmélyedésnek és kegyelmi életnek elhanyagolása vagy kevésre becslése, akképpen nagy baj volna, ha a világi lelkipásztor meglegednék a vallásos társulatokkal és nem törődnek a közélettel, a szociális nyomorral.

Ma megint igaz Clemens M. Hofbauernak már említett jelmondata: „Das Evangelium muss ganz neu gepredigt werden;” és ez úgy valósul meg, ha a világi klérus aszkéta, intelligens, szociális papokat ad az emberiségnek

XIX. Demokratikus fejlődés

1. Új orientálások küzdelmes korát éljük. Népek új elhelyezkedése, politikai, társadalmi és szociális viszonyok teljes elváltozása megváltoztatja a föld színét. Az emberiség új történelmi korra ébredt, de ezen új kor hajnala egy borzalmas háború elvesztésétől és ezeréves tradíció összeomlásától vérpiros. Az elváltozások itt nem történnek olyan észrevétlenül, mint mikor a fiú hosszú nadrág számára érik. A kardok öt éves háborúját a szellemi és szociális problémák 30 éves háborúja követi. És senki se higgye, hogy ez utóbbi kevesebb energiát kívánt, mint az előbbi. Hisz a társadalom alapjában megingott, rengeteg régi bálvány dőlt romba, minek nyomában óriási szakadékok tátonganak. Kérdés, hogy mi fogja a szakadékokat áthidalni s milyen szobrot emelnek a ledőlt helyébe? Felébredt az ember lelkének ősi nyugtalansága, mely elénk tárul Madách „Ember tragédiá”-jának egy-egy tragikus konfliktusából, mely véresre tépdeste a lelkeket a reformáció viharában és végig tombolt Európán a francia forradalom nyomán. A régi kötelékek felborulása következtében beálló nyugtalan hánykolódás tűzhányóhoz teszi hasonlóvá a társadalmat, mely alkotó kedvében akaratlanul is rengeteg látót vet ki és kimondhatatlan sok értéket perzsel hamuvá.

De bárminő megdermesztő és forradalmi ez a forrongás, mégis logikus fejlődése a történelemnek. Itt is kicseng a panem et circensem, csakhogy a huszadik század fejlett viszonyainak eszméitől átívódottan. Mondható, hogy a középkornak csak most van vége. Első megingása a reformáció volt, második a francia forradalom, de sírjára a zárókövet csak a világháború helyezte. A nagy halottnak nagy temetés kellett. Az emberiség fejlődésének szükségszerű láncszeme a maga korában célszerű és szép középkor, de oligarchás és imperialisztikus rendszere olyan zárt egésznek alkotott, hogy a belőle kinőtt társadalom csak lassan és nagy küzdelmek árán bírta vaspántjait szétörni. S mikor a középkor már a múltba száguldó üstökös lett, még mindig csóvájában tartotta az emberiséget, mely csak most – az öt éves világháború nyomán – lépett ki végleg belőle és belépett egy új atmoszférába: a demokráciába. Az új kor, melyre az emberiség ébredt, a demokratikus kor.

2. A demokratikus kor programját Wilson kívánta megadni. Lehet, hogy csak impurum a továbbfejlődés számára. Főmomentumok benne az igazság, szabadság és önrendelkezés. A triászban az első természetesen az igazság. Mindig is ez volt az első, mióta Krisztus Urunk odatűzte az emberiség történelmének egére, a következőképpen felelve Pilátus helytartónak: „Én arra születtem és avégre jöttem, hogy az igazságról bizonyosságot tegyek. Mindaz, aki az igazság híve, meghallgatja szavaimat” (Ján. 18, 37.). A sajtó fel is ismerte Wilson pontjaiban Krisztus visszatérő gondolatát. Az Osservatore Romano, a Szentszék hivatalos közlönye Wilson pontjait bírálva azt kérdi, hogy ki, vagy mi lesz az igazság zsinórmértéke? Az emberi vélekedések káoszában ki fog tudni olyan tekintéllyel belevilágítani, hogy szilárd gerinc képződjék a vélekedések fabula-rasa-jában? S ha létezik ilyen földi tekintély, vajon az igazságot fogja-e képviselni? A mai szociáldemokrácia e kérdésnél van a legnagyobb ellentmondásban önmagával, amikor igazságot és szabadságot hirdet, de ugyanakkor a legnagyobb terrorral dolgozik. Ha csak nem akarunk Pilátusnak cinikus és lemondó kérdésébe: mi az igazság? burkolódnizni, igazat kell adnunk az Osservatore Romanonak, hogy az igazságra egyedül Isten taníthat minket és Krisztus tanítványává kell válnunk, mert hiszen: aki az igazság híve, meghallgatja szavait. Íme a demokratikus kor első érintkezése a kereszténységgel! S ez az érintkezés benső, élettani olyannyira, hogy a kereszténységnek a demokráciában gyermekére kell ismernie. Ha még kereszteleetlen is, ha olyan is, mint a fékezetlen erő, zabolátlan zseni, mely többet árt, mint használ, mégis az ő gyermeke, mert lényeges elemei a kereszténység talajából valók. A kereszténység azért nem idegenkedhetik a

demokráciától, sőt mindent el kell követni, hogy hozzája férközhessék, hogy a fékezetlen erőt meghangfogózza és saját képére s hasonlatosságára formálja. Ki kell tárnai, meg kell nyitni a kereszténység szociális szellemét, mely a szeretetparancsban testvériség, a nyolc boldogságban a népek boldogítása és a hegyi beszédben erkölcsös emberek jogegyenlősége. A kereszténység, melyben minden az emberért és minden egyes emberért történik, az ember megbecsülésének, az egyén, az egyes értékelésének apotheozisa. Mikor a kereszténység természetfeletti életre nevel, nem hanyagolhatja el az ember természetes rendeltetését, hanem Krisztus Urunk szociális és emberbaráti működését is kell folytatnia. A kereszténységben felülmúlhatatlan tökéletességű demokratizmus rejlik, mely már létének első perceiben megszülte az igazi „internationale”-t: az apostolok gyülekezetét, kik mindannyian – a maga fajához a végsőkig ragaszkodó – szent Pál szerint úgy érezték, hogy Krisztus Urunk szellemében „nincs zsidó, sem görög; nincs szolga, sem szabad; nincs férfi, sem nő; mert mindnyájan egyek Jézus Krisztusban” (Gal. 3, 28.). A legkegyetlenebb militarizmust: a rabszolgaságot a kereszténység törte meg. Szent Pál a rabszolga Onezimust fiának nevezi és Filemon hívét testvérenek; s mikor Onezimust visszaküldi urához Filemonhoz, „nem mint szolgát, hanem szolga helyett, mint szeretett testvért” küldi vissza (Filem. 16.). Mutassuk meg a világnak, a demokratikus kornak ezt a szellemet, ezt az evangéliumi ideális demokráciát, mely revelatio lesz az embereknek és kibékíti őket a hittel, melyet nem ismerve rosszul ítélnék meg.

3. A kereszténység és demokrácia közötti harmónia érdekében a katolicizmusnak bizonyos belátásokra kelt jutnia. Nem volna elegendő és eredményes munka, ha a papság fennen hirdetné és terjesztené a szó és írás minden fegyverével a kereszténység fennkölt demokratizmusát, de a hierarchiában ez a szellem nem domborodnék ki kellőképpen. Itt is el kell tudni mondania: imitatores mei estote – éppúgy, mint a szigorúan vett erkölcs terén. A dolog magyarázatra szorul. Nemde, az egyház hasonlít némileg az emberhez. Az ember lélekből és testből, az egyház isteni és emberi elemből áll. Isteni elemében élő megtestesítője és terjesztője a depositum fidei-nek s ebben a minőségben érinthetetlen és infallibilis. Emberi eleméről ez már nem mondható. Mint a lélek a test szerveivel dolgozik, akképpen az egyház krisztusi missiójának teljesítésénél, a depositum fidei-nek aprópénzre váltásánál az emberi intézmények egész sorozatát veszi igénybe. Csak fel kell ütnünk a Codex iuris canonici-t; benne csak az alapok, az elvek isteniek, a kánonok ezreit a kodifikáló bizottság a történelmi szempontok és a jelen élet latbavetésével alkotta; vannak olyanok, melyek régi törvényeket és intézményeket érvényen kívül helyeztek, de viszont vannak, amelyekről már ma úgy disputálnak, hogy meg kellene változtatni, hogy nem szerencsések. Az egyházban az emberi intézménynek csak addig van létjogosultsága, ameddig az alkalmas eszköz a kereszténység céljainak munkálásában. Ha legmesszebbre kívánnánk menni, akkor még azt is megengedhetjük, hogy helyet foglaljon az egyházban olyan emberi intézkedés, mely – mondjuk – semleges természetű, a nagy célhoz se hozzá nem ad, se pedig nem hátráltat. De ha az emberi intézmény akadály kezd lenni s hátráltat az egyház evangéliumi missiójában, akkor már csak annak eltávolítása, annak megváltoztatása vagy megreformálása lehet az egyház kötelessége. Lehetnek olyan intézmények, melyek önmagukban ma sem volnának rosszak, de a korszellem nem akarja befogadni, sőt esetleg annyira idegenkedik tőlük, hogy miattuk elfordul az evangéliumtól is, magától Krisztustól is. Ilyen helyzetek felismerése és szanálása az okos és korszerű reform, melyet az egyháznak nem szabad elmulasztania, mikor kötelességét a depositum fidei-vel szemben teljesíteni kívánja és teljesíteni kell. A középkor jellegzetes politikai, társadalmi és szociális viszonyai, melyekkel az egyház a legélénkebb érintkezésben állott s melyek ritkán keletkeztek nélküle, visszahatással voltak magára az egyházra is és megteremtették az egyház belső élete számára a maga jellegzetes, középkori emberi intézményeit. Hiszen állam és egyház közt óriási volt a kölcsönös hatás. És bár az

egyház erősen vezetett és többet adott az államnak, mint tőle kaphatott volna, az imperialisztikus és abszolutisztikus állami élet mégis meglehetősen érezte hatását az egyház emberi elemével. Így lett Krisztus helyettese és szent Péter utóda a középkorban egyúttal államfő, az apostolfejedelem választófejedelem és a hierarchia egészen állami stílusban híveivel így levelezett: „Universis vasallis Eccliae...”. Nem szent Pál stílusa. De azért helyénvaló lehetett; új népek vadsága és kiskorúsága talán csak úgy volt megnevelhető s csak azon methodus mellett volt lehetséges a keresztény morált diadalra juttatni; a népeket szinte le kellett fogni, hogy rajtuk segíteni lehessen, úgy mint az orvos teszi az operálóasztalon. De szent igaz, hogy ma nem szabad már ezen középkori terminológiával élni, ma az az emberi methodus eltaszítaná az embereket a kereszténységtől. Éppen szent Pál stílusa az, ami kell az embereknek, amit szívesen hallgat ma a nép, mely teljesen megérett ezen stílus számára. Ez demokratikus hang és törölmetszett keresztény hang. Kitűnő ruhája a szeretet evangéliumának.

Legyen azonban szent Pálnak keresztény demokratikus stílusa hasonló benső szellemnek és gondolkodásnak vetülete. Mert szent Pálnak kétségtelenül az volt. Mindenekelőtt a papság maga olvadjon egybe nagyobb és megértőbb szeretetben és testvériségben. Mindegyik amicus Christi. A mi Megváltó Urunk szenvedése előtt szent Szívének egész bensőségével imádkozott azért, „hogyan legyenek” tanítványai (Ján. 17, 11.). Kétségtelen, hogy a beneficiális jog feltétlen és merev érvényesülése sokat ártott ennek a krisztusi kívánságnak. A jog páncélja nem engedi érvényesülni a szeretetet. Pedig amaz csak emberi intézmény, ez pedig isteni parancs. Ha a klérus gazdasági helyzetében igen nagy mértékű és logikátlan differenciák állanak be, akkor a papi testvériség nagy kárt vall miatta, sőt némileg demoralizáló hatást is vált ki, mert egyesekben beteges ambíciót ébresztenek, mások pedig elkedvetlenednek és elégedetlenné válnak. A hierarchia legyen olyan, mint a család, ahol nem a családtagok vannak a családfőért, hanem megfordítva: a családfő a családtagokra pazarolja minden kincsét és minden szeretetét. „Aki nagyobb közöttetek, legyen a ti szolgátok” (Máté 23, 11.) – parancsolja az isteni Megváltó. Sohase kelljen a praesbyternek lenézetést vagy észrenemvevést tapasztalnia, mert esetleg nincsen distinkciója. Ha e téren a papságnak panasa van, ez nem irányul éppen a püspök ellen, mert az igazi úr nem szorul tekintélyének fenntartásában a lekezelés megvetendő eszközére, hanem nálánál sokkal kisebb potentátorok psychéje ez. Szeretem az igazságot az életnek, a történésnek világából megrögzíteni. A bécsi théológiai fakultáson egy újonnan kinevezett tanár „Antritts-Vorlesung”-ját készült megtartani. A vendégek a dekanatusban gyülekeztek. Míg Piffli bíboros mindenkit – kivétel nélkül – a legnagyobb kedvességgel és közvetlenséggel üdvözölt, addig egy Monsignore pedáns következetességgel eklektikusnak bizonyult és fatális véletlenséggel kifelejtett az üdvözlésnél és bemutatkozásnál mindenkit, akinek csak fekete papiövet volt joga hordani. Ugyebár, ez sem szent Pál stílusa. Ma már a közéletben s a politikában sincsen misera plebs, hanem csupa egyenjogú polgár, annál kevésbé lehet ilyen Krisztus papjai között.

4. A mai demokrácia egészen a materializmus útjain jár. Teoretikusai éppúgy, mint a tömegek praktikus népvezérei szemüket kizárólag a földre, a földi boldogulásra szegzik. Másról ez idő szerint hallani sem akarnak. Ennek kétségkívül megvan az az eredménye, hogy a földi boldogulásban és érvényesülésben szaktekintélyek és hatalmi tényezők. Ezt el kell ismerni. De sajnos, az embernek ezen egyoldalú kezelése miatt a lélek, ennek örök rendeltetése s általában a magasabb szellemi és lelki kultúra teljesen háttérbe szorul, sőt terrorisztikus elnyomatásban részesül. Éppen azért az egyháznak annál élesebben kell lelki küldetését és szellemi erejét kidomborítani. Az egyháznak két ellentétes, kontrasztban álló munkatérre kell dolgozni. Az egyik a szociális működés, a földi bajok és érdekek felkarolása és gyámolítása mint ezt a mi Urunk is tette, – a másik pedig lelki küldetésének, erkölcsi vezető szerepének feltétlen betöltése. A kettő közt az egységet, a harmóniát az hozza létre,

hogy a szociális munkát is a lélekért idealizmussal végzi, olyan lelkülettel teszi, hogy míg az emberek gyámolítója és vezére szociális bajaiknak megoldásában, addig ő maga mindig lelki szegény marad és a lelki szegénységnek, a földiekhez nem tapodó sursum cordás lelkületnek anyaszentegyháza. Az egyháznak meg kell mutatnia, hogy a földi életnek gondozása miatt nem kell elmerülni a földiekben, nem kell lelkének örök rendeltetéséről lemondani. Tehát nagyon is kell az egyháznak mindenkor és minden téren a maga lelkiségét és szellemiségét elárulnia. Krisztus egyházának emberi elemében, belső gazdasági berendezésében sem szabad rácsafolni isteni alapítójának mondására: „Az én országom nem e világból való” (Ján. 18, 36.). Assiszi szent Ferencnek szellemére van szükség, mely a földiekben elmerült társadalmat a legideálisabb lelkiséggel és lelki szegénységgel siet meggyógyítani.

Erősen hiszem, hogy a történelem sokszor kegyetlen eseményeiben – melyek néha nagyon megsebzik az egyházat – Isten előrelátó gondviselése dolgozik, nemcsak a népeknek a javára, hanem elsősorban egyházának a javára. Ilyennek tartom a pápai állam elvesztését, mely, ha fájdalmas is, de az egyház szellemi és erkölcsi emelkedését szolgálja. Míg a pápának állama volt, addig minden háborús konfliktusba ő is belekeveredett és pápai színnel díszített katonák is ölték, ölték az embereket: a pápa híveit és bárányait. Most az elmúlt világháborúban bármennyit is szenvedett a pápa – hiszen mindenki szenvedett – de szellemi és erkölcsi fensőbbisége magasan ott ragyogott a háborgó hullámok felett. Bizonyos területen suverén bírása megkönnyítheti a pápa függetlenségének megóvását, de szellemi és erkölcsi fensőbbiségét és függetlenségét a mai modern viszonyok közt semmi sem veheti el se a pápától, se az egyháztól. Ezen a fensőbbiségen dolgozott XIII. Leó pápa szociális és tudományos enciklikáiban, a lelkiség mélyítésén és erősödésén fáradozott X. Pius pápa pasztorációs és eucharisztikus motu proprio-ival. S ilyen úton kell az egyháznak tovább haladni. A materiális demokrácia korában minden téren azt kell bizonyítani, azt a hatást kell keltenie, hogy lelki hatalom, hogy lelki erő, szellemi tényező, s mint ilyen, felette áll a nacionalista határoknak és közös nevelője az egész emberiségnek. Anyagi kincseiben se keresheti és nem engedheti meg a hierarchia tagjainak privátvagyon halmozását – az egyház közösből, hanem álljanak az egyház anyagi képességei a szellemi javak szolgálatában és mozdítsák elő azok áldásos kihatását és diadalát. Ez valósul meg, amikor milliók gyűjtetnek össze erős keresztény sajtó szervezésére.

Gróf Apponyi Albert mondta, hogy a világtörténelem nem fog megállani Magyarország határainál. És nem is állott meg. De nem állhat meg az egyház kapujánál sem és mikor a történelem végleg kilépett a középkor üstökösének csóvájából, haladéktalanul ki kell lépnie belőle az egyháznak is. Ha az anyaszentegyház minden emberi elemében, vonatkozásában és berendezésében is, mint imponáló lelki hatalom és hiterkölszi törekvés áll a világ elé, akkor nemcsak ezt a lépést tette meg, hanem képes is lesz a demokrácia korának, a gép és gyárak füstös világának is lelkipásztora lenni, Krisztus evangéliumát sikerrel hirdetni, lelki életet és keresztény erkölcsöket teremteni.

5. Az egyház nem kívánta a háborút, az nem az ő világa. Mikor mégis rászakadt az emberiségre, nem tehetett mást, mint hogy mint irgalmas szamaritán járt körül. Vigasztalt, erősített, gyámolított. Ő, az ő templomai kimondhatatlan kincs volt: az otthon és a front egyaránt belőlük merített erőt. És az egyház nem szűnt meg imádkozni, hogy múltjék el ez a keserű pohár. XV. Benedek pápa szamaritán szívét mélységesen áthatotta a kereszténység lelke s míg a világ testvérharcot vívott és darabokra tépve szenvedélyes gyűlölettel tört egymásra, addig ő volt az egyedüli, aki mindenkit szeretett, minden népet felkeresett szenvedéseiben, Klasszikus és mélységesen keresztény imádságában a békéért folytonosan kérlelte Istent, hogy „könyörüljön meg Európa szenvedésein – sugallja az uralkodóknak és népeknek a békülékenység szellemét”. És ezen imádságból visszhangzottak az egyház templomai, bízva az isteni gondviselés jóságában. A háború, a rombolás hullámai már elültek

és helyet adtak az építés, az alkotás izgalmainak. Az ötéves világégés nagyon megérlelte az emberiséget és beláttatja vele, hogy az alkotást, az építést szilárdabb alapra kell fektetni: nem egyesek, hanem milliók belátásának, felelőségének és lelkiismeretének alapjára. Ez a demokratikus alkotás, a demokratikus szellemű építés. Az egyház, mely a demokráciában ősi evangéliumi vonásokat lát felcsillámlani, most már nem állhat meg a szamaritán működésnél, az imánál és a lelkek erősítésénél, hanem teljes energiával kell részt kérnie a cselekvés, az alkotás és építés munkájában. A társadalom új épületei annyi szilárdsággal fognak bírni, amennyi szegletkövet szállít a kereszténység.

6. Igaz, hogy ma a demokrácia levegője a gép, a gyár, a földi paradicsom, a szakszervezeti terror és vallási antipathia hangjaitól visszhangzik, ami a papot első pillanatra visszajeszti. De a világért se vonuljon el előle a sekrestyében. Ne akarja ezt a világot mint egy Kaint kitaszítani, mert fejére gyűjtja az ő sekrestyéjét és templomát. A gép és gyár világa nem lehet más, mint aminő, mert hiszen javarészt az egyház nélkül fejlődött. Nem mintha az egyház nem törődött volna vele, hanem nem találta meg a helyes módját a törődésnek. A világháború és a nyomában járó mozgalmak bizonyára meghozták a kívánt tisztánlátást. A modern technikai kultúra a gép és gyár világának adta a társadalmi és szociális irányítás erejét. Egy német író kiadja a jelszót: „Dem Landkinde die Landschule, – dem Stadtkinde die Stadtschule, – dem Industriekinde die Industrieschule”. (H. Kautz: Um die Seele des Industriekindes, V. Auer, Donauwörth.) Ez három külön világot jelent, melyek közt tulajdonképpen csak a két elsőt ismerjük. Legfontosabb feladatunk most megismerni a harmadikat, annak külön világát és mindent, kezdve az iskolától egészen a templomig, psychéje szerint megszervezni. A gyártelepek népe nélkülözi a természet felemelő pedagógiáját, mert ahol gyárak épülnek, ott vége a természet érintetlen szépségének; nélkülözi a csendes családi otthon melegét és nemesítő hatását, mert mindenki a gyárba jár dolgozni kora reggeltől napestig; nélkülözi a lokálpatriotizmus konzervativizmusát, mert a gyár és munka az ő hazája és gondolatja. Kimondhatatlanul sivár és örömtelen a gyári népek lelkivilága mindezek híjjában. De viszont óriási benne a munka, az önfenntartás, a kenyérkeresés, a technikai tudás láza és öntudata. Az iskolából kimaradt inas már kosztpénzt fizet szülői asztalánál. Húszéves korában már éveket töltött el önállóságban, élemedett férfi érzete van lelkén és családot alapít, mely a gyárból megy az oltár elé és az oltárból visszamegy a gyárba, ez az új család nászútja, itt – a füst, az idegeket ölő lárma, a finomságot elsivárító piszok és a gépek örökös életveszedelme között tölti el mézesheteit. Ennek a családnak és a gyári család iskolás gyermekének ne mesélj a pacsirta danájáról, a virágos rétek és patakok poéziséről és a természetet gondozó isteni gondviselésről. Ez neki rébusz. Szíve, lelke, érzékei a gépek csattogásától, a kohók túlkölésétől, emberi elme és szorgalom alkotásától telvék, lába pedig egész nap síneken és a bányák s kohók salakdombjain jár. Más ember, egészen más ember a gyártelepek embere, őt a saját oldaláról, a gépek és gyárak szülte pszichológiájából lehet megközelíteni, megérteni, Istenhez vezetni és evangéliumi emberré alakítani. Ez a pasztoráció új nagy feladata. Szükséges hozzá ennek a munkának minden kulturális és aszkétikus fejezete, de szükséges az új pasztorációs feladatnak teljes megértése és átélése, ami kétségkívül megmutatja majd a helyes eljárási eszközöket is.

A feladat, a munkatér nehéz, – de nincsen ma nálánál fontosabb. Bele kell kóstolni; kit a gondviselés ilyen térre sodor, annak minden képességével munkához kell látni; az egyházi hatóságnak szent feladata ennek a munkatérnek gondozása és munkásokkal való ellátása; a szemináriumoknak és teológiának fontos hivatása ezt a munkatér megismertetni a kispapokkal és bennük ilyen irányban hivatást és munkakedvet ébreszteni. Amint az e téren elért siker a legnagyobb érdemet és örömet jelenti a lelkekért hevülő papi szívnek, kétségtelen, hogy a lelkipásztor innét kapja a legfájdalmasabb sebeket és legkevésbé megérdemelt durvaságokat. Egy misszionáriusnak lelki erejére és lángoló lelkesedésére van

szükség és a megnemértés esetén bizony, sokszor kell majd erőt és vigaszt meríteni a Megváltó Úr Jézus szavaiból: „Ha a világ gyűlöl benneteket, jusson eszetekbe, hogy engem előbb gyűlölt, mint titeket” (Ján. 15, 18.).

Íme ezek a demokratikus fejlődésnek a kívánalmái az egyházzal és Krisztus papjával szemben. Művem a háborúban született, de szemem akkor is a háború után beálló időkhöz csüngött. S mire a kézirat a Szent István Társulat bőkezűségéből kiadásra került, éltük az elvesztett háborút követő és a mai szituációnak alapját alkotó súlyos napokat. Ezek hatása alatt mindössze a „demokratikus fejlődés” fejezettel kellett az előbbieket kiegészíteni.

Tárgy- és névjegyzék

A római számok a fejezetet jelentik, az arabs számok pedig annak valamelyik pontját. A dült betűs szedés arra utal, hogy ott az illető tétel bővebb kifejtése található.

Abrahám a S. Clara XI. 3.
 Ágoston szt. egyh. atya IV. 3; VII.2; VIII. 3, 5; XIII. 1-2, 5; XVII. 3.
 Akaraterő II. 7; IV. 2.
 nevelés IV 3-4.
 Alter Christus XI. I; XII. 1-2.
 Áldozás IV. 5.
 gyakori XII. 8; XV. 6; XVII. 4.
 Ambrus szt. egyh. atya IV. 3; VIII. 3.
 Apológia VI. 5.
 Apostolok csel. VIII. 4.
 Apostolok tisztelete VIII. 3-4.
 Apponyi Albert gr. XIX. 4.
 Arián VII. 1.
 Aristoteles V. 1; VI. 12.
 Arsi plébános II. 7; VIII. 2.
 Aquinói azt. Tamás VI. 12; VIII. 5.
 Aszkézis III. 6; IV.; V. 6; IX. 6; XVI. 9.
 – tikus irodalom III. 7; IV. 10 XV. 8.
 Átlagműveltség V. 2.
 Aufklärismus XIV. 2.
 Aula (egyházkormányzat) Előszó; I. 6; VI. 11; X.5; XI. 1; XII. 4, 7; XVIII. 7.
 Autonómia. Előszó.
 Bahr Hermann II. 4; VI. 3-4.
 Baranyai Jusztin dr. III. 4.
 Barbara szt. VIII. 3.
 Benedek szt. apát II. 6; III. 6.
 – szt. De Labre IX. 2.
 XV. pápa VI. 9; VII. 5; XIX. 5.
 Beneficium XI. 3.
 – ális jog XIX. 3.
 Bernát szt. I. 6; XVII. 6.
 Betsaida I. 3.
 Bisping VI. 10.
 Borghese villa IX. 2.
 Bölcsélet VI. 12.
 – történettánítás VI. 12.
 Breviárium IV. 5, 8.
 Brugier VI. 3.
 Camus VIII. 3; XI. 9.
 Castitas I. Coelibatus.
 Charismák V. 1.
 Chrysostont szt. VIII. 1.
 Cyprián szt. VI. 11.

- Cicero IV. 3.
 Coelibatus Előszó; II. 5; IX.; XVII. 5.
 – és munka IX. 3.
 – és szellemi élet IX. 4.
 – és szociális élet IX. 5.
 Comma Joanneum VII. 4.
 Csallóköz II. 4; IV. 4.
 Cséfalvay S. I. XVI. 8.
 Csernoch János dr. hgpr. II. 4; XVIII. 7.
 Csoda VIII. 5.
 Dávid király XVII. I.
 Demokrácia XIX.
 – és a kereszténység XIX. 2.
 – és a katholicistnus XIX. 3.
 Depositum fidei XIX. 3.
 Directorium XVI. 5.
 Dogmatica V. 3; VI. 9, 11; VIII. 6
 Domonkos szt. III. 6.
 – rendiek III. 1.
 Don Bosco XIII. 4.
 Drinkwelder XVI. 8.
 Dudek János dr. IV. 8; V. 5.
 Dupanloup-Ruschek I. 3.
 Eder Karl dr. Előszó; X. 3.
 Egyesület 1. Társulat.
 Egyéniség XIV. 7; XVIII. 6.
 Egyház (katholicizmus). Előszó; VI. 8, 12; VIII. 3; IX. 1; XII. 1; XV. 1; XVI. 2; XVIII. 1, 6;
 XIX. 3, 4-5.
 Egyházjog. Előszó; XIII. 3; XIV. 6. XIX.
 Eckehart IV. 2; VIII. 6.
 Elmélkedés II. 7; IV. 8-9; XVII. 3, 5.
 Engedelmesség Előszó; IV. 2; XII.8
 Erkölcsbölcsélet VI. 11.
 – tan IV. 8; VI. 9; 11; VIII.4; XIII. 1, 3.
 Erzsébet szt. Árpádh. VIII. 1; XIV. 6.
 Eucharistia 1. Oltáriszentség
 – társulat IV. 5; XII. 6.
 – -kus v. kongresszus. Málta. XVI. 7.
 Eutyches VII. 1.
 Evangelium Előszó; I. 2-3; XII. 5, 8; XIII. 4; XVIII. 1.
 Exegézis VI. 10.
 Fáber Péter IV. 7.
 Fassbänder IV. 4.
 Ferenc szt. Asszisi II. 6; III. 6; VIII. 1; XIX. 4.
 – szalézi II. 7; VIII. 2, 6; XI. 9.
 – xavéri I. 4.
 Filemon levél XIX. 3.
 Fonck VII. 3.
 Formalizmus VIII. 4.
 Förster IV. 3.

Francellin VII. 3.
 Franciaország IX. 5.
 – szeparációs törvények II. 6.
 Fülöp szt. ap. VIII. 4.
 – néri IV. 5.
 Genezárettó I. 2.
 Gergely VII. pápa XIII. 3.
 Gihr XV. 2.
 Goethe. Előszó.
 Gondviselés IV. 5.
 Grabmann VI. 12.
 Gratiarum actio IV. 5.
 Gregorián ének XVI. 8.
 Gyakori áldozás 1. Áldozás.
 Gyártelep népe XIX. 6.
 Gyermek II. 3; XI. 7; XV. 1.
 György szt. VIII. 3.
 Harangszó X. 2.
 Harmónia a papság közt III. 3-4; XII. 6.
 Hatala Péter VI. 9.
 Háború. Előszó; I. 5; III. 4; V. 7; XIX. 4.
 Hexaameron VII. 2.
 Hierarchia Előszó: XIX. 3.
 Hinterland III. 3; XVIII. 8.
 Hit és tudomány VI. 2-6; VII. 1, 6.
 Hitoktató (kat.) II. 3.
 Hittantanítás (iskola) Előszó; I.4; II. 3; XI. 3.
 Hofbauer Kelemen b. Előszó; VIII. 3, 6; XI. 3; XVIII. 1. 8.
 Hochland VI. 3.
 Huber VIII. 2, 5.
 Hurter III. 3.
 Huonder II. 5.
 Hygienia IX. 2; XIV. 4.
 Igazság XIII; VI. 8; XIX. 2.
 – keresése XIII. 1-2.
 – szeretete XIII. 6.
 – és iustitia XIII. 3.
 Ignác szt. loy. I. 4; II. 6; III. 1, 6.
 Intellektuális perverzitás VI. 9.
 Ima IV. 5, 9.
 Inspiratio verbalis VII. 3.
 Index. VII. 2.
 Kongregáció VII. 4.
 Integral katholicizmus VII. 5.
 Intelligens osztály I. 4; V. 5; XII. 2; XVI. 3; XVIII. 3.
 Istenkeresés IV. 3; XIII. 2.
 János szt. Ev. I. 2. 6; II. 5; V. 1; VIII. 4; X. 1, 4; XII. 5; XVIII. 2; XIX. 2-4, 6.
 – keresztelő V. 1.
 Jansenismus XV. 7; XVIII. 4.
 Járosy Dezső XVI. 8.

Jézus Szive Társulat XVI. 8.
Josephinismus XVI. 1.
Kantianizmus VII. 6.
Kapellmann VI. 11.
Káplán II. 4; V. 7.
Káté IV. 5.
Katholikus magánélet XVIII. 4.
– Nevelés folyóirat IX. 2.
Katholicizmus 1. egyház.
Kazinczy XI. 4.
Kegyelem IV. 3-4; VI. 3.
– i élet u. o.; VI. 4-5; IX. 6; XV. 1-2.
Kempis XVII. 2.
Kereszténység II. 2, 4; IV. 3; VI. 2; IX. 5; XVI. 1; XIX. 2.
Keresztlevél VIII. 4.
Kispap I. 1; II. 7; IV. 1-2, 4; V. 4; IX. 2; XIV. 2, 4, 6.
Codex iuris canonici III. 4; IV. 5; V. 4; VI. 11; XIV. 3; XVII. 3; XIX. 3.
Kolping XVIII. 4.
– konzisztórium Előszó.
Kölcsey Parainesis XV. 1.
Kötelesség érzet IV. 2.
– teljesítés XIII. 6.
Közéleti catholicizmus XVIII. 3-4.
Középkor XIX. 1, 4.
Krisztus (Jézus megváltó stb.) I. 2-3, 6; II. 1, 5, 7; IV. 3; VII.6; VIII.3, 6; IX. 5; X. 1, 4; XI. 4,7; XII. 1-2, 5; XIII. 2, 4-6; XIV. 1, 6; XV. 5; XVI. 1-2; XVII. 2, 4; XIX. 2.
Kriticizmus VI. 8-9, - VII. 3, 4; VIII. 5.
Kongregáció (Mária) II. 3; XII. 6.
Kultúra V.; II. 4; XIII. 5.
Kulturkampf XIV. 2.
Kulm XV. 4.
Labarthoniére VI. 5.
La Valletta. Előszó; XVI. 7.
Lamentabili Bulla VII. 3.
Lelki atya IV. 6, 7.
Lelkigyakorlat IV. 7; V. 7.
Lelkiismeret vizsgálat II. 7.
Lelki olvasmány IV. 8-9.
Lelkipásztor I.; II. 1, 4-6; III. 5; IV. 5; V. 5-6; VI. 2-3, 5-6, 10-13; XII. 1-3; XIII. 4; XIV. 6; XV. 1; XVI. 2-4, 6, 9; XVIII. 4; XIX. 6.
– képzettsége I. 4, 6.
– szociális jellege I. 3.
– népismerete XI. 1-7.
– castitása IX. 6.
Lelkipásztorkodás módja I. 3; VI. 11.
– szépsége I. 6; XIV. 6.
– és a gyártelep XIX. 6.
Lelkipásztorkodás egocentrikus volta X. 3.
Lelkipásztorkodástan VI. 11.
Leo XIII. pápa VI. 12; XIX. 4.

- imádság XVI. 5.
- Lessing VI. 9.
- Liturgia XVI.
 - a keleti egyházban XVI. 1.
 - s a katolicizmus XVI. 2.
 - s rubrikák XVI. 3, 5.
 - és a pap XVI. 4, 9.
 - problémái XVI. 6-8.
 - és a latin nyelv XVI. 7.
- Lorettói ház VII. 5.
- Lukács szt. ev. 1. 2;
- Madách XIX. 1.
- Magánáhitat IV. 5.
- Magyarország III.5; V. 5; XIV. 3; XV. 6; XIX. 4.
- Maldonat VI. 10.
- Manicheista IX. 2.
- Márk sz. ev. XIV. 1.
- Márton szt. VIII. 3.
- Marx Ferd. VI. 11.
- Materializmus XVII. 1; XIX. 4.
- Máté szt. ev. I. 2-3; IV. 3; V. 5; XVII. 8; XIX. 3.
- Meschler I I I. 7; IV. 2, 9; V. 3; IX. 1, 6.
- Mészáros János dr. XVIII. 7.
- Mihályfi Ákos dr. II. 7; VI. 11; XVI. 5; XVIII. 4.
- Miseáldozat XVII. 2-3; XVI. 8;
- Missale XVI. 9.
- Modernizmus VI. 9.
- Molnár Ferenc XIII. 2.
- Monika szt. VIII. 1.
- Moralis 1. Erkölcsan.
- Misztika VIII, 6; XVII. 2. VII. 2.
- Nagypénteki keresztimádás XV. 2.
- Nenniserdültség II.4; VI. 3; XIV.2.
- Németország II. 4; VI. 3; XIV. 2.
- Népének XVI. 8.
- Népiesség XI. 3.
- Népnyelve a ritusban XVI. 9.
- Néppárt V. 4.
- Népszerűség XI. 5.
- Nők pasztorációja XI.
- Noldin IV. 8.
- Nyelvek keleti VI. 8-9; VI. 10.
 - görög VI. 10.
 - latin XVI. 7.
 - tanulása V. 6; VI. 13; XI. 3.
- Olfers VI. 11.
- Oltár XVII. 1.
 - egyesület XVIII. 7.
- Oltári szentség XVII; XV. 1, 5; XVI. 2; XVIII. 4.
- Onanizmus IX. 2.

Önfegyelmzés IV. 9; XVIII. 5.
Osservatore Romano XIX. 2.
Palesztina II. 5.
Pallium XIV. 2.
Pál szt. ap. I. 6; II. 5; III. 6; V. 1-5; VI. 10; VII. 3, 6; VIII. 1, 4; X. 4; XI. 4, 6; XII. 6, 7; XIII. 2, 6; XV. 8; XIX. 3.
Panslavismus XI, 3.
Parsifal XVII. 8.
Papi szeretet XII. 5.
Papság gazdasági helyzete V. 6; XII. 8.
Paptárs segítése XII. 6.
Papi civil XIV. 3.
Papi tanács Előszó.
Pápai állam XIX. 4.
Parlament II. 4.
Pastor II. 7.
Pastoral-Medizin VI. 11.
Patrik szt. I. 4.
Patrisztika VI. 11.
Pázmány Péter III. 1.
– eum VI. 13.
Pedagog philosophusok IV. 3.
Péter szt. ap. I. 2.
– chrysologus III. 3.
– alkantarai VIII. 5.
Philothca VIII. 2.
Pilátus XIII. 1-2; XIX. 2.
Piros cingulum X. 5.
Piffel bíboros XIX. 3.
Pius X. pápa II. 7; III. 6; IV. 3; V. 6; VI. 13; XII. 8; XIV. 6; XVI. 5; XVII. 4; XVIII. 4; XIX. 4.
Plakát X. 2.
Plátó V. 1.
Platz Bonifác dr. VII. 3.
Plébánia III. 1; XVI. 7-8.
Plébános II 4; IV. 1, 7; V. 5, 7; XI. 1.
Politika I. 4; II. 4.
Problémák V. 4; VII. 2; X. 5; XVI. 6.
Prohászka Ottokár dr. VI. 5; X. 3; XI. 8.
Protestantismus XIV. 2; XVI. 2.
Providentissima bulla VI. 9; VII. 1, 3.
Psichari VI. 4.
Reformáció XIX. 1.
Reischl Fr. III. 6, 7.
Reliquiák VII. 5.
Rerum novarum bulla VII. 1.
Renan VI. 4.
Restrictio mentalis VI. 11.
Reverendaviselés XV. 2.
Reverenda morális tanítása XV. 5.

- és egyéniség XV. 7.
- Róma (szentszék) VI. 12; VII. 4; XII. 8; XVI. 9.
- Román népek XIV. 2.
- Rubrikák 1. liturgia.
- Ruth I. 2.
- Sajtó I. 4-5; X. 2.
- Schott A. XVI. 8.
- Scupoli IV. 3.
- Siposs István dr. IX. 1.
- Spirituális II. 7; IV. 4, 8.
- Stolz Albán XI. 3.
- Stylita VIII. 1.
- Szahara II. 6; III. 3.
- Szaniszló szt. VIII. 5.
- San Pastore IX. 2.
- Sickenberger VII. 4.
- Studený XVI. 1.
- Szeminárium I. 1; II.7; IV.1-2, 4-5; V. 3; XI. 1; XIX. 6.
- Szentatyák VI. 11; VII. 2.
- Szentek tisztelete VIII.; IX. 2.
- Szentírás IV. 3, 5; VII. 2-3.
 - tudomány VI. 9-10.
- Exegézis VI. 10.
- Szeretet I. 2, 5; II. 1, 4; IV. 9; VII. 6; VIII. 3; XI. 6.
 - gyermek iránt XI. 7.
 - felnőtt iránt XI. 8.
 - nők iránt XI. 8.
 - parancsa XII. 5-7.
 - az igazsághoz XIII. 6.
- Szerzetes pap II. 1-2, 6; III.; IV. 1, 6; VI. 6; VIII. 1-4; XII. 6, 7; XIV. 1, 4; XVIII.2.
 - és világi pap III. 2-5.
 - külön rendeltetése III. 6.
 - aszkézise III. 6.
 - tudományossága III. 7.
- Szexuális kérdés VI. 11; IX. 2.
- Szentistvántársulat Előszó; II. 4.
- Szocializmus I. 3.
- Szociális lelkipásztorkodás I. 3; IX. 5.
- Szociális bajok XIII. 4; XIX. 2.
- Szociológiai tudományok VI. 13.
- Szószék V. 3; XI. 3.
- Tabernákulum II. 5.
- Tankönyv VI. 11.
- Társulat II. 1-3; IV. 5; V. 2; XI. 1, 8; XVII. 7; XVIII.
- Tábori püspök V. 7.
- Tauler VIII. 6.
- Temetés II. 2.
- Templom XV.; XVI. 1.
 - jelentősége XV. 1.
 - és művészet XV. 3-4.

- és népizlés XV. 4.
- és a népnyelv XV. 2.
- tisztasága XV. 5.
- mizéria XV. 6.
- nyitvatartása s rendje V. 7.
- Teremtés napjai VII. 2.
- Tertullian VI. 1.
- Tetsedés IX. 2.
- Theológiai tanár I. 6.
 - főiskola II. 1; VI. 7-12.
- Theória VI. 1, 11.
- Theresia szt. VIII. 5.
- Tissot VIII. 2.
- Titkos jelenések könyve V. 1.
- Tompa Mihály VI. 9; X. 3.
- Tükör II. 7.
- Vakáció II. 7; V. 7.
- Vince szt. de Paul VIII. 2, 6; XIII. 4.
 - lerini VII. 1.
- Világi pap. Előszó. II.; III. 1-6; IV. 1-9; VIII. 1-3; X. 5; XI. 2; XU. 6,7; XIV. 1-2, 4; XVII. 5; XVIII. 2, 5.
 - és egyesület II. 1.
 - hétköznapi teendői II. 2.
 - és politika II. 4.
 - és coelibátus II. 5.
 - a legideálisabb lelkipásztor II. 5-6.
 - jellemereje II. 7.
 - vakációja II. 6.
- Világnézet VI. 2, 6.
- Weiss M. XIII. 1.
- Wilson XIX. 2.
- Ujságotolvasás V. 6.
- Zsinat VI. 11.
 - tridentinum VII. 3; XVII. 4.
 - vaticanum VII. 3.
- Egyházmegyei Előszó.
- Zubriczky Aladár dr. V. 1.